

”TURKIN VIHOLLISET SANOVAT EI”

Strategiset kulttuurit turvallistamisliikkeiden kontekstina
Turkin kansanäänestyksessä 2017

Deniz Kacar
Pro gradu -tutkielma
Valtio-oppi
Turun yliopisto
Kevät 2019

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaan tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

KACAR, DENİZ: ”Turkin viholliset sanovat ei”. Strategiset kulttuurit turvallistamisliikkeiden kontekstina Turkin kansanäänestyksessä 2017.

Pro gradu -tutkielma, 117 s.

Valtio-oppi

Toukokuu 2019

Tutkielman tarkoitus on tutkia Turkin vuoden 2017 presidentiaaliseen järjestelmään siirtymistä koskevan kansanäänestyksen kampanjoinnissa esitettyjä turvallistamisliikkeitä ja sitä, miten Turkin kaksi kilpailevaa strategista kulttuuria, tasavaltalainen ja imperiaalinen, ovat vaikuttaneet niiden muodostumiseen. Tämä tapahtuu yhdistelemällä turvallistamisteoriaa strategisten kulttuurien tutkimukseen Ole Wæverin kehittämässä kolmitasoisessa diskursiivisessa mallissa, ja soveltamalla tätä teoreettista viitekehystä diskurssianalyysin keinoin Turkin kahden suurimman puolueen, Oikeus- ja kehityspolueen (AKP) sekä Tasavaltalaisen kansanpuolueen (CHP), kampanjapuheisiin ja kampanjamateriaaleihin.

Teoreettisessa viitekehyksessä turvallistamisteoria tarjoaa strategisten kulttuurien rakenteellisen näkökulman vastapainoksi toimijallisen lähetymistavan, jonka avulla voidaan tutkia, millaisilla käytännöllisillä mekanismeilla strateginen kulttuuri vaikuttaa turvallisuuspoliittiseen päätöksentekoon. Strategisten kulttuurien tutkimukseen liittyviä metodologisia ongelmia yritetään ratkaista hahmottelemalla systemaattisempi tapa analysoida, millaisilla tavoilla strateginen kulttuuri ja turvallistamisliikkeet ovat diskursiivisessa vuorovaikutuksessa keskenään.

Empiirisessä analyysissä huomataan, että erilaiset turvallisuusargumentit olivat tärkeä osa puolueiden perusteluja perustuslakimuutoksen kannattamiseksi tai vastustamiseksi. Puolueiden strategiskulttuurisilla käsityksillä Turkin ja turkkilaisten identiteetistä on merkittävä vaikutus siihen, millaisia asioita kampanjoissa turvallistetaan ja millä tavoilla. Strategiset kulttuurit tarjoavat puolueille turvallisuuden viitekohteiden ja uhkakuvien lisäksi erilaisia retorisia tehokeinoja argumenttien perustelemiseksi. Strategista kulttuuria hyödynnetään esimerkiksi oman puhujan auktoriteetin korostamiseen ja vastustajien mustamaalaamiseen.

Vaikka kampanjoiden viitekohteet ja uhkakuvat pohjautuvat melko stabiilisti kuhunkin puolueeseen historiallisesti linkittyneisiin strategisiin kulttuureihin, lainaillaan osia kilpailevista kulttuureista retoriseksi tehokeinoiksi, jotta äänestäjien keskuudessa saavutettaisiin mahdollisimman laaja kulttuurinen resonanssi. Analysoimalla näin, millaisia äänestäjien strategiskulttuurisia odotuksia puolueet pyrkivät argumenteissaan ottamaan huomioon, saadaan osviittaa siitä, miltä Turkin strateginen kulttuuri yleisesti on kansanäänestyksen aikaan näyttänyt. Esimerkiksi sekularistinen CHP näyttää joutuneen hyväksymään islamistisen politiikan normalisoitumisen imperiaalisen strategisen kulttuurin hegemonisoitumisen myötä. Hegemonialla on kuitenkin rajansa: AKP:kin on kemalismiin vastaisesta asenteestaan huolimatta katsonut parhaaksi perustella kantojaan Atatürkin henkilöhistorialla.

Asiasanat

Turkki, kansanäänestykset, turvallisuuspolitiikka, kemализmi, islamismi

SISÄLLYS

LYHENTEET	1
1 JOHDANTO	2
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	6
2.1 Diskurssianalyysi ja diskursiiviset rakenteet	6
2.1.1 Diskurssit ja valta	7
2.1.2 Wæverin kolmitasoinen malli	8
2.2 Strategiset kulttuurit	10
2.2.1 Ensimmäisen ja kolmannen sukupolven väittely	10
2.2.2 Toinen sukupolvi ja strategisen kulttuurin diskursiivinen määrittely	12
2.2.3 Useamman strategisen kulttuurin välinen kilpailu	14
2.2.4 Strategisen kulttuurin rajaaminen ja kysymyksenasettelu	16
2.3 Turvallistamisteoria	18
2.3.1 Turvallistaminen puhetekona	18
2.3.2 Turvallistamisen konteksti, yleisö ja vastareaktiot	20
2.3.3 Strateginen kulttuuri turvallistamisen kontekstina	23
3 TURKIN STRATEGISET KULTTUURIT	29
3.1 Tasavaltalainen strateginen kulttuuri	31
3.1.1 Sèvres-syndrooma	32
3.1.2 Kemalisin ”kuusi nuolta”	35
3.1.3 Tasavaltalainen militarismi	40
3.2 Imperiaalinen strateginen kulttuuri	42
3.2.1 Imperiaalisen strategisen kulttuurin alkuaskeleet (1950–1960)	44
3.2.2 Islamilaisen ja liberalistisen diskurssin symbioosi (1983–1993)	45
3.2.3 <i>Millî Görüş</i> : Erbakanin kansallinen näkemys (1996–1997)	48
3.2.4 AKP ja imperiaalisen kulttuurin hegemonisoituminen (2002–)	50
4 AINEISTO JA METODOLOGIA	56
5 ANALYYSI	59
5.1 Kyllä-kampanja	59
5.1.3 Kansakäsitys	59
5.1.2 Valtiokäsitys	65
5.1.3 Uhkakuvat ja vaaditut toimet	74
5.1.4 Yhteenveto	83
5.2 Ei-kampanja	85
5.2.1 Kansakäsitys	85

5.2.2 Valtiokäsitys	87
5.2.3 Uhkakuvat ja vaaditut toimet	93
5.2.4 Yhteenveto	101
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	104
LÄHTEET	110

LYHENTEET

AKP	Turk. <i>Adalet ve Kalkınma Partisi</i> , suom. Oikeus- ja kehityspuolue
BBP	Turk. <i>Büyük Birlik Partisi</i> , suom. Suuri yhtenäisyyspuolue
CHP	Turk. <i>Cumhuriyet Halk Partisi</i> , suom. Tasavaltalainen kansanpuolue
DHKP-C	Turk. <i>Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi</i> , suom. Vallankumouksellinen kansan vapautusrintama
<i>Diyanet</i>	Turk. <i>Diyanet İşleri Başkanlığı</i> , suom. uskonnollisten asioiden virasto
FETÖ	Turk. <i>Fethullahçı Terör Örgütü</i> , suom. fethullahilainen terrorijärjestö
HDP	Turk. <i>Halkların Demokratik Partisi</i> , suom. Kansojen demokraattinen puolue
MHP	Turk. <i>Milliyetçi Hareket Partisi</i> , suom. Kansallismielinen toimintapuolue
<i>Millî Görüş</i>	Suom. kansallinen näkemys
PKK	Kurd. <i>Partiya Karkerên Kurdistanê</i> , suom. Kurdistanin työväenpuolue
PYD	Kurd. <i>Partiya Yekîtiya Demokrat</i> , suom. Demokraattinen unionipuolue
TAK	Kurd. <i>Teyrêbazên Azadiya Kurdistan</i> , suom. Kurdistanin vapaushaukat
YPG	Kurd. <i>Yekîneyên Parastina Gel</i> , suom. Kansan suojeleusyksiköt.
ISIS	Eng. <i>Islamic State of Iraq and Syria</i>

1 JOHDANTO

Tämän tutkielman tarkoitus on tutkia Turkin vuoden 2017 kansanäänestyksen kampanjoinnissa esitettyjä turvallistamisliikkeitä ja eritoten sitä, miten Turkin kaksi kilpailevaa strategista kulttuuria, tasavaltalainen ja imperiaallinen, ovat vaikuttaneet niiden muodostumiseen. Tämä tapahtuu yhdistelemällä turvallistamisteoriaa strategisten kulttuurien tutkimukseen Ole Wæverin kehittämässä kolmitasoisessa diskursiivisessa mallissa, ja soveltamalla tätä teoreettista viitekehystä diskurssianalyysin keinoin Turkin kahden suurimman puolueen, Oikeus- ja kehityspuolueen (turk. *Adalet ve Kalkınma Partisi*, myöhemmin tekstissä AKP) sekä Tasavaltalaisen kansanpuolueen (turk. *Cumhuriyet Halk Partisi*, myöhemmin tekstissä CHP), kampanjapuheisiin ja kampanjamateriaaleihin.

Turkissa järjestettiin kansanäänestys parlamentaarisesta järjestelmästä presidentiaaliseen siirtymisestä 16. huhtikuuta 2017. Äänestys päättyi niukasti perustuslakimuutoksen hyväksymiseen 51,4 prosentin enemmistöllä. Uuden perustuslain myötä pääministerin virka lakkauttiin ja tämän valtaoikeudet siirrettiin presidentille. Presidentti sai laajat oikeudet hallita asetuksilla sosiaali- ja taloussektoreilla sekä nimittää ministerit ja muodostaa ministeriöt. Lisäksi presidentti saa nyt nimittää korkeita virkamiehiä ja tuomareita. Sekä presidentti että parlamentti valitaan viiden vuoden välein samoissa vaaleissa. Presidentillä ja parlamentilla on kummallakin oikeus määrätä ennenaikaiset vaalit milloin tahansa, joskin parlamentilta tähän vaaditaan kolmen viidesosan määräänemmistö. Ennenaikaiset vaalit koskevat aina sekä presidenttiä että parlamenttia. Presidentin kaudet on rajattu kahteen, joskin presidentti voidaan valita vielä kolmannelle kaudelle, mikäli ennenaikaiset vaalit on määrännyt parlamentti.

Kansanäänestys herätti voimakasta vastakkainasettelua jo ennen alkamistaan: äänestyksen päivämäärä päätettiin aamuyöllä pidetyssä parlamentin täysistunnossa, jossa asiasta puhkesi jopa fyysisiä yhteenottoja. Turkin oppositiossa uusi presidentiaallinen perustuslaki nähtiin jo valmiiksi autoritaarisenä pidetyn presidentti Recep Tayyip Erdoğanin yrityksenä institutionalisoida yksinvaltansa, kun taas Erdoğanin valtaa pitävä puolue AKP piti perustuslakiuudistusta välttämättömänä edellytyksenä maan turvallisuuden ylläpitämiselle.

Monenlaiset turvallisuuskysymykset olivatkin kansallisella agendalla ennen kansanäänestystä. Turkki oli kärsinyt vuosien ajan satoja uhreja vaatineesta terrori-

iskujen aallosta, jonka taustalla ovat olleet ISIS ja kurdinationalistinen TAK (Kurdistanin vapaushaukat, kurd. *Teyrêbazên Azadiya Kurdistan*), jolla on läheiset suhteet Kurdistanin työväenpuolue PKK:hon (kurd. *Partiya Karkerên Kurdistanê*). 1970-luvun lopulla alkanut konflikti Turkin armeijan ja PKK:n välillä roihautti hetkellisten rauhanneuvotteluiden jälkeen uudelleen maan kaakkoisosissa, joista satoja tuhansia on joutunut pakenemaan (Amnesty International 2016, 9). Syyriassa ja Irakissa Turkin armeija on taistellut ISIS:iä ja PKK:n sisarjärjestönä pidetyn PYD:n (Demokraattinen unionipuolue, kurd. *Partiya Yekîtiya Demokrat*) joukkoja vastaan.

Samalla suhteet Eurooppaan olivat kiristyneet erinäisten diplomaattisten kriisien myötä. Alankomaat kielsi maan turkkilaisdiasporalle kampanjoimaan saapuneen Turkin ulkoministeri Mevlüt Çavuşoğlun lentokonetta laskeutumasta ja karkotti samoissa aikeissa olleen perhe- ja sosiaaliministeri Fatma Betül Savaş Karan maasta. Myös Saksan viranomaiset estivät turkkilaisia poliitikkoja kampanjoimasta joissakin kaupungeissa, minkä lisäksi maiden välejä olivat kiristäneet vakoilusta syytetyn toimittaja Deniz Yücelin kaltaisten Turkissa pidätettyjen Saksan kansalaisten tilanne. Presidentti Erdoğan vastasi kovalla retoriikalla syyttäen Alankomaita ja Saksaa natsismista ja terrorismin tukemisesta. Turkki arvosteli myös Sveitsiä puuttumattomuudesta Bernin parlamenttitalon edessä järjestettyyn mielenosoitukseen, jossa paikalliset PKK-sympatisoijat uhkasivat Erdoğanin henkeä banderolleissaan.

Suurin turvallisuuspoliittinen järkytys Turkille tapahtui 15. heinäkuuta 2016, kun osa maan armeijasta yritti vallankaappausta Ankarassa ja Istanbulissa. Yrityksen aikana yli 300 kuoli, parlamenttitaloa pommitettiin Ankarassa ja presidentti Erdoğan yritettiin murhata tämän ollessa lomalla Marmariksessa. Vallankaappausyritys lopulta luhistui, kun Erdoğan onnistui kutsumaan kannattajansa kaduille vastustamaan vallankaappaajia. Turkki syyttää vallankaappausyrityksestä Yhdysvalloissa omaehtoisessa maanpaossa elävän saarnaaja Fethullah Gülenin ympärille muodostunutta uskonnollista verkostoa, johon on viitattu nimillä *Hizmet* (palvelu), *Cemaat* (seurakunta), Gülen-liike tai yksinkertaisesti gülenistit. AKP-hallitus on antanut verkostolle myös nimen FETÖ, fethullahilainen terrorijärjestö (turk. *Fethullahçı Terör Örgütü*). Gülenistien epäillään soluttautuneen Turkin armeijaan ja muihin valtiollisiin elimiin vuosikausia vallankaappausyrityksen toteuttamiseksi (ks. esim. The New Yorker 2016).

Edellä mainitut tapahtumat huomioon ottaen ei siis ole yllättävää, että turvallisuuskysymykset nousivat voimakkaasti esille kansanäänestystä edeltäneessä

kampanjoinnissa. AKP on esittänyt presidentiaalisen järjestelmän edellytyksenä tehokkaalle taistelulle terrorismin, ulkovaltojen vehkeilyn ja gülenistien kaltaisia turvallisuushuhkia vastaan. Polemiikkia ovat nostattaneet erityisesti AKP:n toistuvat yritykset rinnastaa ei-äänestäjät samaan kastiin terroristien kanssa. Vastaavasti oppositio on vastaturvallistanut uuden perustuslain uhaksi Turkin tasavallan kemalistisille perusperiaatteille ja tasavallalle itselleen. Oppositiossa uuden perustuslain on väitetty pikemminkin pahentavan Turkin kohtaamia uhkakuvia kuin kuin lievittävän niitä. Tämän tutkielman keskeisin ajatus on, että Turkin kansanäänestystä 2017 ja sitä edeltäneen kampanjoinnin turvallistamisliikkeitä voidaan tulkita Turkissa vallitsevan kahden eri strategisen kulttuurin – tasavaltalaisen ja imperiaalisen – välisenä diskursiivisena taisteluna.

Tutkielmani nivoutuu tieteelliseen keskusteluun seuraavilla tavoilla. Strategisten kulttuurien tutkimuksessa on keskusteltu siitä, miksi ja miten strategiset kulttuurit muuttuvat ajan saatossa, millaisilla käytännöllisillä mekanismeilla ne vaikuttavat poliittiseen päätöksentekoon ja miten näitä mekanismeja olisi mielekästä tutkia. Katson, että turvallistamisteoria tarjoaa strategisten kulttuurien rakenteellisen näkökulman rinnalle toimijuutta kuvaavan lähestymistavan, joka on avainasemassa näiden pulmien ratkaisemisessa, kuten luvussa 2 esitän. Vastaavasti turvallistamisteorian piirissä on pohdittu kulttuurisen kontekstin merkitystä turvallistamisliikkeille ja niiden onnistumiselle. Tämän sumeaksi jääneen strategisten kulttuurien ja turvallistamisen välisen alueen valaisemiseen pyrin tutkielmallani osallistumaan.

Empiirisesti olen kiinnostunut muutoksista Turkin kahdessa strategisessa kulttuurissa sekä niiden välisestä kanssakäymisestä. Turkin turvallisuuspolitiikan tutkijat ovat tottuneet pitämään tasavaltalaista strategista kulttuuria maan hegemonisena turvallisuusdiskurssina ja imperiaalista kulttuuria altavastaajana. AKP:n saavuttaman vallan myötä osat näyttävät vaihtuneen, kuten luvussa 3 esitän. Miten tämä on vaikuttanut Turkin strategisen kulttuurin kehitykseen? Käyttämällä Turkin kansanäänestystä tapausesimerkkinä tarkoitukseni on maalata tuokiokuva siitä, miltä turkkilainen strateginen kulttuuri aikaisempaan verrattuna näyttää. Tavallisesti strategisten kulttuurien tutkimuksessa on myös tehty yleistys, että kussakin turvallisuusyhteisössä vaikuttaa vain yksi strateginen kulttuuri, vaikka tämän tiedetäänkin olevan ongelmallinen yksinkertaistus. Turkin kahden kilpailevan strategisen kulttuurin tutkiminen antaa siten empiiristen havaintojen lisäksi ainutlaatuisen mahdollisuuden valottaa useamman strategisen kulttuurin problematiikkaan liittyviä teoreettisia kysymyksiä.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat: Millaisia turvallisuusargumentteja Turkin kansanäänestyksen 2017 kampanjoinnissa on käytetty? Miten Turkin strategiset kulttuurit ilmenevät näissä turvallistamisliikkeissä? Millaisia muutoksia Turkin strategisissa kulttuureissa on näiden havaintojen perusteella tapahtunut?

Tutkielmani etenee seuraavasti. Aloitan luvussa 2 esittelemällä teoreettisen viitekehykseni, joka koostuu diskurssianalyysistä ja Wæverin kolmitasoisesta diskursiivisten rakenteiden mallista, strategisten kulttuurien tutkimuksesta sekä turvallistamisteoriasta. Luvussa 3 tulkitson tämän teoreettisen viitekehysten valossa Turkin strategista kulttuuria sekä ideologista historiaa käsittelevää kirjallisuutta muodostaakseni kuvan Turkin kahdesta kilpailevasta strategisesta kulttuurista. Luvussa 4 esittelen tarkemmin tutkielmani metodin sekä aineiston. Luvussa viisi analysoin teoreettisen viitekehykseni avulla kansanäänestystä edeltäneitä kampanjoita. Lopuksi luvussa 6 esitän analyysin pohjalta johtopäätökseni.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tässä luvussa esittelen teoreettisen viitekehysten kolme tärkeintä elementtiä: diskurssianalyysin ja Wæverin kolmitasoisien diskursiivisten rakenteiden mallin, strategisten kulttuurien tutkimuksen sekä turvallistamisteorian. Lopuksi tiivistän, miten nämä teoriat suhteutuvat toisiinsa ja miten ne yhdessä auttavat vastaamaan tutkimuskysymyksiini.

2.1 Diskurssianalyysi ja diskursiiviset rakenteet

Diskurssit ovat ihmisryhmien jakamia, suhteellisen stabiileja tapoja esittää materiaalista, mentaalista ja sosiaalista maailmaa kielellisesti. Osa maailmasta voidaan esittää eri tavoilla ja siksi myös diskursseja on useita erilaisia. Ne heijastelevat ihmisten suhdetta ympäristöönsä: itseensä, toisiin ihmisiin ja materiaaliseen maailmaan. Nykyisen todellisuuden lisäksi diskurssit voivat esittää kuvitteellisia maailmoja, mikä usein on olennaista maailman muuttamiseen tähtäävässä toiminnassa. (Fairclough 2003, 124, 214–215.)

Diskurssianalyysi pohjaa kielen differentiaaliseen ymmärrykseen, jossa kielellisten merkitysten ei ajatella olevan missään suorassa suhteessa todellisen maailman objekteihin, vaan kielellä ilmaistaan eri konseptien eroa toisiinsa. Diskurssit eivät näin ollen suoraan heijastele ”objektiivista” todellisuutta, mutta todellisuutta ei myöskään voida ymmärtää merkityksellistämättä sitä (Jokinen ym. 2004, 28). Diskurssit eivät ole osa objektiivista todellisuutta, vaan muodostuvat sosiaalisesti, miltä objektiivisuuteen pyrkivä tutkijakaan ei voi välttyä. Siten diskurssit eivät ole tutkijasta erillään olevaa raakamateriaalia, vaan ne muodostuvat tutkijan tulkintana (mt., 28). Tekstejä analysoitaessa valitaan aina tiettyjä kysymyksiä toisten mahdollisten kysymysten sijasta (Fairclough 2003, 14). Tässä tutkielmassa kysymysten valintaa ja siten diskurssien tulkintaa ohjaavat teoriat strategisista kulttuureista ja turvallistamisesta (ks. luvut 2.2 ja 2.3).

Diskurssianalyysin tarkoitus on eritellä, miten erilaiset merkitysjärjestelmät ilmenevät ja rakentuvat teksteissä. Diskurssianalyysistä puhuttaessa tekstin tai kielen ymmärretään usein tarkoittavan muutakin kuin kirjoitettua tekstiä tai puhetta, kuten vaikkapa kuvia tai

ääniä (Fairclough 2003, 12–13). Katson, että tekstiksi voidaan laajimmillaan ymmärtää kaikki, mikä tavalla tai toisella välittää merkityksiä. Esimerkiksi kansainvälisessä politiikassa ydinase lähettää melko selkeän viestin tietyille kohdeyleisöille pelkällä olemassaolollaan. Tässä tutkielmassa analysoitavat tekstit on kuitenkin kirjoitetun tekstin ja puheen ohella rajattu kuviin ja videoihin.

Diskurssianalyysin kohteena eivät ole diskurssit itsessään, vaan tavat, joilla ne ilmenevät sosiaalisissa käytännöissä (Jokinen ym. 2004, 28). Diskurssianalyysi ei myöskään pyri selvittämään toimijoiden salattuja motiiveja, ajatuksia tai suunnitelmia (mt., 37). Wæverin (2002, 28) mukaan juuri tämä on diskurssianalyysin vahvuus politiikantutkimuksessa: keskittymällä tiukasti diskursseihin vältetään kysymys siitä, tarkoittavatko poliittiset toimijat oikeasti sanomisiaan. Diskursiiviset rakenteet eivät kerro niinkään poliittisista toimijoista, vaan heidän poliittisesta toimintaympäristöstään. Erityisen hyödyllinen lähestymistapa on, kun tutkitaan ulkopoliitiikkaa, jossa salattavaa on paljon (mt., 26–27). Vielä enemmän salattavaa voidaan olettaa olevan turvallisuuspolitiikassa.

2.1.1 Diskurssit ja valta

Diskurssit jäsentävät kieltä systemaattisesti ja rajoittavat siten, mitä voidaan sanoa ja mitä ei: juuri tällaisia sääntöjä diskurssianalyysi pyrkii paljastamaan (Wæver 2002, 29). Tässä olennaista on se, että diskurssit ovat rinnakkaisia ja voivat asettua toisiinsa nähden myös hierarkiseen järjestykseen. Toisista diskursseista saattaa erinäisten valtasuhteiden myötä muodostua yleisesti hyväksyttyjä ”totuuksia”, joita toisten diskurssien on vaikea haastaa (Jokinen ym. 2004, 29). Diskurssit voivat myös olla kerrostuneita: koska toiset diskurssit ovat yhteiskunnissa syvempään juurtuneita kuin toiset, on heikommat diskurssit usein muotoiltava niiden ehdoilla.

Jaan Stritzelin (2014, 42; ks. myös Lock 2010, 701) näkemyksen siitä, että vaikka diskurssit merkittävästi rajoittavat ihmistoimintaa, ne eivät determinoi sitä täysin. Diskurssit ovat epätäydellisiä ja vaihtelevat ajoittain ja paikoittain. Toimijat voivat siis liikkua niiden välillä ja omaksua limittäisiä ja ristiriitaisia subjektiviteetteja, mikä mahdollistaa tietoisien toimijuuden diskursseihin nähden. Hyväksyn tässä tutkielmassa myös postmarxilaisen kriittisen diskurssianalyysin näkemyksen, jossa huomioidaan diskurssien toimijuutta rajoittavien ominaisuuksien lisäksi toimijoiden valta diskurssiin

nähdessä: joillakin tahoilla saattaa poliittisten ja sosiaalisten rakenteiden ansiosta olla paremmat mahdollisuudet muokata ja uusintaa diskursseja omien intressiensä mukaisiksi kuin toisilla. Näin ollen tekstianalyysiin tulisi yhdistää myös sosiopoliittista ja historiallista tutkimusta (Stritzel 2014, 44; Fairclough 2003, 15–16). Huomio on tutkielmani kannalta olennainen, sillä Turkin strategisten kulttuurien muodostuminen on ollut pitkälti tiettyjen vallankäyttäjien tietoisesta toiminnasta tulosta, kuten esitän luvussa 3. Samaten keväällä 2017 kansanäänestyksen kampanjojen mahdollisuudet levittää viestiään olivat hyvin epäsymmetriset: kyllä-kampanjalla oli käytössään laajasti valtiollisia resursseja sekä Turkin mediakenttä, joka suurimmaksi osaksi on presidentti Erdoğanin suorassa tai epäsuorassa kontrollissa, kun taas ei-kampanjan toimintaa häirittiin ja rajoitettiin monin tavoin (ETYJ 2017, 12–13, 15–18).

Usein syvälle sedimentoituneita, hegemonisia diskursseja ei ole tarpeen sanoa ääneen, vaan ne näyttäytyvät sanomattomina oletuksina, jotka kuulijoiden oletetaan jakavan ja ymmärtävän. Siksi diskurssianalyysissä on tärkeää tutkia teksteissä sanottujen asioiden lisäksi sitä, mitä ei sanota. Hegemoniset diskurssit eivät aina ole olleet hegemonisia, vaan ne tulevat hegemonisiksi, kun jokin tietty, alun perin suhteellisen pienen ihmisryhmän jakama diskurssi laajenee ympäröivään yhteiskuntaan. Siten tekstien taustaoletuksilla on usein huomaamaton, ideologinen funktio, sillä tekstit voivat sisältää ilmiselviltä tuntuvia, kyseenalaistamattomia arvo-oletuksia, jotka eivät tarkemmin tarkasteltuna välttämättä olekaan niin universaaleja kuin päälle päin näyttäisi. Diskurssianalyysissä tietyt sanavalinnat voivat paljastaa tekstistä tällaisia oletuksia. Jos esimerkiksi jotakin viitekohdetta tekstissä pidetään ”uhattuna”, sisältää se oletuksen siitä, että kyseinen viitekohde on jollakin tavalla arvokas ja suojelemisen tarpeessa. (Fairclough 2003, 11, 57.)

2.1.2 Wæverin kolmitasoinen malli

Ole Wæver (2002, 32–42) ehdottaa eurooppalaisten valtioiden EU-suhteiden tutkimukseen diskurssianalyysillä kolmen tason diskursiivista mallia. Mallin ensimmäisellä, syvimmällä tasolla sijaitsevat perustavanlaatuiset käsitykset esimerkiksi valtion ja kansan luonteesta sekä niiden välisestä suhteesta. Ajatus on läheistä sukua kansallisen identiteetin tai valtioidentiteetin käsitteille (ks. esim. Jepperson ym. 1996 tai Alaranta 2015). Toiselle tasolle Wæver sijoittaa käsitykset valtion suhteesta Eurooppaan, jotka tavallisesti määritellään ensimmäisen tason merkitysten pohjalta. Kolmannella

tasolla tapahtuu käytännön politiikka: tällä tasolla eri poliittisten toimijoiden näkemykset poikkeavat toisistaan eniten, mutta keskustelu käydään useimmiten silti ensimmäisen ja toisen tason jaetuilla konsepteilla. Kolmannen tason tutkimus on hedelmällistä, sillä tällä tasolla poliittiset toimijat myös arvostelevat toistensa käsityksiä ensimmäisestä ja toisesta tasosta. Turkin kansanäänestyksen kaltaisessa kilpailuasetelmassa tällaista arvostelua voidaan olettaa tapahtuvan erityisen paljon. Tulkitsen Wæveria siten, että ulkopoliitikasta voidaan keskustella vain, jos keskustelijoilla karkeasti ilmaistuna on jonkinlainen suhteellisen vakiintunut käsitys siitä, minkälaisen entiteetin ulkosuhteista on kyse; missä sisäisen ja ulkoisen raja kulkee tai missä sen pitäisi kulkea; minkälaisia oletuksia ja odotuksia kohdistetaan ulkopoliitikan kohteisiin. Tämä on luonnollisesti tärkeä osa myös turvallisuuspoliittisia keskusteluja. Samalla turvallisuusyhteisön identiteetti kehittyy näiden ”toisiin” muodostettujen suhteiden kautta.

Vaikka jotkin valtion identiteettiin liittyvät, perustavanlaatuiset diskurssit ovatkin syvempään juurtuneita kuin toiset, ne eivät ole muuttumattomia. Kun ensimmäisen tai toisen tason diskurssit eivät enää syystä tai toisesta – vaikkapa sisäpoliittisissa valtasuhteissa tapahtuneiden muutosten tai voimakkaiden ulkopoliittisten paineiden vuoksi – sovi yhteen kolmannen tason poliittisten keskustelujen kanssa, vaativat radikaalit muutokset kolmannella tasolla muutoksia myös toisella tai äärimmäisissä tapauksissa ensimmäisellä tasolla (Wæver 2002, 39). Wæverin diskursiivisten rakenteiden teorialla on siis kaksisuuntaista selitysvoimaa: on ensinnäkin tutkittava, miten diskursiivisten rakenteiden luomat rajoitteet selittävät toimijoiden mahdollisesti muuten epäintuitiivista politiikkaa, mutta toisaalta myös, miten toimijat yrittävät muokata ylempiä tasoja omien preferenssiensä mukaisiksi (2002, 41).

Vaikka Wæver itse keskittyy tutkimuksessaan vain EU-politiikkaan, on menetelmä mukailtavissa monenlaisiin tutkimuskohteisiin. Esimerkiksi Barrinha (2010) on soveltanut Wæverin kolmitasoista mallia Turkin konfliktipoliitiikan tutkimukseen ja Stritzel (2014, 61) löyhästi strategisen kulttuurin ja turvallistamisen suhteen kuvaamiseen. Tässä tutkielmassa laajennan Stritzelin ajatusta muotoilemalla Wæverin kolme tasoa uudelleen siten, että strateginen kulttuuri sijoittuu sen kahdelle ensimmäiselle tasolle ja turvallistamisliikkeet kolmannelle. Tarkastelen mallia tarkemmin luvuissa 2.2.4 ja 2.3.3.

2.2 Strategiset kulttuurit

Strategisen kulttuurin määritelmä ja vaikutukset valtioiden politiikkaan ovat kiivaasti väitelty aihe. Yleisesti ottaen strategisen kulttuurin on ajateltu selittävän samankaltaisissa turvallisuusympäristöissä toimivien valtioiden erilaisia strategisia valintoja kulttuurisilla eroilla (Lock 2010, 689). Strategisen kulttuurin käsite on saanut alkunsa kylmän sodan kontekstissa, kun yhdysvaltalainen Jack Snyder (1977) yritti ennakoida Neuvostoliiton käyttäytymistä mahdollisessa rajoitetun ydinsodan skenaariossa. Sitten strategisen kulttuurin tutkimus on perinteisesti jaettu niin sanottuihin ensimmäiseen, toiseen ja kolmanteen sukupolveen. Usein tutkijoilla on tapana sijoittaa omat näkemyksensä ensimmäisen sukupolven Colin S. Grayn (1999) ja kolmannen sukupolven Alastair Iain Johnstonin (1995, 1999) välisen väittelyn kontekstiin. Oma ymmärrykseni strategisesta kulttuurista perustuu pitkälti Grayn sekä toista sukupolvea edustavien Bradley S. Kleinin (1988) ja Edward Lockin (2010) ajatuksiin. Tässä luvussa esittelen ensin ensimmäisen ja kolmannen sukupolven välisen väittelyn pääkohdat, minkä jälkeen perustelen omaa toisen sukupolven teoreetikoihin pohjautuvaa lähestymistapaani.

2.2.1 Ensimmäisen ja kolmannen sukupolven väittely

Ensimmäisen sukupolven Grayn (1999, 51) mukaan strategiset kulttuurit koostuvat ”pysyvistä (mutta ei ikuisista) sosiaalisesti välittyvistä ideoista, asenteista, perinteistä, mielenlaaduista ja preferoiduista toimintatavoista, jotka ovat enemmän tai vähemmän spesifejä tietylle maantieteellisesti rajatulle turvallisuusyhteisölle, jolla on välttämättä ollut oma uniikki historiallinen kokemuksensa”. Strategisia kulttuureja voi yhteisössä olla enemmän kuin yksi ja ne muuttuvat ajan myötä sosiaalisessa konstruktiossa, kun yksilöt ja instituutiot tulkitsevat kulttuurisesti uusia historiallisia kokemuksia. (Gray 1999, 50–52.)

Strateginen kulttuuri läpäisee koko yhteiskunnan, eikä ole mahdollista kuvitella yksilöä tai instituutiota, joka ei olisi tavalla tai toisella sosiaalistunut johonkin kulttuuriin. Tämä on yhteisössä elämisen välttämätön seuraus. Jos ihmiset elävät kansainvälisessä anarkiassa toimivien valtioiden kaltaisissa turvallisuusyhteisöissä, eivät he vastaavasti voi välttyä jonkinlaisen strategisen kulttuurin sisäistämiseltä. Kulttuurisesti sosiaalistumattoman ihmisen tai organisaation tulisi olla täysin kykenemätön oppimaan omaa menneisyyttään tai omasta menneisyydestään. Nämä kulttuuriset oletukset taas

vaikuttavat kulttuuriin sosiaalistuneiden ihmisten käyttäytymiseen. Usein kuitenkin monenlaiset sisä- tai ulkopoliittiset rajoitteet voivat estää strategisen kulttuurin mukaisesti toimimisen. (Gray 1999, 58–62, 68.)

Kolmannen sukupolven Johnston (1995, 37) pitää ensimmäisen sukupolven käsitystä strategisesta kulttuurista liian laajana, sillä siihen vaikuttaa sisältyvän kaikki maantieteestä ideologiaan ja teknologiasta valtioiden strategiseen käyttäytymiseen itseensä. Johnstonin mukaan valtioiden strateginen kulttuuri ja strateginen käyttäytyminen tulisi analyyttisesti erottaa toisistaan, sillä muutoin strategisen kulttuurin kausaalista voimaa on mahdotonta erottaa muista rakenteellisista tekijöistä, kuten vaikkapa valtioiden materiaalisesta kapasiteetista. Toisekseen teoriaa ei voida falsifioida, jos strategisen kulttuurin nähdään juontuvan niin monenkirjavista lähteistä ja vaikuttavan tavalla tai toisella kaikkeen. Tämä tekee lähestymistavasta myös deterministisen, eikä selitä, miksi valtiot saattavat toisinaan tehdä strategisten kulttuuriensa vastaista politiikkaa, vaikkakaan Gray ei tätä mahdollisuutta kiellä¹.

Gray muistuttaa Johnstonia siitä, ettei kulttuuria ole mahdollista analyyttisesti erottaa muista rakenteellisista tekijöistä, sillä vaikka se metodologisesti voikin olla kauhistuttavaa, strateginen kulttuuri todella muodostuu monenlaisten seikkojen pohjalta. Samoin kaikesta strategisesta toiminnasta, kuten vaikkapa materiaalisista asehankinnoista, ovat vastuussa tavalla tai toisella johonkin kulttuuriin sosiaalistuneet ihmiset. Gray näkeekin strategisen kulttuurin ennen kaikkea kontekstina, jota vasten peilaamalla voidaan ymmärtää strategista käyttäytymistä, mutta luotettavaa kausaalista selitysvoimaa sillä ei juuri ole. Kulttuurinen pluralismi ja kulttuurin hitaat muutokset ovat mahdollisia, samoin kuin strategisen kulttuurin vastaisesti toimiminen, joten suoraa kausaliteettia on vaikea todeta. Vaikka strategista kulttuuria voi olla vaikea määritellä, eikä vähiten siksi että strategisen kulttuurin tutkijat väistämättä tulkitsevat strategisia kulttuureja omista strategisista kulttuureistaan käsin, on kuitenkin ilmiselvää, ettei strateginen toiminta voi välttyä kulttuurisilta vaikutuksilta. (Gray 1999, 58–62.)

Grayn ja Johnstonin välisessä väittelyssä asetun enemmän Grayn kannalle. Argumentoin luvussa 2.3.3 tarkemmin, että sekä Johnston että Gray ovat sittemmän konstruktivistisen kansainvälisten suhteiden tutkimuksen ja turvallistamisteorian kehityksen valossa liioitelleet Grayn tulkinnallisen lähtökohdan metodologista mahdottomuutta. Wæverin

¹ Johnston 1995, 37–38; ks. myös Bloomfield 2012, 446–447; Lock 2010, 692.

kolmitasoisien mallin ja turvallistamisteorian pohjalta voidaan muodostaa tarkempia ja konkreettisempia ”sääntöjä” siitä, millä tavoilla strategiskulttuurinen konteksti voi vaikuttaa turvallistamisliikkeiden muodostamiseen ja onnistumiseen – ja sitä kautta myös käytännön turvallisuuspolitiikan toteutumiseen. Tämä selkeyttää metodologisesti kyseenalaista ajatusta, jonka mukaan tutkijalle saavuttamaton strateginen kulttuuri vaikuttaisi kaikkialla ja kaikkeen. Tällaisen lähestymistavan pohjaksi tarvitaan kuitenkin diskursiivinen tulkinta strategisen kulttuurin käsitteestä, mitä käsittelen seuraavaksi.

2.2.2 Toinen sukupolvi ja strategisen kulttuurin diskursiivinen määrittely

Strategisten kulttuurien tutkimuksen ensimmäisen ja kolmannen sukupolven välinen väittely voidaan tiivistää tulkinnallisten ja positivististen tieteenihanteiden väliseen ristiriitaan. Toisen sukupolven kehitykseen ovat niiden sen sijaan vaikuttaneet diskurssianalyysi ja erilaiset sosiaalisen konstruktivismin teoriat. Toisen sukupolven tyypillisimpänä edustajana on pidetty Bradley S. Kleinia (1988), jonka merkittävin kontribuutio alalla vallitsevaan keskusteluun on poststrukturalismiin ja Gramscin hegemonia-ajatteluun pohjautuva huomio siitä, ettei turvallisuusyhteisön julkinen strateginen diskurssi välttämättä kuvaa lainkaan realistisesti yhteisön eliitin todellista, salassa pidettyä strategista doktriinia (Klein 1988, 139–141; ks. myös Lock 2010, 695–696). Hän käyttää esimerkkinään Yhdysvaltojen kylmän sodan aikaista ydinasedoktriinia, josta annettiin julkisuudessa puhtaasti defensiivinen kuva, vaikka todellisuudessa ydinasepelotetta hyödynnettiin myös proaktiivisesti amerikkalaisen hegemonian ylläpitämisessä ja interventioissa toisiin valtioihin. Kleinille strateginen kulttuuri on siis myös sisäpoliittinen vallankäytön väline, jonka avulla rakennetaan kansallista konsensusta ja legitimoidaan strategista toimintaa.

Edward Lock (2010) on esittänyt ensimmäisen ja kolmannen sukupolven välisen pattitilanteen ratkaisemiseksi Kleinin ajatuksiin perustuvan diskursiivisen näkemyksen strategisesta kulttuurista. Lock arvostelee ensimmäistä ja kolmatta sukupolvea siitä, etteivät nämä tiedosta kunnolla toimijallisia mekanismeja, joiden myötä strategiset kulttuurit kehittyvät tai muuttuvat: usein tyydytään vain viittaamaan ympäröivään turvallisuusyhteisön syntyhetkiin tai historiallisiin kokemuksiin. Lockin mukaan strateginen kulttuuri ei taianomaisesti ilmesty turvallisuusyhteisön syntyhetkistä, vaan erilaiset toimijat uusintavat ja muokkaavat narratiivia niistä turvallisuusyhteisön identiteetin konstituomiseksi. Erityisesti kritiikki iskee Johnstonin analyttiseen

erotteluun strategisen kulttuurin ja strategisen käyttäytymisen välillä: Lockin ajattelussa strateginen toiminta ja kommunikaatio eivät ainoastaan sisälly strategiseen kulttuuriin vaan konstituoivat sitä. Lock määrittelee strategisen kulttuurin kielelliseksi symbolien järjestelmäksi – eli diskurssiksi – joka rajoittaa ja mahdollistaa strategiaan liittyvää kommunikaatiota ja politiikkaa. Hän näkee turvallisuusyhteisön identiteettiin liittyvät symbolit keskeisenä osana strategista kulttuuria, sillä niillä määritellään yhteisön rajoja ja suhteita toisiin yhteisöihin. Siinä missä toimijat siis konstituoivat strategista kulttuuria, konstituoivat myös strategisen kulttuuri toimijoiden identiteettejä. (Lock 2010, 693–700).

Perustavanlaatuisia käsityksiä turvallisuusyhteisön identiteetistä ei kuitenkaan usein sanota ääneen, vaan ne voivat ilmetä taustaoletuksina, jotka relevanttien yleisöjen oletetaan tuntevan. Tällaiset oletukset ovat diskurssianalyysin keinoin pääteltävissä esimerkiksi viittauksista avainsanoihin, kuten tiettyihin historiallisiin tapahtumiin, merkkihenkilöihin, symboleihin ja tulkintoihin.

Toisen sukupolven käsitys strategisesta kulttuurista nostattaa kysymyksen strategisen kulttuurin instrumentaalisuudesta ja siitä, kuinka tiedostettuja strategiset kulttuurit turvallisuusyhteisössä ovat (Johnston 1995, 40). Ensimmäisen sukupolven Gray (1999, 52) katsoo, että koska strateginen kulttuuri on ”kaikkialla”, esimerkiksi ”saksalaiset eivät voi muuta kuin käyttäytyä saksalaisen strategisen kulttuurin rajoissa”, ellei jokin poikkeuksellinen poliittinen tarve pakota toimimaan toisin. Tämä tuntuisi tarkoittavan, että strategiset kulttuurit ovat hänestä jossain määrin tahdosta riippumattomia, eikä strategisesta kulttuurista voisi esimerkiksi oppia pois. Lock puolestaan katsoo, että toimijat ovat tietoisia diskurssien rakenteellisista rajoitteista ja voivat tietoisesti pyrkiä muokkaamaan niitä. Ilman symbolien merkityksistä ja niiden välisistä suhteista käytävää jatkuvaa poliittista kilpailua strateginen kulttuuri ei hänestä muuttuisi koskaan (Lock 2010, 701). Jonkinlainen tietoisuus laajalti vallitsevista strategisista diskursseista näyttää myös empiirisesti selvältä esimerkiksi Kleinin havainnoista. Se, että amerikkalainen turvallisuuseliitti valitsee antaa strategiastaan kansalaisilleen kulttuurisesti hyväksyttävän, mutta ei välttämättä täysin todenmukaisen kuvan, näyttäisi edellyttävän jonkinlaista laskelmoivaa tietoisuutta siitä, mitä amerikkalaisessa kulttuurissa yleisesti pidetään hyväksyttävänä, ja toisaalta kykyä toimia näiden odotusten vastaisesti.

Lockin näkemys on myös linjassa luvussa 2.1.2 esittämieni diskurssien luonteeseen liittyvien näkemysten kanssa: diskurssit ovat epätäydellisiä ja limittäisiä, mikä mahdollistaa niiden jossain määrin tietoisien tarkastelun. Tämä ei kuitenkaan sulje pois

sitä, etteivätkö turvallisuuseliitit voisi myös vilpittömästi sisäistää jonkin strategisen kulttuurin. Tutkielmani metodin kannalta kysymys on kuitenkin sinällään epärelevantti, koska diskurssianalyysin keinoin ei päästä käsiksi toimijoiden ”todellisiin” motiiveihin tai ajatuksiin. Tässä tutkielmassa voin tarkastella vain, millaisilla tavoilla strategisen kulttuurin diskurssit ilmenevät toimijoiden teksteissä niiden tuottajien tiedostetuista tai tiedostamattomista motiiveista riippumatta. Teoreettisen viitekehykseni kannalta on kuitenkin olennainen havainto, että strategisen kulttuurin tietoinenkin hyödyntäminen ja muokkaaminen – ja siten strategisen kulttuurin muutos – ylipäättään on mahdollista.

Kysymys strategisten kulttuurien tiedostamisesta ja todenmukaisuudesta kristallisoituu eritoten demokraattisissa järjestelmissä. On mahdollista, että esimerkiksi valtion eliitti sosiaalistuu erilaiseen kulttuuriin kuin maan muut kansalaiset, mutta kansalaisilla on poliittisia päättäjiä kohtaan laajalle levinneestä strategisesta kulttuurista juontuvia odotuksia, jotka päättäjien on otettava joka tapauksessa huomioon saadakseen toimilleen poliittista legitimizeettiä (Mirow 2016, 6). Tämän valossa voitaneen strategisten kulttuurien kohdalla mukailla Alexander Wendtin (1999, 266–278) jaottelua kulttuurin eritasoisesta sisäistämisestä: strategista kulttuuria voidaan noudattaa pakosta, kulttuurin noudattamisesta aiheutuvan hyödyn vuoksi tai koska kulttuuri koetaan aidosti legitimiiksi. Näin ollen esimerkiksi Mirow’n ja Kleinin kuvailemien toisiin kulttuureihin sosiaalistuneiden tai julkiseen diskurssiin nähden ristiriitaista politiikkaa noudattavien päättäjien kannattaa ainakin pakko- tai hyötymotiivien vuoksi perustella toimensa vallitsevan strategisen kulttuurin termein, jos äänestäjät, joista päättäjien oma legitimizeetti riippuu, laajasti pitävät kulttuuria legitiminä. Mirow’n ja Kleinin näkemysten perusteella voitaneen siten muodostaa hypoteesi, että Turkin kansanäänestyksenkin tapauksessa turvallistajat yrittävät vedota kilpailevien strategisten kulttuurien sellaisiin osiin, jotka ovat yhteiskunnassa mahdollisimman laajasti jaettuina.

2.2.3 Useamman strategisen kulttuurin välinen kilpailu

Tavallisimmin strategisten kulttuurien tutkimuksessa vertaillaan eri valtioiden välisiä, homogeenisiksi oletettuja kulttuureja, vaikka esimerkiksi Johnston (1995, 38) on tätä kritisoinut. Valtioiden välillä historialliset kokemukset, joiden pohjalta strategiset kulttuurit diskursiivisesti rakentuvat, ovat hyvin erilaiset, mikä luonnollisesti johtaa myös erilaisiin identiteetteihin, uhkakuviiin ja turvallisuuden viitekohteisiin. Kun kuitenkin tämän tutkielman tavoin tutkitaan saman turvallisuusyhteisön sisällä toimivia kilpailevia

kulttuureja, ovat strategisten kulttuurien väliset erot häilyvämpiä ja hienosyisempiä. Esimerkiksi Turkin kummankin strategisen kulttuurin olennaisina viitekohteina voivat olla Turkin kansa ja valtio, mutta näiden viitekohteiden diskursiiviset määritelmät erilaiset, mikä voi johtaa erilaisiin turvallistamisiin ja uhkakuviin. Tällaisten erojen tunnistamiseen tarvitaan nimenomaan diskursiivista ymmärrystä strategisista kulttuureista. Tulkintaa helpottaa myös Wæverin kolmitasoinen malli, jonka avulla voidaan porautua eri toimijoiden perustavanlaatuisiin käsityksiin turvallisuusyhteisön identiteetistä.

Samassa turvallisuusyhteisössä vallitsevien useampien strategisten kulttuurien tematiikkaa on käsitellyt Alan Bloomfield (2012), jonka mukaan turvallisuusyhteisöissä tyypillisesti kilpailee erilaisia strategisia alakulttuureja. Hänen mukaansa strategiset alakulttuurit – tai pikemminkin niitä suosivat puolueet, byrokraattiset tahot tai muut eturyhmät – kilpailevat keskenään ja muodostavat yhdessä erilaisten politiikkavaihtoehtojen ”kulttuurisen työkalulaatikon” päätöksentekotilanteisiin. Kun jokin poikkeuksellinen strateginen haaste sitä vaatii, voivat päätöksentekijät lainata politiikkavaihtoehtoja maan dominoivan alakulttuurin ulkopuolelta, mikä selittäisi turvallisuusyhteisöjen ajoittaista poikkeamista strategisista perinteistään. Samalla alakulttuurien väliset voimasuhteet ja niiden vaihtelu selittävät strategisten kulttuurien pitkäaikaisempia muutoksia. (Bloomfield 2012, 454.)

Bloomfield on varmasti oikeilla jäljillä, mutta tällainen ongelman jakaminen pienempiin osiin nähdäkseni vain delegoi strategisia kulttuureja koskevat hankalat kysymykset alakulttuureille. Strategisten kulttuurien muuttumista näyttävät Bloomfieldin kasantokannassa selittävän strategisten alakulttuurien väliset voimasuhteet, mutta Bloomfield ei teoretisoi alakulttuurien itsensä syntymistä, kehittymistä tai synteesiä. Bloomfield katsoo, että alakulttuurien valtasuhteiden muuttumiseen vaikuttavat turvallisuusyhteisön identiteetin muutokset, mutta ei sano mitään suhteen toimimisesta toiseen suuntaan (2012, 455–456).

Toinen ongelma Bloomfieldin näkemyksessä on, että hänelle strategisten kulttuurien ainoa funktio näyttää olevan erilaisten politiikkavaihtoehtojen tarjoaminen. Kleinin (1988, 139–141) havaintojen mukaan strategisella kulttuurilla on kuitenkin myös sisäpoliittinen funktio, jolla luodaan hyväksyntää politiikalle, joka ei välttämättä vastaa julkista strategista diskurssia. Samantyyppisiä havaintoja on tehty myös turvallistamisteorian piirissä, kuten luvussa 2.3 tarkemmin esitän. Tällä on varmasti

vaikutuksensa myös alakulttuurien väliseen kilpailuun: se antaa strategisten kulttuurien kannattajille kaksi perustrategiaa. Ensimmäiseksi näyttää selvältä, että turvallisuustoimijan kannattaa ensisijaisesti pyrkiä muokkaamaan vallitsevaa kansallisidentiteettiä (Wæverin mallin ensimmäistä tasoa) omien preferenssiensä mukaiseksi. Mutta koska toimijoiden vaikutusmahdollisuudet vallitseviin diskursseihin ovat epäsymmetriset, ei tämä aina vallitsevista sosiaalisista ja poliittisista valtarakenteista riippuen ole mahdollista. Samoin vallitseva strateginen kulttuuri voi olla niin hegemoninen ja yleisesti legitiiminä pidetty, että kilpailevan diskurssin on sitä vaikea haastaa. Tällöin tuntuisi luontevalta, että kulttuurisen altavastaajan kannattaisi toisena strategianaan uudelleenmuotoilla argumenttejaan jossain määrin hegemonisen turvallisuusdiskurssin ehdoilla tehdäkseen niistä helpommin hyväksyttäviä. Bloomfield kuitenkin näyttää maalaavan strategisista alakulttuureista kuvan pelkkinä ”työkalulaatikoina”, joiden kannattajat passiivisesti odottavat yhteiskunnallisten valtasuhteiden muuttuvan näkemyksilleen suotuisammiksi, ilman että itse muokkaisivat argumenttejaan kulloiseenkin valta-asetelmaan sopivammaksi. Tämän tutkielman yksi tarkoitus on kuvata tarkemmin strategisten kulttuurien välistä kilpailua samassa turvallisuusyhteisössä. Tässä on tärkeää ymmärtää diskurssien kaksisuuntainen vaikutus turvallisuuspoliittisiin keskusteluihin: strateginen kulttuuri rajoittaa ja mahdollistaa turvallisuuspoliittista keskustelua, mutta toisaalta nämä keskustelut voivat ajan saatossa myös aikaansaada muutoksia strategiseen kulttuuriin.

2.2.4 Strategisen kulttuurin rajaaminen ja kysymyksenasettelu

Kuten olen esittänyt, kulttuuri on häilyvä ja kiistelty konsepti, jonka määrittely ja operationalisointi on vaikeaa. Strategisen kulttuurin kaltaisia ilmiöitä on yritetty kuvata myös esimerkiksi poliittisen kulttuurin, ideologian, valtioidentiteetin, *grand strategy* -käsitteen tai historiapolitiikan termistöillä, joille määritelmiä löytynee yhtä paljon kuin kirjoittajia. Asetelmaa mutkistaa sekin, että myös näennäisesti vähäpätöisillä osilla kulttuuria voi olla vaikutuksia poliittiseen elämään. Erskine kuvaa, miten esimerkiksi jalkapallokulttuuri on lieventänyt vastakkaisilla puolilla taistelevien sotilaiden viiolisuuksia (2008, 220–221). Samankaltaisia tulkintoja voisi kenties tehdä tämänkin tutkielman aineistosta: turkkilaisilla poliitikoilla on usein julkisesti esiintyessään tapana sonnustautua paikallisten jalkapalloseurojen kaulaliinoihin kerätäkseen sympatiaa kulloisenkin paikkakunnan yleisöltä. Zürcher taas mainitsee yhdeksi Turkin 1970-luvun

poliittista väkivaltaa lietsoneeksi tekijäksi Turkissa vallitsevan kunnia- ja verikostokulttuurin (2009, 263). Jos siis monenlaiset osat kulttuuria voivat vaikuttaa strategiseen päätöksentekoon, miten ja miksi strateginen kulttuuri voidaan erotella laajemmista kulttuurisista kokonaisuuksista?

Kenties kulttuurin rajaaminen analyttisesti relevantteihin osa-alueisiin onkin aina hieman keinotekoisia, varsinkin kun kulttuurin tarkastelemiseen vaikuttaa myös tutkijan oma kulttuurinen tausta. Pidän strategisen kulttuurin rajaamista kontekstisidonnaisena asiana, joka tulisi tarkoin määritellä kulloisenkin tutkimuskysymyksen perusteella. Strategisen kulttuurin kysymyksenasettelua ja relevanttien osien määrittelyä voivat ohjata esimerkiksi tutkimussuunnitelmaan liittyvät muut teoriat. Tässä tutkielmassa rajaan strategisen kulttuurin piiriin kuuluvia asioita sen pohjalta, miten ne auttavat vastaamaan Wæverin kolmitasoisien mallin sekä turvallistamisteorian nostattamiin kysymyksiin.

Lockin strategisen kulttuurin määritelmä ja Wæverin kolmitasoinen malli voidaan sovittaa yhteen seuraavalla tavalla (ks. kuvio 1). Strategisen kulttuurin tulee vastata Wæverin ensimmäisen tason kysymyksiin turvallisuusyhteisön ja sen jäsenten (tavallisesti valtion ja kansan) luonteesta ja suhteesta keskenään sekä toisen tason kysymyksiin turvallisuusyhteisön suhteista ”toisiin”: turvallisuusyhteisön ulkopuolisiin ja toisiin turvallisuusyhteisöihin. Ensimmäisellä tasolla tällaisia kysymyksiä voivat olla vaikkapa valtioidentiteetti, valtioideologia, valtion legitimitetti, käsitykset valtion rajojen historiallisesta oikeudenmukaisuudesta tai tavat määritellä kansaa ja kansalaisuutta. Toisella tasolla strategisen kulttuurin tulisi käsitellä historiallisia vihollisuuksia, ystävyksiä ja muita suhteita toisiin turvallisuusyhteisöihin; turvallisuusyhteisön roolia kansainvälisessä järjestelmässä; jäsenyyksiä kansainvälisissä instituutioissa; kysymyksiä siitä, millaisia tahoja vastaan ja milloin aseellinen voimankäyttö on sallittua ja niin edelleen.

Turvallistamisteorian kannalta strategista kulttuuria rajataan edelleen sen perusteella, millaisia asioita turvallisuusyhteisö pitää tärkeinä ja suojeltavina, mikä tällaisia asioita mahdollisesti uhkaa ja miten niitä voidaan suojella. Nämäkin kysymykset sisältyvät usein Wæverin ensimmäisen ja toisen tason diskursseihin. Varsinaiset turvallistamisliikkeet sijoittuvat mallin kolmannelle tasolle. Strategisen kulttuurin ja turvallistamisteorian suhdetta tarkastelen yksityiskohtaisemmin luvussa 2.3.3.

2.3 Turvallistamisteoria

Tähän mennessä käsitellyn perusteella voidaan eritellä kaksi keskeistä teoreettista ongelmaa strategisten kulttuurien tutkimuksessa. Ensimmäinen on kysymys siitä, millaisilla konkreettisilla mekanismeilla strategisen kulttuurin kaltainen häilyvä konsepti vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon, ja miten näitä mekanismeja voitaisiin tutkia¹. Toiseksi väittelyä on käyty siitä, miten selittää strategisten kulttuurien kehittymistä ajan saatossa². Lisäksi strategisten kulttuurien tutkimus on tyypillisesti rajoittunut lähinnä sotilaallisiin, valtioiden välisiin turvallisuuskysymyksiin, vaikka turvallisuuden käsitteen katsotaan yhä useammin kattavan muitakin sektoreita: valtion turvallisuuden lisäksi vaikkapa kansallista identiteettiä, uskonnollisia arvoja tai ympäristöä saatetaan pitää uhattuina (Buzan ym. 1998, 2–5). Turvallistamisteoria tarjoaa strategisten kulttuurien rakenteellisen näkökulman vastapainoksi toimijallisen lähestymistavan, joka auttaa ratkaisemaan näitä ongelmia.

2.3.1 Turvallistaminen puhetekona

Yleinen ajatus turvallistamisteoriassa on, ettei mikään turvallisuushקה ole uhka ennen kuin siitä diskursiivisesti luodaan sellainen, joskin tämän idean tulkitsemisessa on erilaisia koulukuntia (Balzacq 2011a, 1). Niin sanotun Kööpenhaminan koulukunnan klassisen tulkinnan mukaan turvallistaminen on liike, jolla jokin kysymys nostetaan poliittiselta tai epäpoliittiselta areenalta politiikan yläpuolelle, koska asian katsotaan muodostavan eksistentiaalisen uhan jollekin viitekohteelle ja vaativan siten poikkeuksellisia, politiikan normaalit säännöt ohittavia toimenpiteitä (Buzan ym. 1998, 23–24). Poliittisella areenalla turvallistamisen viitekohde, eli uhattuna pidetty asia, on usein valtion suvereniteetti, mutta sitä voivat olla myös vaikkapa valtion virallinen ideologia tai kollektiiviset identiteetit (mt., 22–23). Vastaavasti turvallisuushקהia voidaan myös poisturvallistaa, eli palauttaa normaalien poliittisten prosessien piiriin.

Turvallistamisteoria pohjautuu puhetekoteoriaan, jonka mukaan sanomisilla ei ainoastaan kuvata asiantiloja vaan myös saadaan asiaintiloja aikaan. Puhetekoteorian isä, J. L. Austin (1962, 6), kutsuu tällaisia lausahduksia performatiiviksi. Esimerkiksi sanomalla

¹ Ks. esim. Gray 1999, Johnston 1995, Johnston 1999, Neumann & Heikka 2006; Bloomfield 2012.

² Ks. esim. Lock 2010, 691–692; Bloomfield 2012, 438–439, Johnston 1995, 39.

”julistan teidät mieheksi ja vaimoksi” pappi ei kuvaile edessään tapahtuvaa vihkiytymistä, vaan tuottaa sanoillaan sen asianlaidan, että vihittävä pariskunta on nyt naimisissa. Performatiivisissa puheteoissa tapahtuu siis kolme asiaa: puheteon lokuutiolla viitataan sanomiseen itsessään (ääniin, sanoihin, kielioppiin jne.); illokuutiolla siihen, mitä sanomisella tehdään ja perlokuutiolla puheteon vaikutuksiin kuulijoissa ja muussa sosiaalisessa ympäristössä (mt., 98–103).

Searle & Vanderveken (1985, 37–38) lajittelevat puheteot edelleen viiteen kategoriaan niiden illokutionaarisen tarkoituksen (eng. *illocutionary point*) mukaan: assertiiveihin, joilla puhuja toteaa jonkin asianlaidan; komissiiveihin, joilla puhuja sitoutuu johonkin tulevaisuudessa (esim. lupaus, uhkaus, ennustus, varoitus); direktiiveihin, joilla puhuja yrittää saada jotakuta toista tekemään jotakin (esim. pyyntö tai käsky); deklaraatioihin, joilla puhuja aikaansaa muutoksia maailmassa (esim. avioliiton tai sodan julistus); ja ekspressiiveihin, joilla puhuja ilmaisee tunteitaan ja asenteitaan (esim. anteeksipyyntö tai kiitos). Kööpenhaminan koulukunnan mukainen turvallistamisliike koostuu kolmen puheteon muodostamasta puhetekojen sarjasta: 1) väite (assertiivi) 2) varoitus (komissiivi) ja 3) pyyntö (direktiivi) (Vuori 2008, 75). Tällaisessa turvallistamisliikkeessä siis väitetään jonkin asian olevan vaarallinen, varoitetaan sen uhkaavan jotakin tärkeänä pidettyä viitekohdetta ja vaaditaan toimia uhan ehkäisemiseksi. Käytän tällaista illokutionaarista logiikkaa analyysissäni relevantin aineiston tunnistamiseen, minkä jälkeen etenen turvallisuuspuhetekojen kontekstuaalisten tasojen tutkimiseen (Vuori 2011, 187).

Vuoren (2008, 69) mukaan ei kuitenkaan ole välttämätöntä, että turvallistamisliikkeellä vaadittaisiin joitakin poliittisen prosessin ulkopuolisia toimia. Turvallistamisen avulla voidaan tulevien toimien lisäksi legitimoida aiempia toimia, nostaa kysymyksiä agendalle, ylläpitää kontrollia ja saada aikaan deterrenssiä (ma., 76). Turvallistamisella voi siis olla monenlaisia funktioita, joista kaikki eivät välttämättä liity vilpittömään huoleen turvallisuusyhteisön turvallisuudesta: esimerkiksi ulkoisia turvallisuusuhkia voidaan paisutella sisäpoliittisen kontrollin ja vallan ylläpitämiseksi. Ajatus sopii yhteen Kleinin huomioihin strategisista kulttuureista (1988, 139–141). Vuoren (2008, 76) jaoittelun perusteella voitaisiin Turkin kansaaänestyksen institutionaalisessa kontekstissa päätellä kyllä-kampanjan pyrkivän turvallistamisliikkeillään legitimoimaan perustuslain muutosta (eli muuttamaan politiikan ”normaaleja sääntöjä” turvallisuusuhkiin vastaamiseksi) ja ei-kampanjan legitimoimaan nykyistä järjestelmää.

2.3.2 Turvallistamisen konteksti, yleisö ja vastareaktiot

Sittemmät turvallistamisteoreetikot (ks. esim. Balzacq 2011a; Stritzel 2014; Stritzel & Chang 2015) ovat arvostelleet Kööpenhaminan koulukuntaa liiallisesta keskittymisestä turvallistamisen lingvistiseen ulottuvuuteen sosiologisten näkökulmien kustannuksella. Yleinen huomio on, että turvallistaminen tapahtuu varsinaisesti vasta sitten, kun turvallistamisliikkeen yleisö hyväksyy turvallistajan viestin siitä, että jokin viitekohde on uhattuna: turvallistamisessa on siis kyse monimutkaisesta prosessista, jossa turvallistaja suostuttelee yleisönsä hyväksymään tietyn tulkinnan joistakin tapahtumista (Balzacq 2005, 187.) Tähän vaikuttaa liuta muitakin sosiaalisia seikkoja kuin vain puheteko itsessään.

Konteksti määrittelee puheteon illokutionaarista voimaa (Searle & Vanderveken 1985, 27–28). Esimerkiksi lause ”Tulen huomenna käymään” saa täysin erilaisen merkityksen riippuen siitä, onko sanoja vanha ystävä vai velkoja. Samoin turvallistamisliikkeet saavat erilaisia merkityksiä eri konteksteissa, kuten tutkielmani tapauksessa eri strategisissa kulttuureissa. Turvallistaminen ei tapahdu historiallisessa tyhjiössä, vaan sitä edeltävät aiemmat puheteot ja historialliset tapahtumat (Balzacq 2011a, 13–14). Turvallistamisliikkeitä edeltävät siten myös strategisen kulttuurin vakiintuneet, turvallisuuskysymyksiä koskevat diskurssit. Päättääkseen, onko turvallistamisliikkeeseen syytä uskoa, joutuu turvallistamisliikkeen yleisö Balzacqin mukaan ikään kuin ”katsomaan ympärilleen” puheteon ulkoiseen kontekstiin. Usein turvallistamisliikkeen onnistumisen kannalta on olennaista, että liikkeen taustalta löytyy jonkinlainen ”raaka todellisuus” (eng. *brute reality*): kielestä ja merkityksellistämisestä riippumaton uhka ihmishengille, jota turvallistajan väitteet kuvaavat uskottavalla tavalla.

Strategiset kulttuurit vaikuttavat raa’an todellisuuden ja turvallisuustoimijoiden välillä. Ne ohjaavat materiaalsen todellisuuden tulkitsemista ja antavat sille merkityksiä (Bloomfield 2012, 445). Eri strategiset kulttuurit voivat siten tuottaa erilaisia tulkintoja samoista tapahtumista. Tämä on myös välttämätöntä, sillä vaikka raaka, materiaallinen todellisuus on kielestä riippumatta olemassa, emme epistemologisessa mielessä voi tarkastella sitä suoraan ilman kulttuuriimme tai henkilökohtaisiin mieliimme iskostuneita, vakiintuneita merkityksiä. Tutkielmani kohdalla ajatus raa’asta todellisuudesta turvallistamisliikkeiden kontekstina on olennainen, sillä Turkin kansanäänestystä edeltävinä vuosina satoja ihmishenkiä menetettiin terrori-iskuissa, konfliktissa PKK:ta

vastaan sekä kesän 2016 vallankaappausyrityksessä. Turkin kansanäänestyksen kampanjat tarjoavat äänestäjille kilpailevia tulkintoja näistä tapahtumista. Keskeinen ajatus tutkielmassani on, että koska turvallistamisliikkeitä tehdään strategisen kulttuurin diskursseihin nojaten, vaikuttavat strategiset kulttuurit siihen, millä tavalla asioita turvallistetaan.

Turvallistamisliikkeen onnistumista helpottaa puhujan valta-asema: yleisöllä ei itsellään aina ole tarpeellisia tietoja turvallisuuden arvioimiseksi, joten puhujan auktoriteettiin luotetaan, sillä vaikkapa perustuslaillisesti legitimoidulla johtajalla ajatellaan olevan ”hyvät syyt” varoittaa jostakin turvallisuushasta (Balzacq 2011a, 25–26). Sanojen voima ei kuitenkaan piile ainoastaan niiden kontekstissa, puhujan valta-asemassa tai uskottavuudessa, vaan myös sanomisen tavassa eli puhujan diskurssiivisessa strategiassa (mt.). Siksi Balzacq (2011b, 36) kehottaa tarkastelemaan turvallistamisliikkeiden kieliopin ja kontekstin lisäksi niiden yleisön mobilisoimiseksi tarkoitettuja ”heuristisia artefakteja”: analogioita, metaforia, metonyymeja, tunteita ja stereotypioita. Kulttuurista resonanssia tavoitellakseen turvallistajat tyypillisesti esittävät turvallisuusargumenttinsa käyttäen paikalliseen kulttuuriin sitoutunutta kieltä, kuten historiallisia analogioita ja muita kulttuurisia symboleja (Stritzel 2014, 48–49).

Eri yleisöt voivat antaa turvallistamisliikkeelle moraalista tai muodollista tukea (Balzacq 2005, 184–185). Esimerkiksi demokraattisissa järjestelmissä turvallistaja tarvitsee moraalista tukea äänestäjiltä, mutta muodollista tukea niiltä tahoilta, joilla on tarvittavat valtaoikeudet ja siten suora kausaalinen voima turvallistajan vaatimien toimien toteuttamiseen, kuten vaikkapa parlamentilta. Jos ajatusta sovelletaan edelleen Kleinin (1988, 139–141) huomioihin julkisen strategisen diskurssin harhaanjohtavuudesta, huomataan lisäksi, että moraalista ja muodollista tukea saatetaan tavoitella hyvin erilaisin strategiskulttuurisin perustein. Turkin kansanäänestyksen tapauksessa vaalikampanjoiden yleisö, äänestäjät, täyttää molempia rooleja, sillä äänestyspäätöksellä on suora kausaalinen vaikutus turvallistajien vaatimiin toimiin: perustuslain muokkaamiseen tai sen ennalleen jättämiseen. Roe (2008, 632–633) huomioi lisäksi, että turvallistamisliikkeen yleisö voi hyväksyä jonkin uhan todelliseksi hyväksymättä kuitenkaan turvallistajan vaatimia toimia kyseisen uhan ehkäisemiseksi. Vain kun turvallistajan vaatimat toimet hyväksytään, on kyse ”aktiivisesta” turvallistamisesta, eikä vain retorista.

Turvallistamisliikkeet voivat institutionalisoitua: institutionalisoitunutta turvallistamista ovat esimerkiksi valtioiden puolustukseen tarkoitetut armeijat ja muu byrokratia (Buzan ym. 1998, 26–27). Institutionalisoituksi turvallistamiseksi voidaan ajatella myös strateginen kulttuuri. Näihin instituutioihin voidaan viitata nopeasti joillakin avainsanoilla, jotka tuovat mieleen voimakkaita turvallisuuteen liittyviä kuvastoja ja narratiiveja ilman, että asiaa tarvitsee joka kerta argumentoida uudestaan. Tällainen avainsana on esimerkiksi ”terrorismi”: on laajasti hyväksytty käsitys, että terrorismi on vakava turvallisuuskysymys, ja jos terrorismi-termi liitetään johonkin toiseen kysymykseen, siitäkin muodostuu helposti turvallisuuskysymys (Buzan & Wæver 2009, 267). Erityisesti Turkissa terroristiksi leimaamista on usein käytetty onnistuneesti poliittisten päämäärien saavuttamiseksi (Barrinha 2010).

Stritzel (2014, 52–56) kirjoittaa samankaltaisesti uhkakuvista (eng. *threat images*), joita hän kuvaa yksittäisiä turvallistamisliikkeitä pysyvämmiksi diskursiivisiksi rakennelmiksi, jotka voivat saada alkunsa yksittäisistä turvallistamisista mutta toimivat silti niitä ympäröivässä, laajemmassa diskursiivisessa kontekstissa. Äärimmillään uhkakuvat voivat Stritzelin mukaan myös kehittyä osaksi hegemonista diskurssia. Juuri tällä tavoin turvallistamisteoria nähdäkseni selittää strategisten kulttuurien muutosta. Katson, että erilaisia turvallisuuspuheen muotoja voidaan Wæveria ja Lockia mukaillen jäsentää diskurssien suhteellisen pysyvyyden mukaan skaalalle, jonka toisessa päässä ovat syvälle sedimentoituneet strategiset kulttuurit ja toisessa päässä yksittäiset, lyhytaikaiset turvallistamiset. Yksittäisen turvallistamisliikkeen onnistumiseksi ei välttämättä vaadita kuin pienen turvallisuuseliitin muodollinen tuki, kun taas strategiseksi kulttuuriksi voidaan laskea turvallisuusyhteisössä laajasti vallitsevia, pitkäaikaisia, enemmän tai vähemmän hegemonisia diskursseja. Stritzelin kuvailemat uhkakuvat sijoittunevat näiden ääripäiden välille. Yksittäiset turvallistamiset tai poisturvallistamiset voivat niiden toistamisen myötä ajan saatossa siirtyä kohti skaalan toista ääripäätä, eli juurtua laajalle yhteiskuntaan ja institutionalisoitua enemmän tai vähemmän pysyväksi osaksi vallitsevaa strategista kulttuuria.

Turvallistamisliikkeet herättävät helposti kiihkeää keskustelua, jossa turvallistamisliikkeitä vastaan voidaan esittää vastaturvallistamisliikkeitä. Tyypillisesti vastaturvallistamisessa pyritään purkamaan joidenkin alkuperäisen turvallistamisliikkeen osien, kuten puhujan auktoriteetin, viitekohteen, uhkakuvan tai vaadittujen toimien uskottavuutta tai legitimizeettä jonkin relevatin yleisön silmissä (Stritzel & Chang 2015, 552–553). Tämä voi tapahtua poisturvallistamisen tai uusien, kilpailevien

turvallistamisliikkeiden avulla. Luvussa 5.2.3 argumentoin, että CHP:n kampanjaa voidaan pitkälti tulkita vastaturvallistamisliikkeinä AKP:n kampanjaan nähden.

2.3.3 Strateginen kulttuuri turvallistamisen kontekstina

Mirow (2016) on aiemmin yhdistänyt strategisten kulttuurien teoriaa ja turvallistamisteoriaa hieman erilaisella tavalla. Voidakseen Johnstonin (1995, 37) kritiikin mukaisesti erotella materiaalisten ja kulttuuristen tekijöiden vaikutusta politiikkaan hän hakee strategiselle kulttuurille kausaalilogiikkaa Archerin kriittisestä realismista. Archerin mallissa kausaliiteetti jaetaan ehdollistaviin (eng. *conditioning causes*) ja aktivoiviin (eng. *activating causes*) syihin. Ehdollistavat syyt ovat rakenteellisia ja asettavat ehtoja yksilöiden toiminnalle. Aktivoivat syyt taas juontuvat toimijoista ja heidän toimistaan. Ehdollistavat syyt jaetaan edelleen materiaalisiin (valtion materiaallinen kyvykkyys) sekä muodollisiin syihin (instituutiot ja strateginen kulttuuri). Varsinaiset turvallistamisliikkeet Mirow sijoittaa aktivoiviin syihin. Mirow on lisäksi valinnut vertailevaan tutkimukseensa valtioita, joiden insituutiot ja materiaaliset kyvyt ovat mahdollisimman samankaltaisia voidakseen erottaa strategisen kulttuurin vaikutuksen mahdollisimman tarkasti. (Mirow 2016, 30–35.)

Mirow'n ajattelutapa näyttäisi olevan ristiriidassa turvallistamisteorian epistemologisten ja ontologisten lähtökohtien kanssa. Turvallistamisteorian tärkein taustaoletus on, ettei materiaalisiakaan uhkia pidetä turvallisuusuhkina ennen kuin ne diskursiivisesti hyväksytään sellaisiksi. Materiaalista todellisuutta ei voida ymmärtää merkityksellistämättä sitä kielellisesti. Näin ollen turvallistamisteorian kanssa yhteensopivampi näkemys strategisista kulttuureista on Graylla eikä Johnstonilla. Strateginen kulttuuri vaikuttaa materiaalisiin hankintoihin tai instituutioiden muodostamiseen, eikä niitä myöskään voida tulkita ilman kulttuurisia taustaoletuksia – siksi ei ole mahdollista analysoida valtioiden materiaalisia kykyjä irrallaan strategisesta kulttuurista (Gray 1999, 58–60). Ennen kaikkea Mirow'n metodi ei sovellu tutkiemani lähtökohdaksi kuitenkin siksi, että valtioiden välisen vertailun sijasta tutkin saman turvallisuusyhteisön sisällä kilpailevia strategisia kulttuureja.

Mirow tahtoo myös selittää muutoksen mahdollisuutta strategisissa kulttuureissa. Hän katsoo, että turvallistamisliikkeet resonovat paremmin yleisössä niiden osuessa yhteiskunnassa jaetun strategisen kulttuurin ”keskipisteeseen” (eng. *center of gravity*), joka muodostuu kulttuurin ”laajimmiten hyväksytyistä normeista” voimankäytön

suhteen. Turvallistamisliike resonoi vastaavasti huonommin, mikäli se on liian karkeassa ristiriidassa strategisen kulttuurin kanssa. Osumalla turvallistamisliikkeellään jonnekin tämän janan välimaastoon, voi turvallistaja siirtää strategisen kulttuurin keskipistettä. (Mirow 2016, 35, 40.)

Olen Mirow'n kanssa yhtä mieltä siitä, että turvallistamisteoria on avainroolissa strategisten kulttuurien konkreettisten vaikutusten mielekkäässä operationalisoinnissa sekä strategisen kulttuurin muutoksen selittämisessä. Hän ei kuitenkaan kuvaile yksityiskohtaisemmin, miten strategisen kulttuurin ja turvallistamisen välinen mekanismi hänestä tarkalleen ottaen toimii, eikä sijoita ajatustaan turvallistamisteorian piirissä käytyihin laajempiin keskusteluihin turvallistamisen kontekstista, vaan nojaa pitkälti ainoastaan Köpenhaminan koulukunnan ajatuksiin.

Tämä ongelma kirkastuu tavassa, jolla Mirow uskoo strategisten kulttuurien avulla voitavan saada vihjeitä turvallisuuspäätäjien ”todellisista” motiiveista. Koska toimijat ovat Mirow'n mukaan sosiaalistuneet tiettyyn, laajasti hyväksyttyyn strategiseen kulttuuriin, he todennäköisesti aidosti jakavat sen tärkeimmät normit – tai vähintäänkin ymmärtävät poliittiset sanktiot strategisen kulttuurin noudattamatta jättämisestä. Mikäli toimijoiden todellisia motiiveja ei oteta huomioon, saattaa turvallistamisteoria hänestä pelkistää poliittisen päätöksenteon ”hienostuneiksi salaliitoiksi”. (Mirow 2016, 8.)

Tässä Mirow näyttää sivuuttavan yhden turvallistamisteorian tärkeimmistä havainnoista, koska ei pidä sen loogisista seurauksista: sen, että turvallisuusargumentit voivat toimia perusteluina politiikalle, joka ei varsinaisesti suoraan liity turvallisuuteen – olkoonkin, että tämä mahdollistaa myös ”hienostuneet salaliitot”. Tämä on silti uskottavampi vaihtoehto kuin olettaa, että poliitikkojen turvallistamisliikkeet kertoisivat automaattisesti heidän todellisista motiiveistaan. Mirow on oikeassa siinä, että poliittiset päättäjät varmasti ovat usein vähintäänkin tietoisia vallitsevista normeista, mutta toimijoiden motiiveja on mahdotonta varmasti tietää, kuten kappaleessa 2.2.2 argumentoin. Tämä on olennainen seikka tutkimuskohteeni valossa. Toisinaan on esitetty esimerkiksi tulkinta, että presidentti Erdoğanin nykyisen PKK:ta kohtaan suunnatun haukkamaisen politiikan motiivina olisi tarve kalastella ääniä Turkin nationalisteilta, eikä niinkään aito huoli PKK:n muodostamasta uhasta. Juuri tämän vuoksi Wæverin tiukasti diskursiivinen lähestymistapa sopii tutkielmani tarkoituksiin hyvin: on toissijaista, mikä Erdoğanin todellinen motiivi on, jos tutkimme strategista kulttuuria ainoastaan diskurssina. Ajatuksena on, että ilman strategisen kulttuurin olemassaoloa Erdoğanin olisi

saattanut olla vaikeampi argumentoida toimiaan PKK:ta vastaan riippumatta hänen ”todellisista” intentioistaan.

Siinä missä Mirow’n lähestymistavassa turvallistamisteoria saa kevyesti teoretisoidun aputeorian roolin strategisten kulttuurien tutkimukseen nähden, lähestyy Stritzel (2014, 61) samaa kysymystä vastakkaiselta suunnalta. Hän perustaa lyhyesti oman ymmärryksensä Saksan diskursiivisesta miljööstä strategisen ja poliittisen kulttuurin tutkimukseen. Hän mainitsee, että strategisen kulttuurin tutkimukseen liittyy lukuisia käsitteellisiä ja metodologisia ongelmia, joita hän luettelee alaviitteessä, mutta ei tarkenna omaa kantaansa niihin. Stritzel ei myöskään määrittele, mitä strateginen kulttuuri hänestä tarkalleen ottaen on ja minkälaisia asioita siihen liittyy. Hän luettelee lyhyesti aiemman kirjallisuuden pohjalta Saksan strategiseen kulttuuriin liittyviä ominaisuuksia, mutta ei avaa perusteita, joilla ne on valittu. Kuten luvussa 2.2.4 argumentoin, kulttuurin kaltaisen häilyvän konseptin kohdalla tarkka määrittely on kuitenkin tärkeää relevanttien faktojen tarkoitushakuisen valikoimisen välttämiseksi. Luvussa 3 tarkastelen teoreettisen viitekehitykseni pohjalta, millaisia ominaisuuksia Turkin strategisiin kulttuureihin liittyy ja miksi.

Siinä missä turvallistamisteorian piirissä on käyty väittelyä kontekstin vaikutuksesta turvallistamisliikkeisiin, on strategisen kulttuurin tutkimuksessa pohdittu strategisen kulttuurin konkreettisia vaikutusmekanismeja strategiseen päätöksentekoon. Vaikka vaikuttaa intuitiivisesti selvältä, että nämä kysymykset ovat toistensa vastauksia, tässä esittelemäni ongelmat osoittavat, että strategisen kulttuurin ja turvallistamisteorian välinen alue on jäänyt silti sameaksi – tai ainakin aiemmin esitetyt ratkaisut soveltuvat heikosti Turkin kilpailevien strategisten kulttuurien analyysiin. Yritän seuraavaksi piirtää tarkempaa, tutkielmani tarkoituksiin soveltuvaa kuvaa tästä välimaastosta tunnistamalla karkeasti seitsemän tapaa, joilla strateginen kulttuuri ja turvallistamisliikkeet voivat olla diskursiivisessa vuorovaikutuksessa keskenään.

1) Jotta turvallistamisliike voisi onnistua, on yleisön ymmärrettävä, mitä turvallistaja yrittää sanoa (ks. Balzacq 2005, 187). Siksi turvallistamisliike on järkevämpää tehdä hyödyntäen turvallisuusyhteisössä laajasti tunnetun strategisen kulttuurin jaettuja merkityksiä kuin vaikkapa kansainvälisten suhteiden tutkimuksen käsitteistöä, jota mahdollisesti ymmärtää vain asialle vihkiytyneiden asiantuntijoiden joukko.

2) Strategiseen kulttuuriin voidaan viitata retorisenä tehokeinona osana puhujan diskursiivista strategiaa vaikkapa tunteiden nostattamiseksi. Metaforat ovat tehokkaita

retorisia keinoja, joilla argumentoida turvallisuushkia (ks. Stritzel 2014, 52–54). Turvallisuushkia voidaan esimerkiksi samaistaa aiempiin uhkakuviin turvallisuusyhteisön historiasta ja argumentoida siten, että ellei uuden turvallisuushan ehkäisemiseksi ryhdytä toimiin, samankaltaiset ikävät kokemukset menneisyydestä saattavat toistua. Vastaavasti aiemmin tehonneita toimia turvallisuushkia vastaan voidaan ehdottaa ratkaisuiksi uusia uhkia vastaan. Ei esimerkiksi ole harvinaista kuulla suomalaisten poliitikkojen peräänkuuluttavan ”talvisodan henkeä” sellaistenkin ongelmien edessä, jotka eivät talvisotaan suoranaisesti liity.

3) Strategisen kulttuurin voidaan ajatella olevan institutionaalistunutta turvallistamista. Strategiseen kulttuuriin liittyvät symbolit toimivat samoin kuin institutionalisoituun turvallistamiseen liitetyt avainsanat ja välittävät yleisölle laajempia turvallisuuteen liittyviä asiakokonaisuuksia, kuten suojeltavia viitekohteita ja niitä uhkaavia asioita, ilman että asiaa tarvitsee argumentoida joka kerta uudelleen. Jälleen esimerkiksi talvisota tuo mieleen voimakasta kuvastoa Venäjästä turvallisuushkana Suomelle ilman, että asiaa tarvitsee erikseen selittää.

4) Strateginen kulttuuri on mukana määrittelemässä mitä nämä uhkakuvat ja niiden viitekohteet ovat. Turvallisuusyhteisön identiteetistä riippuu, millaiset asiat koetaan suojelemisen arvoisiksi ja millaiset asiat niitä uhkaavat: jos esimerkiksi valtion kansallisidentiteetti nojaa pitkälti etnisyyteen, voidaan uhkia maan etniselle homogeenisyydelle helpommin turvallistaa (Buzam ym. 1998, 120, 124–125). Yhteisön identiteetti vaikuttaa lisäksi siihen, millaisia identiteettejä turvallistettaville uhille voidaan antaa: vihollisia voidaan vaikkapa leimata maan kantavan ideologian vastustajiksi ja siten vaarallisiksi (Vuori & Paltemaa 2007).

5) Koska strategiset kulttuurit läpäisevät koko yhteiskunnan, ovat ne osa kulttuurista todellisuutta, josta turvallistamisliikkeiden yleisöllä on oma ymmärryksensä. Tähän kokemukseen yleisö vertaa turvallistajan argumentteja arvioidessaan niiden uskottavuutta eli Balzacqin sanoin ”katsoessaan ympärilleen”. Siksi turvallistajan on otettava huomioon yleisönsä jakama strateginen kulttuuri riippumatta siitä, mitä mieltä hän itse kulttuurista on. Jos suomalainen poliitikko sanoisi Suomen kolme tärkeintä turvallisuushkaa olevan ”Ruotsi, Ruotsi ja Ruotsi”, turvallistamisliike tuskin onnistuisi, sillä suomalaisilla ei juuri ole jaettua historiallista tai kulttuurista kokemusta Ruotsista uskottavana turvallisuushkana. Vastaavasti tietynlaisilla turvallisuusargumenteilla voi maan strategiskulttuurisen miljöön vuoksi olla erityistä tehoa, jota niillä ei muualla olisi.

6) Turvallistaja voi hyödyntää strategista kulttuuria oman puhujan auktoriteettinsa kohottamiseen (Stritzel 2014, 50–51). Strateginen kulttuuri on mukana määrittelemässä, kenellä on oikeus puhua turvallisuudesta turvallisuusyhteisön sisällä (Lock 2010, 703). Turvallistajan on hyödyllistä vakuuttaa yleisönsä siitä, että hänellä on tällainen asema, mikä taas nivoutuu helposti strategisen kulttuurin kysymyksiin turvallisuusyhteisön luonteesta. Tavallisesti oikeus puhua turvallisuuskysymyksistä on valtion erilaisilla turvallisuuseliiteillä, kuten puolustusministerillä, mutta näennäisesti arkisemmatkin kulttuuriset seikat voivat vaikuttaa puhujan auktoriteettiin. Puhuja voi esimerkiksi esittää itsensä luotettavana ja rehellisenä vetoamalla vaikkapa asiantuntijuuteensa, isänmaallisuuteensa, henkilökohtaisiin siteisiin itsensä ja yleisönsä välillä, perimäänsä ja niin edelleen. Vastaavasti puhuja voi kyseenalaistaa kilpailijoidensa oikeutta turvallisuudesta puhumiseen: kilpailijan ammattitaitoa, rehellisyyttä tai uskollisuutta omalle turvallisuusyhteisölleen voidaan epäillä ja tämän menneisyydestä kaivaa lokaa.

7) Onnistuneet turvallistamiset ja poisturvallistamiset voivat muuttaa strategista kulttuuria. Turvallistamiset voivat ajan saatossa toiston ja diskursiivisen uusintamisen myötä juurruttaa strategiseen kulttuuriin pysyviä uhkakuvia ja viitekohteita: esimerkiksi Turkin heinäkuun 2016 vallankaappausyrityksellä saattaa hyvinkin olla tällainen vaikutus. Poliittisten keskustelujen myötä tapahtuvat muutokset voivat ulottua syvemmällekin turvallisuusyhteisön identiteettiin, kuten käsityksiin turvallisuusyhteisöstä itsestään ja sen jäsenistä, millä saattaa diskurssien hierarkkisuuden vuoksi olla dominoefektimäinen vaikutus strategisen kulttuurin uhkakuviin ja viitekohteisiin.

Ylläolevat seitsemän vuorovaikutustapaa sopivat hyvin Wæverin kolmitasoiseen malliin (ks. kuvio 1). Strateginen kulttuuri sijoittuu mallin kahdelle ensimmäiselle tasolle ja tarjoaa turvallistajille hyödyllisiä diskursiivisia symboleja, konsepteja ja työkaluja poliittisiin keskusteluihin. Toisaalta diskurssien käyttämistä myös vaaditaan turvallistajalta, jotta argumenteissa ”olisi järkeä” turvallistamisliikkeiden yleisölle. Tämä puolestaan rajoittaa, millaisia turvallistamisliikkeitä puhuja voi onnistuneesti tehdä. Nämä huomiot eivät kuitenkaan poista sitä mahdollisuutta, että turvallistaja voi olla vilpittömästi sisäistänyt laajasti hyväksytyn strategisen kulttuurin ja argumentoi siten omien, todellisten preferenssiensä puolesta. Kolmannella tasolla taas voidaan käydä keskustelua ensimmäisen ja toisen tason diskursseista ja muuttaa niitä.

Näiden seitsemän vuorovaikutussäännön avulla voidaan hyväksyä näkemys strategisten kulttuurien yhteiskunnan läpäisevästä ja materiaalista todellisuutta merkityksellistävästä luonteesta, mutta konkretisoida ja selkeyttää ajatusta metodologisesti. Säännöt ovat suurpiirteisiä ja osin limittäisiä, mutta ne toimivat karkeina ohjenuorina sille, mitä etsiä tutkittavasta aineistosta. Kun illokutionaarisen logiikan avulla voidaan aineistosta tunnistaa erilaisten turvallisuuskysymysten muodostumiseen tai käytännölliseen turvallisuuspolitiikkaan johtaneita turvallistamisliikkeitä (Vuori 2011, 187), voidaan yllä olevia ohjenuoria hyödyntäen taas tutkia, miten strateginen kulttuuri näissä turvallistamisliikkeissä ilmenee: miten strateginen kulttuuri on diskursiivisesti vaikuttanut turvallistamisliikkeiden muodostamiseen sekä niiden onnistumiseen tai epäonnistumiseen.

Kuvio 1. Turvallistamisliikkeet ja strategiset kulttuurit Wæverin kolmitasoisessa diskursiivisessa mallissa.

3 TURKIN STRATEGISET KULTTUURIT

Bergerin mukaan strategisen kulttuurin¹ tutkimus vaatii kolme empiiristä vaihetta (1996, 328). Ensinnäkin on tutkittava alkuperäiset historialliset kokemukset, jotka määrittävät, miten yhteiskunta suhtautuu puolustusvoimiin, kansalliseen turvallisuuteen ja voimankäyttöön, ja kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri yhteiskunnan osat tulkitsevat näitä kokemuksia. Toiseksi on tarkasteltava poliittista prosessia, jolla käytännöllistä turvallisuuspolitiikkaa on toteutettu, ja miten tiettyjä päätöksiä on legitimoitu. Kolmanneksi on tutkittava, miten turvallisuuskulttuuri ja turvallisuuspolitiikka ovat muuttuneet ajan myötä vastauksena historiallisille tapahtumille.

Bergerin käsitys strategisesta kulttuurista poikkeaa hieman tässä tutkielmassa käytettävästä laajemmasta, diskursiivisesta käsityksestä, mutta hänen empiiriset vaiheensa ovat sovellettavissa tarkoituksiini pienin muutoksin. Bergeriä mukailen käsittelen tässä luvussa Turkin strategisten kulttuurien historiallisia vaikuttimia sekä niistä rakennettujen kilpailevien narratiivien kehitystä ja juurtumista. Diskurssien itsensä lisäksi kiinnitän huomiota siihen, millä tahoilla on eri historiallisia hetkinä ollut valtaa diskurssin muokkaamiseen ja levittämiseen. Tämä tapahtuu tulkitsemalla Turkin strategista kulttuuria ja ideologista historiaa käsittelevää kirjallisuutta aiemmin esittelemäni teoreettisen viitekehyksen lävitse. Kuten luvussa 2.2.4 selitin, rajaan strategiseen kulttuuriin kuuluvia piirteitä Wæverin kolmitasoisen mallin ja turvallistamisteorian perusteella. Tarkastelen siis erityisesti, miten Turkin kansan ja valtion identiteettejä sekä Turkin ja turkkilaisten suhteita toisiinsa on kussakin strategisessa kulttuurissa rakennettu, sekä millaisia turvallisuuden viitekohteita, uhkakuvia ja hyväksyttävänä pidettyjä toimenpiteitä kuhunkin kulttuuriin on sedimentoitunut.

Turkkia on ollut tapana luonnehtia tavalla tai toisella jakautuneeksi yhteiskunnaksi. Klassisimman analyysin aiheesta on tuottanut Şerif Mardin (1973), joka ehdottaa Turkin poliittisen elämän ymmärtämisen avaimiksi eräänlaista keskusta–periferia-vedenjakajaa. Hänen mukaansa Turkissa vaikuttaa kaksi poliittista kulttuuria, joiden juuret ovat syvällä Osmanien valtakunnan yhteiskunnassa: kruunun yrityksissä saada paimentolaisia asettumaan, sulttaanidynastian kilpailussa valtakunnan muiden mahtisukujen kanssa, länsimielisten uudistusten ja uskonnollisen elämäntavan välisessä kitkassa, talonpoikien

¹ Berger käyttää tekstissään termiä ”kansallinen turvallisuuskulttuuri” (eng. *national security culture*), mutta strateginen kulttuuri on muussa kirjallisuudessa huomattavasti yleisempi ja vakiintuneempi nimitys, joten selvyys vuoksi käytän sitä myös tässä yhteydessä.

katkeruudessa veroista vapautettuja, usein kristitystä taustasta värvättyjä byrokraatteja kohtaan – toisin sanoen valtiollisen keskuksen yrityksissä hallita heterogeenistä periferiaa ja tämän monenlaisissa vastareaktioissa. Vedenjakajasta on muodostunut Turkin poliittisen kulttuurin pysyvä dikotomia, joka ilmenee eri ideologioiden ja puolueiden kautta, mutta on pohjimmiltaan niitä perustavanlaatuisempi ilmiö.

Turkin strategisen kulttuurin voidaan sanoa jakautuneen suurin piirtein samojen jakolinjojen mukaan länsimielisen, sekulaarin, byrokraattisen perinteen sekä sen islamisteja ja liberaaleja yhdistävän populistisen vastareaktion välille (Mufti 2009, 13). Malik Muftin (2009) mukaan Turkissa vaikuttaa kaksi kilpailevaa strategista kulttuuria: dominoiva tasavaltalainen strateginen kulttuuri sekä sitä ajoittain haastava imperiaalinen strateginen kulttuuri. Vaikka niidenkin juuret voidaan johtaa myöhäisen Osmanien valtakunnan aikaisiin keskusteluihin suhtautumisesta lännen alati kasvavaan dominanssiin ”Euroopan sairaaseen mieheen” nähden, olennaisimmat merkkipaalat Turkin strategisten kulttuurien kehityksessä ovat Osmanivaltion hajoaminen, ensimmäinen maailmansota ja sitä seurannut Turkin itsenäisyysota. Turkin strategiset kulttuurit onkin parasta ymmärtää kahtena erilaisena reaktiona näihin historiallisiin traumoihin (Mufti 2009, 174–175). Tänä päivänä tasavaltalaisen strategisen kulttuurin tärkein poliittinen edustaja on nimensä mukaisesti Tasavaltalainen kansanpuolue (CHP) ja imperiaalisen hallitseva Oikeus- ja kehityspuolue (AKP). Turkin strategisten kulttuurien olennaisimmat erot on tiivistetty kuviossa 2.

Narratiivini Turkin strategisista kulttuureista mukailee suureksi osaksi Malik Muftin teosta *”Daring and Caution in Turkish Strategic Culture. Republic at Sea”* (2009), mutta teen joitakin olennaisia muutoksia ja täydennyksiä hänen alkuperäiseen näkemykseensä muun kirjallisuuden pohjalta. Näin olen toiminut erityisesti imperiaalisen strategisen kulttuurin kohdalla. Mufti kirjoitti teoksensa vuonna 2009 ja lopetti analyysinsä AKP:n valtakauden muutamaa ensimmäiseen vuoteen ajalle tyypillisellä liberalistisella optimismilla AKP:n edustamasta ”demokraattisesta islamismista” (ks. esim. 173–174). Vuoteen 2017 mennessä Turkin poliittisten tapahtumien ja niitä käsittelevän kirjallisuuden myötä on kuitenkin tullut selväksi, että Mufti on analyysissään aliarvioinut islamismin ideologisen vaikutuksen imperiaalisen strategisen kulttuurin kehitykseen. Mufti ei myöskään ehtinyt kirjassaan tallentamaan imperiaalisen strategisen kulttuurin kehittymistä tasavaltalaisen kulttuurin haastajasta Turkin hegemoniseksi kulttuuriksi: näitä aukkoja olen muiden tarkennusten ohella yrittänyt paikata. Lisäksi Muftin analyysin pääpaino on strategisen kulttuurin vaikutuksissa Turkin valtion strategiseen

päätöksentekoon, kun taas itse olen yrittänyt teoreettisen viitekehitykseni strategisen kulttuurin diskursiivisen määrittelyn pohjalta keskittyä ideologioiden ja diskurssien kehitykseen sekä niiden leviämiseen ja juurtumiseen Turkin eri yhteiskunnallisissa segmenteissä.

Turkissa varmasti vaikuttaa myös kurdinationalismin ympärille kehittynyt kolmas strateginen kulttuuri, jossa neljän eri valtion alueille jakaantuneet kurdit kenties muodostaisivat oman turvallisuusyhteisönsä. Kurdeilla selvästikin on syvälle juurtuneita käsityksiä oman kansansta identiteetistä, kansalleen sopivista valtiomuodostelmista sekä näiden ulkosuhteista. Tästä kielisi ennen kaikkea kurdien itsenäisyyden tai itsehallinnon tavoittelun kärjistyminen pitkäaikaisiksi aseelliseksi konflikteiksi Turkissa, Syyriassa, Irakissa ja Iranissa. Vaikka kurdikysymyksellä sekä PKK:ta vastaan käytävällä konfliktilla on tietenkin valtava vaikutus Turkin poliittiseen elämään, ja vaikka kurdinationalismi ideologiana saattaa merkittävässä osassa Turkin kurdiväestöä olla hyvinkin sedimentoitunut, olisi tällainen strateginen kulttuuri siinä mielessä marginaalinen, ettei se valtakunnallisella tasolla ole missään vaiheessa onnistunut vakavasti kilpailemaan diskursiivisesta hegemoniasta tasavaltalaisen tai imperiaalisen kulttuurin kanssa niin, että sillä olisi ollut vaikutusvaltaa Turkin valtion strategiseen päätöksentekoon. Varoakseni tutkielmani liiallista paisumista olen siksi jättänyt aiheen tarkastelun ulkopuolelle, joskin se olisi erittäin mielenkiintoinen jatkotutkimuksen kohde. Tämän tutkielman tarkoituksiin riittänee mainita, että Turkin kansanäänestyksessä 2017 kurdikysymykseen keskittynyt Kansojen demokraattinen puolue (turk. *Halkların Demokratik Partisi*, HDP) sekä Turkkia vastaan aseellista kamppailua käyvä PKK asettuivat kannattamaan ei-vaihtoehtoa.

3.1 Tasavaltalainen strateginen kulttuuri

Tässä luvussa kuvaan, miten tasavaltalainen strateginen kulttuuri on kehittynyt kemalistisen ideologian rinnalla. Kemalistit perustivat Turkin tasavallan takapajuisena ja toimimattomana pidetyn Osmanien valtakunnan raunioille ja pyrkivät erottautumaan ensimmäisessä maailmansodassa häpeällisen tappion kärsineen edeltäjävaltion painolastista. Uskonnollisen traditionalismin sijasta uuden, eurooppalaistyyppisen kansallisvaltion ohjenuorina toimivat tieteellinen rationalismi, sekularismi, vahva institutionalismi sekä kemalistinen valtioideologia, joka muodostui tasavallan

merkittävämmäksi turvallisuuden viitekohteeksi. Kansallisidentiteetiksi omaksuttiin vastaavasti turkkilaisnationalismi ja ihanne sekulaarista kansalaisuudesta Turkin tasavallassa.

Ensimmäisen maailmansodan trauma maan vähemmistöjen ja ulkovaltojen yhteistyöstä Osmanivaltion suvereniteettia vastaan saivat kemalistit suojelemaan mustasukkaisesti Turkin kansan jakamattomuutta ja homogeenisyyttä. Poliittisen islamin ja kurdinationalismin kaltaiset kilpailevat identiteetit ulkomaisine tukijoineen kohosivat tasavaltalaisen strategisen kulttuurin uhkakuviksi. Turkkilaisia alempiarvoisina pitävien eurooppalaisten on pelätty yhä suunnittelevan Turkin jakamista keskenään ja ensimmäisen maailmansodan katastrofin toistuvan. Siksi suhteissa toisiin turvallisuusyhteisöihin on tasavaltalaisessa kulttuurissa suosittu defensiivistä *realpolitikia* ja sotkeutumista toisten valtioiden asioihin pidetty vaarallisena seikkailunhakuisuutena, jollainen johti myös Osmanien valtakunnan tuhoon.

3.1.1 Sèvres-syndrooma

Varmasti merkittävin Bergerin kuvailema Turkin strategiseen kulttuuriin vaikuttanut historiallinen kokemus oli Sèvresin rauhansopimus 1920. Tärkeimpiä termejä Turkin strategisen kulttuurin kannalta onkin niin sanottu Sèvres-syndrooma, jolla viitataan kollektiiviseen traumaan, jonka ensimmäisen maailmansodan päätteeksi kirjoitettu Sèvresin rauhansopimus jätti turkkilaisiin (Jung 2012; Guida 2008). Sopimuksen nojalla Osmanien valtakunta olisi jaettu italialaisiin, ranskalaisiin, brittiläisiin ja kreikkalaisiin vaikutuspiireihin sekä maan itäosiin olisi muodostettu itsenäiset tai autonomiset Armenian ja Kurdistanin valtiot. Kaikkien arabimaiden, käytännössä koko Balkanin alueen, Egeanmeren saariston ja Rhodoksen menettämisen lisäksi Bosporin salmi olisi asetettu kansainväliseen kontrolliin. Izmirin kaupungissa olisi järjestetty äänestys Kreikkaan liittymisestä ja Antalyan alue olisi päätynyt italialaiseen hallintoon. Turkille itselleen olisi jäänyt nimellisen nukkehallituksen alainen alue Keski-Anatoliasta Ankaran ympäriltä.

Osmanihallituksen allekirjoittamaa sopimusta ei kuitenkaan koskaan pantu täytäntöön Mustafa Kemal Atatürkin johtaman vastarintaliikkeen voitettua Turkin itsenäisyys sodan 1923. Itsenäisyys sodan voittoa voidaan pitää tasavaltalaisen kulttuurin suurimpana ylpeyden aiheena: tuolloin Turkin sanotaan tasavaltalaisessa diskurssissa voittaneen

”seitsemän suurvaltaa”. ”Seitsemällä suurvallalla” on alun perin tarkoitettu ensimmäistä maailmansotaa edeltävän ajan eurooppalaisia suurvaltoja (Iso-Britannia, Ranska, Venäjä, Saksa, Itävalta-Unkari, Espanja), mutta ilmaisu on sittemmin vakiintunut tarkoittamaan vähemmän kirjaimellisesti ”koko maailmaa” ja kuvaamaan siten Turkin altavastaajan asemaa.

Sèvresin sopimusta edelsivät Osmanien valtakunnan alamaiskansojen koetut petokset, kuten Balkanin valtioiden itsenäistymiset, armenialaisten itsenäisyysvaivat ja arabikapina ensimmäisessä maailmansodassa. Erityisesti Balkanin menetys oli vaikea paikka, sillä aluetta pidettiin valtakunnan kehittyneimpänä sydänmaana ja useat Osmanivaltion (ja tulevan Turkin tasavallan) johtohahmoista olivat kotoisin menetetyiltä alueilta (Zürcher 2010, 107–109). Alueellisten menetysten lisäksi myöhäisen Osmanien valtakunnan suvereniteettia olivat kaventaneet Euroopan valtioille myönnetty maan kristittyjen vähemmistöjen suojeluoikeudet sekä kapitulaatiosopimukset, joiden nojalla eurooppalaiset ja näiden suojeluksessa olleet vähemmistöt saivat taloudellisia ja juridisia erioikeuksia Osmanivaltion sisällä. Kapitulaatiot myönnettiin alun perin vapaakaupan edistämiseksi 1838, mutta Osmanien valtakunnan heikennyttyä vuosisadan mittaan hyväksikäyttivät eurooppalaiset kapitulaatioita ja vähemmistönsuojelusopimuksia enenevässä määrin Osmanivaltion sisäisiin asioihin sekaantumiseksi. Menettelyä oikeutettiin 1800-luvun Euroopassa vallinneen imperialistisen, islamofobisen ja rasisen ajattelun pohjalta (Ahmad 2008b, 31–33). Kapitulaatiot rajoittivat Osmanien valtakunnan politiikkavaihtoehtoja maan alati heikkenevän taloustilanteen korjaamiseksi, ja lopulta valtakunta velkaantui niin pahasti, että ajautui konkurssiin ja maan finanssit asetettiin ulkomaiseen kontrolliin 1881 (Ahmad 2008c, 78–80). Kapitulaatioiden kokemuksen vuoksi liberaali talouspolitiikka on tasavaltalaisessa ajattelussa yhdistynyt voimakkaasti suvereniteetin kaventumiseen (Mufti 2009, 12). Tätä kautta taloudellinen itsenäisyys on sedimentoitunut yhdeksi turvallisuuden viitekohteeksi.

Sèvresin sopimuksessa tiivistyvät siis turkkilaisten kipeät muistot taloudellisen itsenäisyyden ja suvereniteetin menettämisestä, läntisten suurvaltojen halusta jakaa alempiarvoisina pidettyjen turkkilaisten alueet keskenään, sekä Turkin sisäisten vähemmistöjen yhteistyöhaluisuudesta näiden tavoitteiden toteuttamisessa. Sèvres-syndroomalla tarkoitetaan ideologiset vedenjakajat ylittävää kokemusta siitä, etteivät asiat ole muuttuneet sitten ensimmäisen maailmansodan, vaan Turkia ympäröivät ikuisesti vihamieliset naapurit tahtovat tänäkin päivänä hajottaa Turkin valtion, ja että Turkin sisäiset turvallisuusongelmat ovat seurausta ulkovaltojen sotkeutumisesta maan

asioihin. Tämä hämärtää jakoa sisäisten ja ulkoisten konfliktien välillä ja tekee salaliittoteorioista poikkeuksellisen suosittuja Turkin poliittisessa diskurssissa (Jung 2012). Sèvres-syndrooma asettaa Turkin jatkuvaan, välillä irrationaaliselta tai anakronistiseltakin vaikuttavaan puolustusasemaan. Istanbulin Bilgi-yliopiston poliittista polarisoitumista käsittelevästä haastattelututkimuksesta ilmenee, että Sèvres-syndrooman perusasetteet ovat turkkilaisten keskuudessa edelleen erittäin laajasti jaettuina (Erdoğan 2018, 59). Haastatelluista 87,6% hyväksyi väitteen ”Kuten Osmanien valtakunta jaettiin menneisyydessä, Euroopan valtiot tahtovat nyt samoin jakaa ja valloittaa Turkin”. Vastaajista 87,5% hyväksyi lisäksi väitteen ”Eurooppa on auttanut Turkissa separatistisia terroristijärjestöjä, kuten PKK:ta”.

Kokemus Turkia ympäröivien vihamielisten ulkovaltojen kyvystä hyväksikäyttää Turkin sisäisiä ristiriitoja omien etujensa ajamiseksi on johtanut tasavaltalaisen strategisen kulttuurin ihanteisiin Turkin väestön yhtenäisyydestä ja homogeenisyydestä, geopolittisen status quon ylläpitämisestä sekä ulkomaiden asioihin sekaantumattomuudesta (Mufti 2009, 3). Sèvres-syndroomaan liittyen Turkin turvallisuuskulttuuriin vaikuttaa myös tunne Osmanien valtakunnan entisen suuruuden menetyksestä (Aydın 2002, 168; Mufti 175, 2009). Koska Turkin tasavallan nykyinen maa-alue nähdään entisen suurvallan viimeisenä linnakkeena, joka vain vaivoin on onnistuttu pelastamaan täydelliseltä tuholta, suhtaudutaan tasavaltalaisessa strategisessa kulttuurissa erittäin vihamielisesti kaikkeen Turkin valtion, maa-alueen tai kansan yhtenäisyyttä uhkaavaan (kuten esimerkiksi kurdinationalismiin). Toisaalta yhtä penseästi on suhtauduttu Turkin rajojen ulkopuolelle kohdistuviin ulkopoliittisiin seikkailuihin, jotta ensimmäisen maailmansodan kaltainen katastrofi ei toistuisi. Tällaista passiivista, pragmaattista, ainoastaan maan suvereniteetin ylläpitoon keskittyvää ulkopoliittista doktriinia on kuvattu Atatürkin sitaatilla ”rauha kotona, rauha maailmassa.” Tasavaltalaista turvallisuuspolitiikkaa voitaisiinkin parhaiten luonnehtia defensiiviseksi *realpolitikiksi* (ks. Karaosmanoğlu 2000, 200–201).

Turkissa itsenäisyys sodan jälkeen maata hallitsi vuoteen 1945 asti yksinvaltaisesti Mustafa Kemal Atatürkin sekä hänen seuraajansa İsmet İnönün johtama Tasavaltalainen kansanpuolue (CHP), jolla oli poikkeuksellinen auktoriteettiasema maan poliittisen diskurssin luomisessa. Vakavasti otettavien poliittisten haastajien puuttuessa ja itsenäisyys sodan voiton suoman kunnioituksen turvin kemalistisia oppeja saatettiin levittää muun muassa julkisen koulujärjestelmän, asevelvollisuuden sekä ympäri maata perustettujen ”kansantalojen” (turk. *halk evleri*) avulla (Mufti 2009, 24).

Kemalistit olivat Osmanien valtakunnan uudistus- ja länsimielisen nuorturkkilaisen liikkeen kasvatteja, mikä näkyi heidän poliittisessa ajattelussaan myös tasavallan aikana. Ensimmäisen maailmansodan ja Sèvresin katastrofin katsottiin aiheutuneen Osmanivaltion takapajuisesta traditionalismista, monikulttuurisuudesta ja kyvyttömyydestä uudistumaan. Koska uudenlaista kansallisyhpeyttä ei siksi voitu rakentaa osmanilaisen historian pohjalle, keskityttiin kemalistisessä historiankirjoituksessa Osmanien valtakuntaa edeltäneisiin turkkilaisiin ja turkinsukuisiin valtiomuodostelmiin (Altınay 2004, 25; Cagaptay 2004, 87–93). Kemalistien tarkoitus oli rakentaa Osmanien valtakunnan tilalle eurooppalaistyyppinen sekulaari kansallisvaltio ja kohottaa Turkin tasavalta Atatürkin sanoin ”modernien sivilisaatioiden tasolle” (turk. *muasır medeniyetler seviyesi*). Moderniuden tavoittelu on ollut kemalisteille myös sosiaalinen projekti, jonka tarkoituksena on modernisoida valtion lisäksi turkkilaiset itsensä sulttaanin alamaista valistuksen ihanteiden mukaisiksi, rationaalisiksi sekulaarin tasavallan kansalaisiksi (Alaranta 2013, 52–53). Sèvres-syndrooma ja pyrkimys sekulaariin moderniuteen muodostavat kemalistisessä ideologiassa ristiriidan, jonka vuoksi Eurooppaan suhtaudutaan samaan aikaan sekä ihailleen että epäileväisesti. Vastaavasti takapajuisena ”arabisuona” pidettyihin itäisiin naapureihin on pidetty tietoista, välinpitämätöntä etäisyyttä osittain ensimmäisen maailmansodan arabikapinan muistojen vuoksi. Mufti (2009, 31–32) kutsuu tätä politiikkaa presidentti İsmet İnönün mukaan İnönü-doktriiniksi.

3.1.2 Kemalismin ”kuusi nuolta”

Kemalistisen yksipuoluejärjestelmän aikana kemalismin poliittiset perusteet vakiinnutettiin maan valtioideologiaksi¹. Kemalismin niin sanotut ”kuusi nuolta” (turk. *altı ok*), joita CHP:n nykyinen logokin kuvaa, kirjattiin maan perustuslakiin 1937 ja ne ovat sittemmin muodostuneet tasavaltalaisen strategisen kulttuurin tärkeimmiksi turvallisuuden viitekohteiksi. Samoin Atatürkin itsensä edelleen vahva henkilökultti on varmasti merkittävin tasavaltalaisen strategisen kulttuurin diskursiivinen symboli: Atatürkiä esittäviä patsaita löytyy käytännössä Turkin jokaisesta kaupungista, ja hänen kuvansa tai nimikirjoituksensa toimivat myös henkilökohtaisina tapoina ilmaista

¹ Kemalismin kehityksestä ks. esim. Mufti 2009, 17–29; Zürcher 2010, 176–200; Ahmad 2008a.

tasavaltalaista vakaumusta vaatetuksessa, kodin sisustuksessa tai vaikkapa auton takalasissa (ks. esim. Özyürek 2004).

Kemalismin ”kuutta nuolta” voidaan sanoa yhdistävän pyrkimys historialliseen katkokseen Osmanien valtakuntaan nähden. Ne ovat:

1) *tasavaltalaisuus*. Tämä periaate korostaa pesäeroa Osmanien valtakunnan poliittisiin instituutioihin ja imperialistiseen luonteeseen, joita kemalistisessa perinteessä on pidetty vanhanaikaisina, toimimattomina ja pääasiallisina syinä Sèvresin katastrofiin.

2) *nationalismi*. Kemalistit ovat rakentaneet pesäeroa Osmanien valtakunnan monikulttuurisuuteen. Sèvres-syndrooman mukaisesti ulkovaltojen ja Turkin sisäisten vähemmistökansojen yhteisen juonittelun katsotaan johtaneen valtakunnan tuhoon, minkä vuoksi tasavaltalaisessa perinteessä käsitystä Turkin kansasta on konstruoitu homogeeniseksi ja jakamattomaksi. Mutta mitä ovat nämä homogeeniset ominaisuudet, joista Turkin kansan katsotaan koostuvan? Kemalistisen nationalismin monisävyinen luonne on kiivaan tieteellisen väittelyn aihe (Aytürk 2011, 310–313). Keskustelun toisessa ääripäässä kemalistinen nationalismi on tulkittu ranskalaisvaikutteiseksi, kansalaisuuteen perustuvaksi liberaalinationalismiksi ja toisessa päässä rasismia lähenteleväksi etniseksi nationalismiksi. Useimmiten se luokitellaan kuitenkin etniseksi tai etniskulttuuriseksi (ma.).

Vaikka Turkin perustuslakiin kirjoitettiin 1924 juhlavasti, että turkkilaisia ovat yksinkertaisesti kaikki Turkin kansalaiset, määrittivät kemalistien nationalismia myös omintakeiset teoriat turkkilaisten etnisestä ja kielellisestä alkuperästä (Cagaptay 2004). Kemalistien virallisen, pseudotieteellisen historiankirjoituksen mukaan muinaiset turkkilaiset joutuivat ympäristökatastrofin vuoksi hajaantumaan keskiaasialaisesta alkukodistaan, ja tämän muuttoliikkeen pohjalta kehittyivät monet muut Euroopan, Aasian ja Lähi-idän kansat. Turkkilaiset nähtiin muun muassa heettiläisen, sumerialaisen, egyptiläisen ja kreikkalaisen sivilisaation kantaisina. Kemalistiset lingvistit ajattelivat samoin muinaisturkkilaisen ”aurinkokielen” olevan useimpien muiden maailman suurkielten alkulähde. Turkkilaisten itsensä kohdalla tämän alkuperäisen kielen ja kulttuurin ajateltiin säilyneen puhtaimmillaan, joskin kemalistit myös tietoisesti puhdistivat turkin kielestä muun muassa arabialaisia ja persialaisia lainasanoja.

Tällä narratiivilla oli tärkeitä poliittisia funktioita (Aytürk 2011, 331). Ensinnäkin ”aurinkokieliteorialla” pyrittiin osoittamaan, ettei kemalismissa ole kysymys ainoastaan

Euroopan matkimisesta, vaan että kielellisten ja geneettisten yhteyksien vuoksi Turkki aidosti kuuluu osaksi Eurooppaa. Teoriaa ei kuitenkaan Turkin ulkopuolella otettu kovin vakavasti. Toisekseen se auttoi kumoamaan armenialaisten ja kurdien alkuperäisväestöstatukseen perustuvia aluevaatimuksia, sillä Anatoliaa jo aiemmin asuttaneiden heettiläisten, niin kuin armenialaisten ja kurdien itsensäkin, ajateltiin olevan pohjimmiltaan turkkilaisia. Näin ollen turkkilaisia sunnimuslimeja pidettiin eräänlaisina ”malliturkkilaisina” ja kaikkia muita ”potentiaalisina turkkilaisina”, jotka ovat vain unohtaneet oman turkkilaisuutensa (Aytürk 2011, 312, 331). Kolmanneksi aurinkokieliteoria salli kemalistisen historiankirjoituksen ohittaa Osmanien valtakunnan vain yhtenä ohimenevänä, vähäpätöisenä vaiheena turkkilaisten muutoin kunniakkaassa historiassa (Brockett 2014, 411–412).

Kemalistien etninen nationalismi oli siten eurooppalaisiin verrokkeihinsa nähden poikkeuksellisen inklusiivista siinä mielessä, että kuka tahansa saattoi tulla turkkilaiseksi yksinkertaisesti omaksumalla turkkilaisen kielen ja kulttuurin sekä ehdottoman uskollisuuden Turkin valtiolle, mutta toisaalta sama ajatus mahdollisti myös väkivaltaisen assimilaatiopolitiikan vaarallisina pidettyjä vähemmistöjä kohtaan (Cagaptay 2004, 97). Toisen maailmansodan loppua kohden kansainvälisen ilmapiirin käänntyttyä tämänkaltaista ajattelua vastaan äärimmäisimmät etnisen nationalismin muodot antoivat kemalistissa selkeämmin tilaa kansalaisuuteen perustuvalle liberaalinationalismille (Aytürk 2011, 317–318, 335). Militaristinen uskollisuus Turkin valtiolle ja kansallisen homogeenisyyden ihanne ovat kuitenkin pysyneet kemalistisen nationalismin keskuselementteinä.

3) *sekularismi*. Jälleen katkoksenä osmaniaikaan politiikka ja uskonto erotettiin kemalistissa toisistaan, tai pikemminkin uskonto asetettiin valtiolliseen kontrolliin. Atatürk lakkautti kalifaatin, joka oli vuosisatojen ajan tehnyt Osmanien valtakunnan sulttaanista myös islamilaisen maailman hengellisen johtajan. Kalifaatin lakkauttaminen tarkoitti siten myös uutta kansalaisuuden määrittelyä, johon ei enää liittynyt yhtä olennaisesti uskonto. Kansalaisuusmäärittelyn näennäisestä sekularistisuudesta huolimatta kristittyjä vähemmistöjä kohtaan koettiin edelleen Sèvres-syndrooman mukaista, nationalistista katkeruutta, mikä tarkoitti sunni-islamilaisen identiteetin suosimista sekä uskonnollisiin vähemmistöihin kohdistuvaa epäluuloa, väkivaltaa ja assimiloitua. Esimerkiksi kapitulaatiosopimusten trauma sai kemalistit hyväksymään vuonna 1942 syrjivän varallisuusverolain, jonka tarkoitus oli siirtää maan liike-elämää

ulkomaalaisina pidetyiltä juutalaisilta ja kristityiltä vähemmistöiltä turkkilaisten muslimeiden haltuun (Aytürk 2011, 312; White 2014, 83).

Kuitenkin turkkilaisnationalistiselta kannalta myös maan enemmistön harjoittama uskonto oli kiusallisesti arabialaista tuontitavaraa. Siksi tasavallan johdossa tahdottiin turkin kielen tavoin kitkeä uskonnosta vieraina ja takapajuisina pidettyjä arabialaisia vaikutteita, ja suosia sen sijaan erityistä, turkkilaista muotoa islamista, jonka uskottiin kehittyneen turkkilaisten esi-islamilaisten tapojen ja uskomusten sekä suufilelaisuuden pohjalta (White 2014, 66–69). Kalifaatin tilalle perustettiin uskonnollisten asioiden johtokunta (turk. *Diyanet İşleri Başkanlığı* tai lyhyesti *Diyanet*), jonka tehtävänä on määritellä sallittuja tulkintoja islamista: esimerkiksi Turkin kaikkien moskeijoiden imaamit ovat suorassa työsuhteessa virastoon ja heidän perjantaisaarnansa luonnostellaan etukäteen Ankarassa. Tavallaan Turkilla siis on virallinen uskonto – tarkasti säännelty sunni-islam – jolla on vaihtelevasti ollut aiemmin mainitun ”malliturkkilaisuuden” kannalta merkitystä. Samalla kansalaisten on odotettu pitävän uskontonsa yksityisenä asiana ja noudattavan julkisesti sekulaaria elämäntyyliä: turkkilaisten on tahdottu olevan muslimeja vain kulttuurisesti, ei poliittisesti (ks. esim. White 2014, 87). Atatürkin uudistuskaudella uskonnon hyödyntäminen poliittisiin tarkoituksiin kriminalisoitiin, moskeijoiden rukouskutsut määrättiin arabian sijaan turkinkielisiksi ja uskonnollisia veljeskuntia lakkautettiin. Vuoden 1980 sotilasvallankaappauksen myötä huivin käyttö kiellettiin julkisissa viroissa ja yliopistoissa. Nämä rajoitukset ovat herättäneet katkeraa vastustusta imperiaalisen kulttuurin piirissä (ks. luku 3.2).

4) *populismi*. Atatürkin sanoin ”suvereniteetti kuuluu ehdoitta kansalle” (turk. ”*Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir*”). Ajatus on jälleen osuvinta tulkita sulttaanien uskontoon ja perinnöllisyyteen nojautuvan legitimitetin ja eurooppalaisen yhteiskuntasopimusteorioihin perustuvan legitimitetikkäsityksen välisen ristiriidan valossa. Eritoten monipuoluedemokratian ajalla valtavirtakemalistit ovat tulkinneet populismiprinsiippiä perusteeksi demokraattiselle hallintotavalle, ja Atatürkin yllä olevat sanat koristavatkin Turkin parlamentin istuntosalia. Populismilla viitataan kuitenkin myös kansan jakamattomuuteen: luokka- ja muut kansaa potentiaalisesti hajottavat eturistiriidat tulisi tukahduttaa valtion yhteisen hyvän eteen. Aivan ehdotonta ei kemalistien myötämielisyys demokratiaa kohtaan ole siis ollut: esimerkiksi armeija ja perustuslakituomioistuin ovat pitäneet huolen, että demokraattistakin politiikkaa on harjoitettu tiukasti kemalismin ”kuuden nuolen” sallimissa rajoissa.

5) *valtiojohtoisuus (etatismi)*. Koska Turkki oli 1900-luvun alussa esikapitalistinen valtio, josta puuttui investointeja tekevä porvariluokka, katsoivat kemalistit suurten investointien tekemisen valtion tehtäväksi (ks. esim. Zürcher 2010, 197). Buzanın ym. (1998, 38, 98, 101–105) mukaan taloudelliset kysymykset turvallistuvat tavallisesti vain, jos ne nivoutuvat jollakin tavalla valtion turvallisuuteen, mistä Turkki on hyvä esimerkki: valtiojohtoisuuden periaatti tulee ymmärtää myöhäisen Osmanivaltion suvereniteetin kapenemiseen johtaneiden kapitulaatioiden ja velkaantumisen kontekstissa. Periaatilla viitataan siis voimakkaasti taloudellisen riippumattomuuden tavoitteluun ja sitä kautta valtiollisen suvereniteetin ylläpitämiseen. Käytännössä tämä on näyttäytynyt protektionistisena tuonninkorvaamispolitiikkana, jolla on pyritty teollistamaan Turkkia. Kemalistiseen perinteeseen liittyvät myös vallan vahva keskittäminen valtiolliselle tasolle Ankaraan sekä siitä juontuva byrokraattisuus. Huolimatta kemalistien vaihtelevasta suhtautumisesta demokratiaan, ovat he pitäneet tärkeinä vahvaa institutionalismia ja laillisuusperiaatetta (Mufti 2009, 64).

6) *vallankumouksellisuus (revolutionismi)*. Tämä periaate korostaa yhdessä valtiojohtoisuuden kanssa nopeiden, ylhäältä alas johdettujen muutosten tarvetta sekä Atatürk-vallankumouksen totaalista ja jatkuvaa luonnetta: kuten aiemmin totesin, kemalistien tarkoitus on ollut uudistaa sekä valtio että sen kansalaiset. Samalla vallankumouksellisuus on muistutus siitä, ettei vanhaan (Osmanien valtakuntaan) ole enää paluuta.

Kemalismista on sittemmin haarautunut useita erilaisia tulkintoja, joita voidaan karkeasti jaotella erilaisiin vasemmisto- ja oikeistosuuntauksiin. Tasavallan perustajapuolue CHP on asemoinut itseään 1960-luvulta lähtien uudelleen keskustavasemmistolaiseksi, sosiaalidemokraattiseksi puolueeksi. Kemismi on säilynyt yhä puolueen pääideologiana, mutta esimerkiksi kemalismien populismin periaattien vaatimusta häivyttää luokkaristiriitoja yhteisen hyvän eteen on höllennetty. Samoin viimeistään vuoden 2001 talouskriisin myötä protektionistisesta talouspolitiikasta on luovuttu, mutta talouskysymysten turvallistuneisuudella on yhä oma diskursiivinen merkityksensä, kuten luvussa 5 tarkemmin esitän.

Kemalismien äärioikeistolaisessa tulkinnassa, jota toisinaan kutsutaan myös atatürkismiksi, populismin periaatti taas saa erityisen painotuksen nationalismien ja kommunisminvastaisuuden muodossa. Atatürkismiinkin yhdistyy myös joitakin imperiaalisempia piirteitä, kuten panturkkilaiset toiveet Turkin lähentymisestä

sukulaiskansojensa kanssa, kunnioittavampi suhtautuminen Osmanien valtakuntaan sekä islamin pitäminen erottamattomana osana turkkilaisten kansallista identiteettiä. Näistä erityisesti jälkimmäinen ajatus on toisaalta myös aiheuttanut kiistoja liikkeen sisällä (Erken 2014). Tällainen niin kutsuttu turkkilais–islamilainen synteesi oli vuoden 1980 vallankaappauksen merkittävä ideologinen osa. Puoluekartalla atatürkismin tärkein edustaja on Kansallinen toimintapuolue (turk. *Milliyetçi Hareket Partisi*, myöhemmin tekstissä MHP), joka on oppositioasemastaan huolimatta viime vuosina tukenut valtaa pitävää AKP-hallitusta.

Laitavasemmistolaisissa tulkinnoissa demokratiaan on suhtauduttu skeptisemmin ja kemalistiseen, äärimmäiseenkin nationalismiin on yhdistelty elementtejä kommunistisesta ajattelusta. Selkeyden vuoksi näihin laitavasemmistolaisiin ja -oikeistolaisiin ideologisiin variantteihin ei tässä tutkielmassa kiinnitetä paljoa huomiota, sillä ne ovat valtavirtakemalismiin ja AKP:n ajatteluun verrattuna suhteellisen marginaalisia ilmiöitä.

3.1.3 Tasavaltalainen militarismi

Vaikka yksipuoluejärjestelmän päätyttyä 1945 tasavallan perustajapuolue CHP on ollut hallitusvastuussa vain satunnaisesti, ovat useimmat puolueen keskustaoikeistolaisista kilpailijoista joistakin erimielisyyksistä huolimatta omaksuneet tasavaltalaisen strategisen kulttuurin olennaisimmat lähtökohdat. Kun taas toisinaan puolueet tasavaltalaisen paradigman ulkopuolelta ovat yltäneet hallitusvastuuseen, ovat niiden toimintaa rajoittaneet tasavaltalaiseen kulttuuriin sosiaalistunut armeija ja muu byrokratia. Turkkilaiset virkamiehet ja muut poliittisen eliitin jäsenet ovat perinteisesti valmistuneet Ankaran yliopiston valtio-opin laitokselta ja omaksuneet sitä myötä kemalistisen maailmankatsomuksen (Mufti 2009, 24). Turkin armeija, jonka edustajat aikanaan perustivat tasavallan, on taas katsonut olevansa maan kemalistisen perinnön suojelija, jolla on ollut oikeus puuttua demokraattiseen prosessiin, jos jokin Atatürkin prinssiipeistä on uhattuna. Kemalistinen valtioideologia on siis Turkissa institutionalisoitunut turvallisuuden viitekohteeksi hyvin voimakkaasti. Armeija on tehnyt vallankaappauksen tai pakottanut hallituksen eroamaan neljä kertaa: 1960, 1971, 1980 ja 1997. Armeija on myös kirjannut poliittisen asemansa perustuslakiin kansallisen turvallisuuden neuvostossa (turk. *milli güvenli kurulu*), jonka valta kasvoi peräkkäisten vallankaappausten myötä AKP:n kaudelle asti.

Bergerin mukaan Saksassa ja Japanissa kehittyivät toisen maailmansodan jälkeen antimilitaristiset strategiset kulttuurit (1996). Turkissa kehityksen voidaan sanoa olleen päinvastainen: maahan kehittyi Balkanin sotien, ensimmäisen maailmansodan ja Turkin itsenäisyys sodan jälkeen kiivaan militaristinen strateginen kulttuuri. Altınay kuvaa, miten turkkilaisen militarismin rakentaminen oli Turkin kemalistielitiin tietoinen, diskursiivinen projekti (2004, 28–30). Turkin itsenäisyys sodan loputtua Turkki oli ollut sodassa yli kymmenen vuotta (1912–1923) Balkanin sodista lähtien. Tämä pitkä, sota-kausi sai asepalveluksen merkitsemään kansalaisten silmissä käytännössä varmaa kuolemaa, ja rintamakarkuruus oli yleistä. Militarismin kehittämiseksi oli vasta valtaantousseseen armeijataustaisen kemalistielitiin silmissä siis todellista tarvetta. 1920- ja 1930-luvuilla valtion virallisessa historiankirjoituksessa turkkilaisten katsottiin olevan ”sotilaskansa” (turk. *ordu-millet* tai *asker-ulus*) ja sodankäynti nostettiin turkkilaisten kulttuuriseksi ja jopa rodulliseksi ominaisuudeksi. Vuoteen 2012 asti turkkilaisissa kouluissa opetettiin pakollista kansallisen turvallisuuden kurssia, jota vetivät opettajien sijaan upseerit. Altınayn mukaan tämän diskursiivisen projektin tarkoituksena on ollut poistaa linkki armeijan ja varman kuoleman väliltä, tehdä armeijasta ”ei-historiallinen” ja muuttumaton, nostaa armeijan asema poliittisen keskustelun yläpuolelle ja jättää mahdollisimman vähän tilaa siviilikeskustelulle tai -kulttuurille (2004, 30). Lopputuloksena elämää armeijan ulkopuolella ei voi ajatella olematta ei-turkkilainen tai maanpetturi (mt.). Ajatuksen tiivistää hyvin turkkilainen sananlasku: ”Jokainen turkkilainen syntyy sotilaana” (turk. ”*Her Türk asker doğar*”).

Tasavaltalaisessa turvallisuusdiskurssissa uhkakuvia on tavallisesti jaoteltu sisäisiin ja ulkoisiin uhkiin. Jungin (2012), Altınayn (2004), Aydınin (2003) ja Muftin (2009, 50) pohjalta Turkin armeijan tärkeimmiksi sisäisiksi vihollisiksi voidaan luetella kurdiseparatismi, poliittinen islam ja kommunismi, sillä nämä muodostavat uhan kemalistisen valtioideologian kulmakiville: alueelliselle jakamattomuudelle, sosiaaliselle harmonialle sekä sekularismille. Vastaavasti perinteiset ulkoiset uhat ovat olleet Kreikka ja Syyria. Edellä mainitut sisäiset uhat ovat Sèvres-syndrooman mukaisesti linkittyneet ulkoisiin tukijoihin: islamismin kohdalla esimerkiksi Iraniin ja Saudi-Arabiaan, kurdiseparatistien kohdalla Syyriaan, Irakiin ja Eurooppaan.

3.2 Imperiaalinen strateginen kulttuuri

Imperiaalisen strategisen kulttuurin kehityskulku ei ole yhtä suoraviivainen kuin tasavaltalaisen kulttuurin, vaan se on muodostunut eri liberalististen ja islamististen elementtien heterogeenisena vastareaktiona tasavaltalaiselle kulttuurille. Käsittelen tässä luvussa aihetta neljän poliittisen johtajan valtakausien kautta: Adnan Menderesin (1950–1960), Turgut Özalin (1983–1993), Necmettin Erbakanin (1996–1997) sekä Recep Tayyip Erdoğanin ja AKP:n (2002–). Monista eroavaisuuksistaan huolimatta nämä johtajat ovat rakentaneet poliittista ajatteluaan edeltäjiensä pohjalta. Ennen kaikkea heitä yhdistää kuitenkin tasavaltalaisen paradigman vastustamisen historiallinen jatkuvuus.

Tämä jatkuvuus on olennainen osa myös nykyisen AKP:n omaa poliittista narratiivia: Menderesin, Özalin ja Erbakanin kokemat vaikeudet kemalistivaltion ikeessä ovat olleet AKP:lle osoituksia kemalistisen ideologian epädemokraattisesta ja epäoikeudenmukaisesta luonteesta. Armeijan toistuvat vallankaappaukset, islamististen puolueiden lakkauttamiset perustuslakituomioistuimessa sekä uskonnollisen elämäntavan rajoitukset on koettu imperiaalisessa strategisessa kulttuurissa raskaina ja niin kutsuttu kemalistinen ”kulta-aika” historiallisena virheenä. Alarannan (2015, 76) mukaan Turkin poliittisella areenalla vastakkain on kaksi vapautumisen narratiivia: kun kemalistisessa perinteessä sekulaarin Turkin kansalaisen on nähty Atatürkin uudistuskauden myötä vapautuneen takapajuisesta uskonnollisesta traditionalismista, on AKP katsonut vapauttavansa uskonnollisesti määritellyt kansalaiset elitistisen, keinoitekoisen ja suvaitsemattoman sekularistisen ideologian sortovallasta. Tämä dikotomia vastaa täydellisesti Turkin kilpailevia strategisia kulttuureja. Tasapäistävän kemalistivaltion vastustaminen nivoutuu myös liberalistiseen ylenkatseeseen tarpeettomana pidettyä byrokratiaa kohtaan eritoten talouspolitiikassa.

Olennaisin sisällöllinen ero tasavaltalaisen ja imperiaalisen strategisen kulttuurin välillä on suhtautuminen maan osmanilaiseen edeltäjävaltioon. Kun tasavaltalaisessa valtiokäsityksessä Osmanien valtakuntaan on rakennettu historiallista pesäeroa, on imperiaalisessa perinteessä Turkin suurvaltahistoria nähty ylpeyden aiheena, strategisena voimavarana ja kansallisidentiteetin perustana. Osmanien valtakunnan monikulttuurisuuden inspiroima imperiaalinen käsitys Turkin kansasta ei tasavaltalaisen homogeniaihanteen tavoin rajoitu tiukasti etniseen tai kulttuuriseen turkkilaisuuteen ja sekularismiin, vaan suhtautuu hyväksyvämmiin esimerkiksi islamilaisiin, kurdilaisiin ja muihin vähemmistöidentiteetteihin.

Sama islamilainen ja osmanilainen kosmopolitanismi lähentää Turkkia myös arabinaapureihinsa ja turkkilaiset nähdään osana valtioiden rajat ylittävää islamilaista yhteisöä, ummaa (turk. *ümmet*). Diskurssi yhteisestä historiasta ohittaa İnönü-doktriinin mukaisen arabisuoajattelun imperiaalisessa strategisessa kulttuurissa. Sen sijaan Osmanien valtakunnan perillisenä Turkilla on ajateltu olevan velvollisuus johtaa ja suojella islamilaista maailmaa. Kun tasavaltalaisessa strategisessa kulttuurissa Turkin on tahdottu huolehtivan lähinnä omista asioistaan ja kansainvälisen *status quon* ylläpitämisestä, on imperiaalisessa kulttuurissa Turkin toivottu hyväksyvän imperiaalisen historiansa ja pyrkivän rohkeasti suuruuteen myös ulkosuhteissaan. Kuvaavaa on eri kulttuurien edustajien toisistaan käyttämä kieli: tasavaltalaisilla on ollut tapana syyttää imperiaalisia poliitikkoja ”seikkailijoiksi” ja imperiaalisten tasavaltalaisia pelkureiksi (Mufti 2009, 34). Imperiaalista strategista kulttuuria voisikin kenties tasavaltalaisen defensiivistä *realpolitikia* vasten verrata offensiiviseen realismiin: siinä missä tasavaltalainen resepti kansainvälisessä anarkiassa selviytymiseen on ollut hankaluuksien välttäminen ja omissa asioissa pitäytyminen, on imperiaalisessa kulttuurissa pyritty maksimoimaan Turkin vaikutusvaltaa aktiivisella ulkopolitiikalla.

On tärkeää huomauttaa, ettei joko tasavaltalaisen ja imperiaalisen strategisien kulttuurien välillä ole absoluuttinen. Ensinnäkin Turkin strategiset kulttuurit jakavat useita elementtejä ja niiden suhtautumisessa tiettyihin kysymyksiin on lähinnä aste- tai tulkintaeroja. Tällainen kysymys on esimerkiksi Sèvres-syndrooma, joka muodostaa pohjan myös imperiaaliselle kulttuurille, mutta hieman eri tavalla tulkittuna. Siinä missä kemalistisessä perinteessä sulttaani nähtiin eurooppalaisten valloittajien petollisena liittolaisena ja Osmanien valtakunnan uskonnollinen takapajuisuus Sèvresin katastrofin mahdollistavana tekijänä, ovat Turkin islamistit kehystäneet Osmanien valtakunnan loppuvaiheen tapahtumat nimenomaan kristilliseksi (tai juutalaiseksi, ks. Connell 2018, 13) ristiretkeksi islamia vastaan ja islamilaisen Osmanien valtakunnan menetyksen ensimmäisen maailmansodan painavimmaksi tragediaksi (ks. esim. Guida 2008, 43–49). Sekulaarit kemalistit ovat nähneet eurooppalaisessa moderniudessa uhkakuvien lisäksi myös jotakin ihailtavaa ja tavoiteltavaa, mutta islamistien keskuudessa ero Euroopan ja Turkin välillä on esitetty kahden uskonnon välisenä ja siten absoluuttisempaan, mikä on otollista maaperää turvallistamiselle (Buzan ym. 1998, 60–61; ks. myös Laustsen & Wæver 2000). Kemalistisessä perinteessä Sèvres-syndroomaa sovelletaan myös Turkin itäisiin naapureihin, siinä missä imperiaalisessa kulttuurissa uhkakuvan muodostaa enimmäkseen länsi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kemalistienkaan suhtautuminen

Euroopan kristillisyyteen olisi erityisen myötämielistä: pikemminkin kemalistit ovat nähneet turkkilaisen sekularismin islamistien ja kristittyjen yhteisenä vihollisena, sillä ainoastaan kemalistit ovat onnistuneet puolustamaan maata läntiseltä imperialismilta. Tämän pohjalta tasavaltalaisessa kulttuurissa islamistit on nähty toisinaan etnisten vähemmistöjen ohella lännen viidentenä kolonnana, jonka tarkoitus on kaataa sekularistinen järjestys Turkissa (Guida 2008, 48).

Poikkeava tulkinta Osmanien valtakunnan loppuvaiheista vaikuttaa myös suhtautumiseen Mustafa Kemal Atatürkin perintöön: Atatürkin sekulaaria uudistuskautta on imperiaalisessa kulttuurissa pidetty historiallisena harha-askeleena, mutta Atatürkiä itseään on voitu uskonnollisissakin piireissä arvostaa *gazina*, islamilaisena uskonsoturina, joka pelasti Turkin kristillisen Euroopan imperialismilta (Alaranta 2015, 96–97). Viime vuosina tämä tendenssi on korostunut AKP:n liittouduttua äärinationalistisen oppositiopuolue MHP:n kanssa.

3.2.1 Imperiaalisen strategisen kulttuurin alkuaskeleet (1950–1960)

Tasavaltalaisen strategisen kulttuurin leviäminen vuosina 1923–1945 rajoittui pitkälti suuriin kaupunkeihin. Vaikka kemalistien juhlapuheissa talonpojat nähtiin turkkilaisuuden esikuvana, näyttäytyi kemalistinen politiikka maaseudulla lähinnä lisääntyvänä byrokratiana, kaupunkilaisten loisimisena maaseudun varovaisesta taloudellisesta kasvusta ja uskonnollisen elämäntyylin rajoituksina. Tämä kostautui kemalisteille Adnan Menderesin Demokraattisen puolueen (turk. *Demokrat Parti*) vaalivoittona 1950, kun Turkki oli siirtynyt monipuoluedemokratiaan viisi vuotta aiemmin. Voitto saavutettiin taloudellisen ja uskonnollisen liberalisoinnin sekä byrokratian vähentämisen teemoilla. Imperiaalinen strateginen kulttuuri sai tällöin ensi kertaa jalansijaa Turkin hallituksessa. (Mardin 1972, 183–184.)

Vaikka Demokraattinen puolue ei varsinaisesti kyseenalaistanut CHP:n asettamaa sekularismin standardia, hellitti puolue monin tavoin kemalistien tiukkaa suhtautumista islamiin: erityisen suosittu uudistus oli moskeijoiden rukouskutsujen palauttaminen arabiankielisiksi. Menderes esimerkiksi lisäsi strategisten kulttuurien väliseksi kiistakapulaksi myöhemmin muodostuneiden uskonnollisten *imam hatip* -koulujen määrää ja salli yksityisiä uskonnollisia organisaatioita. Kun muuttoliike maalta kaupunkeihin samalla kiihtyi, tekivät Menderesin uudistukset kemalistien kauhuksi

islamilaisesta identiteetistä näkyvämmän myös suurissa kaupungeissa. Vaikka CHP:kin oli varovaisesti kosiskellut muslimiääniä 1940-luvun lopulla, suhtauduttiin Menderesin uskonnollisiin uudistuksiin vanhan vallan piirissä suurella paheksunnalla. (Zürcher 2010, 232–234.)

Demokraatit olivat kyllästyneitä kemalistien minimalistiseen ulkopoliittikkaan ja halusivat tehdä Turkista suuren ja kansainvälisesti kunnioitetun valtion (Mufti 2009, 30). Turkki liittyi Demokraattisen puolueen johdolla Natoon 1952, mikä oli Neuvostoliiton 1940-luvulla esittämien aluevaatimusten ja muiden kylmän sodan ulkoisten olosuhteiden valossa kemalisteillekin hyväksyttävää. Aktiivisinta Demokraattisen puolueen ulkopoliittikka oli kuitenkin Lähi-idässä, jossa Menderes kilpaili verisesti Egyptin kanssa vaikutusvallasta. CHP tietenkin vastusti ”arabisuohon” suunnistuvia seikkailuja. Syyriaan suunniteltiin jopa aseellista interventiota, joka kaatui kuitenkin armeijan İnönü-doktriinin mukaiseen vastustukseen (Mufti 2009, 33).

Menderes koki asemansa turvattomaksi maata 27 vuotta hallinneen CHP:n itselleen rakentaman, tasavaltalaisesti sosiaalistuneen byrokratian johdossa, mikä ajoi hänet hiljalleen vainoharhaiseen autoritarismiin (Zürcher 2010, 221–222, 230–232). Oppositioon kohdistuvien kovenevien otteiden lisäksi armeijan kemalistiupseerit näkivät Demokraattisen puolueen loukanneen tasavaltalaista sekularismiprinsiippiä ja tekivät vallankaappauksen 1960. Menderes ja ulkoministeri Fatin Rüştü Zorlu saivat tällöin kuolemantuomion. Näillä epäoikeudenmukaisina pidetyillä tuomioilla on ollut Demokraattisen puolueen varsinaista politiikkaa suurempi vaikutus imperiaalisen strategisen kulttuurin kehitykseen tunteita herättävänä vedenjakajana tasavaltalaisen ja imperiaalisen perinteen välillä.

3.2.2 Islamilaisen ja liberalistisen diskurssin symbioosi (1983–1993)

Tasavaltalainen paradigma vallitsi seuraavat parikymmentä vuotta. 1980- ja 1990-luvuille tultaessa tasavaltalainen strateginen kulttuuri alkoi kuitenkin ajautua toistuvasti kriiseihin, kun erinäiset ulkoiset kehitykset näyttivät pakottavan paradigman ristiriitoihin itsensä kanssa (Mufti 2009, 50–58). Kemalistien Sèvres-syndrooman sävyttämä ristiriitainen Eurooppa-suhde kärjistyi EU-jäsenyyden mahdollisuudessa: pyrkimys ”modernien sivilisaatioiden tasolle” näytti vaativan monien kemalististen periaatteiden ja kansallisen suvereniteetin hellittämistä EU:n vaatimien demokraattisten uudistusten

tieltä. Turkin alueellisen jakamattomuuden puolustaminen näytti taas vaativan kansainvälisen *status quon* horjuttamista, kun taistelu PKK:ta ja islamisteja vastaan olisi edellyttänyt sotilasoperaatioita naapurimaihin. Samalla identiteettipolitiikan nousu ajoi tasavaltalaista kansakäsitystä ahtaalle. Tällaisissa kriisitilanteissa, joissa turvallisuusyhteisön perustavanlaatuiset identiteettikäsitykset Wæverin kolmitasoisien mallin ensimmäisellä ja toisella tasolla eivät kykene enää tyydyttävästi vastaamaan yhteisön ongelmiin, avautuu mahdollisuus strategisen kulttuurin muutokseen kolmannen tason poliittisten keskusteluiden kautta. Näin tasavaltalaisen strategisen kulttuurin kriisiytyminen ulkoisten olosuhteiden muutosten edessä teki tilaa imperiaalisille haastajille.

Heikkojen koalitionhallitusten ja riitaantuneen parlamentin kyvyttömyys puuttua vasemmiston ja äärioikeiston väliseen katuväkivaltaan sai armeijan tekemään jälleen vallankaappauksen 1980. Tuolloin sotilasvallankaappaajat näkivät niin sanotun turkkilais–islamilaisen synteesin mukaisessa kansallisidentiteetissä vaihtoehdon radikaalille islamismille ja mahdollisuuden yhdistää poliittisen väkivallan polarisoimaa kansaa kylmän sodan aikaista kommunistista uhkaa vastaan (Mufti 2009, 53). Juntta näki tarpeen myös tuntuville talousuudistuksille ja värväsi talousasioista vastaavan varapääministerin tehtävään ekonomisti Turgut Özalin.

Vuonna 1983 Özalin Isänmaapuolue (turk. *Anavatan Partisi*) voitti ensimmäiset sotilasvallankaappauksen jälkeen järjestetyt vaalit johtamalla ainutta puoluetta, joka ei ollut armeijan ehdolle asettama. Hän toimi pääministerinä vuoteen 1989 ja presidenttinä kuolemaansa 1993 asti. Özal poikkasi turkkilaisen poliittisen eliitin perinteisestä stereotypiasta: hän ei ollut ankaralainen valtiotieteilijä, vaan Menderesin Demokraattista puoluetta kannattaneen perheen kasvatti, insinööri ja taloustieteilijä, joka puhui avoimesti omista kurdilaisista juuristaan (Mufti 2009, 58–59). Ennen oman puolueensa perustamista hän kuului Necmettin Erbakanin johtamaan islamistiseen Kansalliseen pelastuspuolueeseen (turk. *Milli Selamet Partisi*), joka 1980 vallankaappauksen myötä lakkautettiin, ja työskenteli myös Demokraattisesta puolueesta polveutuneen, keskustaoikeistolaisen Oikeuspuolueen (turk. *Adalet Partisi*) hallituksessa.

Kuten Menderes, Özal jatkoi *imam hatip* -koulujen lisäämistä ja avasi ovet korottoman, islamilaisen pankkitoiminnan levittäytymiselle Turkkiin, mutta epäonnistui yrityksissään luopua vallankaappauksen myötä voimaan tulleesta yliopistojen huivikiellosta (Baran 2010, 39). Islamismin sijasta Özalin leimaavin piirre oli kuitenkin liberalismi: Özalin

kaudella luovuttiin tuonninkorvaamiseen perustuvasta teollistamispolitiikasta ja Turkki avautui taloudellisesti maailmalle. Özalille tämän talousliberaalin politiikan arvo ei piillyt ainoastaan yksilön taloudellisessa vapaudessa, vaan Menderesin tavoin suuremmassa, kollektiivisessa päämäärässä tehdä Turkista voimakas ja kansainvälisesti vaikutusvaltainen valtio (Mufti 2009, 62–63).

Özal työskenteli siviilipääministerinä armeijan valitseman presidentti Kenan Evrenin rinnalla ja joutui Menderesin tavoin tasapainottelemaan kemalistisen paradigman värittämässä ympäristössä. Hän onnistui kuitenkin kiertämään Ankaran yliopiston valtiopöytälaitoksen miehittämien talous- ja ulkoministeröiden valtaa perustamalla rahastoja pääministeriön käyttöön ja hoitamalla ulkopoliittisia asioita itse, usein liikemiehiä mukanaan. Özal tuli tunnetuksi ylenkatseestaan byrokratiaa kohtaan (ja tämän mukanaan tuomasta korruptiosta), mutta kannatti toisaalta Turkin siirtymistä presidentiaaliseen järjestelmään. (Mufti 2009, 60–65.)

Kenties merkittävin katkos aikaisempaan oli Özalin avoimuus kurdi-identiteettiä kohtaan: hän laillisti uudelleen sotilasjuntan kieltämän kurdin kielen puhumisen, kutsui Irakin kurdien edustajia Ankaraan ja tahtoi juuri ennen kuolemaansa 1993 aloittaa neuvottelut PKK:n kanssa (Mufti 2009, 78–80). Kurdiavautuminen oli osa Özalin suurempaa visiota: kylmän sodan päätyttyä hän näki Neuvostoliiton hajoamisessa ja Yhdysvaltojen sodassa Persianlahdella poikkeuksellisen historiallisen tilaisuuden täyttää entisen Osmanien valtakunnan vaikutuspiiriin syntyneet valtatyhjiöt sekä kannatti osmanilaiseen historiaan ja islamiin nojautuvaa, etniset jakolinjat ylittävää kansalaisuusmallia (mt., 76–77). Hän toivoi voivansa tuoda Pohjois-Irakin kurdialueita takaisin Turkin haltuun osallistumalla Yhdysvaltojen sotaan Persianlahdella ja tavoitteli vaikutusvaltaa Neuvostoliitosta itsenäistyneiden turkinsukuisten Kaukasian valtioiden keskuudessa. Irakin-suunnitelma kaatui kuitenkin sisäpoliittiseen vastustukseen, eivätkä vastikään itsenäistyneet Kaukasian maatkaan olleet kiinnostuneita vaihtamaan venäläistä valtaa turkkilaiseen.

Turgut Özalin profiili kuvaa hyvin imperiaalista strategista kulttuuria liberalististen ja islamististen elementtien symbioosina ja yhteisenä vastareaktiona tasavaltalaista paradigmaa vastaan: hänen hallituksensa olikin suosittu molemmissa piireissä, sillä liberaalit uudistukset edesauttoivat myös islamistista politiikkaa (Çakır 2005, 548; Baran 2010: 40). Özalin vapaa talouspolitiikka vaurastutti erityisesti konservatiivisia yrittäjiä Keski-Anatolialaisissa kaupungeissa, joita alettiin niiden äkkirikastumisen myötä kutsua

Anatolian tiikereiksi. Özalin kaudella myös median sääntelyä purettiin, mikä mahdollisti ”vihreän pääoman” lisäksi islamilaisen diskurssin vyörymisen Turkin poliittiselle kentälle (White 2014, 35–36, 127–128). 1980- ja 1990-luvuilla erityisesti islamilainen ja kurdilainen identiteettipolitiikka nousi pysyväksi osaksi Turkin poliittista elämää.

3.2.3 *Millî Görüş*: Erbakanin kansallinen näkemys (1996–1997)

Islamilaisen diskurssin ja pääoman proliferaatio sekä tasavaltalaisten hallitusten korruptioskandaalit johtivat Necmettin Erbakanin islamistisen Hyvinvointipuolueen (turk. *Refah Partisi*, RP) vaalivoittoon 1995 ja koalitionhallituksen johtoon 1996. 1990-luvun puolivälissä islamistisen virtauksen voidaankin sanoa nousseen niskan päälle imperiaalisen strategisen kulttuurin sisällä. Tämä säikäytti myös Turkin armeijan: turkkilais–islamilainen synteesi oli kenties mennytkin liian pitkälle. Yhdentoista kuukauden hallitusvastuun jälkeen armeija pakotti Erbakanin eroamaan. 1998 perustuslakituomioistuin lakkautti Hyvinvointipuolueen, sillä tämän nähtiin loukanneen valtion ja uskonnon erottamisen periaatetta, ja Erbakania kiellettiin osallistumasta politiikkaan viiden vuoden ajaksi. Hyvinvointipuolueen tilalle perustettiin Hyvepuolue (turk. *Fazilet Partisi*), jonka perustuslakituomioistuin vastaavasti lakkautti 2001.

Erbakan tunnettiin *Millî Görüş* -liikkeen tai ideologian (suom. kansallinen näkemys) isänä. ”Kansallinen” on tässä yhteydessä kiertoilmaus islamilaiselle, sillä uskontoon perustuva politiikka oli tuolloin Turkissa ankarasti kriminalisoitu. Erbakan sai paljon vaikutteita esimerkiksi Muslimiveljeskunnalta: Svante E. Connellin (2018, 9) mukaan turkkilainen islamismi perustuu kyllä vahvasti Osmanien valtakunnan nostalgisointiin, mutta sisällöltään se on ammentanut inspiraatiota pikemminkin arabialaisista islamin tulkinnoista kuin turkkilaisista. *Millî Görüşin* mukaan Turkin tulisi olla islamilaisen maailman luonnollinen johtaja, sillä ainoastaan Turkilla on siihen edellytykset osmanilaisen historiansa, sijaintinsa, kehittyneisyytensä ja materiaalisen kyvykkyytensä ansiosta (Çakır 2005, 565–566). Muslimimaailman tulisi Turkin johdolla hylätä läntiset, amerikkalaisjohtoiset kansainväliset instituutiot, kuten YK, Nato tai EU, ja perustaa tilalle omat, vastaavat islamilaiset instituutionsa (mt.). Vaikka sekä Özal että Erbakan inspiroituivat politiikassaan Osmanien valtakunnasta, painottivat he sen eri piirteitä. Siinä missä Özal innostui varhaisemman Osmanivaltion ekspansiivisesta ja rohkeasta asenteesta, painotti Erbakan Osmanien loppukauden puolustuskamppailua lännen kasvavaa mahtia vastaan (Mufti 2009, 125). Viimeistään Erbakanin mukana islamistisen

tulkinnan Sèvres-syndroomasta voidaan sanoa tulleen merkittäväksi osaksi imperiaalista strategista kulttuuria.

Erbakanin sisäpoliittinen ohjenuora oli islamiin perustuva “oikeudenmukainen järjestys” (turk. *Adil Düzeni*), jonka esitettiin yhdistelevän parhaat puolet sekä kapitalismista että kommunismista. Talouden valtiojohtoisuutta tuli Erbakanin mukaan purkaa ja rahatalous järjestetään uudelleen siten, että esimerkiksi lainojen koroista luovuttaisiin täysin niiden islaminvastaisuuden vuoksi. Anatolian tiikereiden konservatiivinen porvaristo ei kuitenkaan innostunut Erbakanin utopistisista ajatuksista, sillä se oli hyötynyt huomattavasti Özalin puhtaasti uusliberalistisesta talouspolitiikasta. (Çakır 2005, 555–564.)

Vuoden 1997 niin sanotun “postmodernin vallankaappauksen” ja Hyvinvointipuolueen lakkautuksen jälkeen imperiaalinen strateginen kulttuuri joutui jälleen etsimään uutta tasapainoa liberalististen ja islamististen virtaustensa välillä. Hyvepuolueen nuoret uudistusmieliset olivat Iranin vallankumouksen ja Afganistanin miehityksen aiheuttaman islamismin kansainvälisen radikalisoitumisen myötä monessa mielessä arvoiltaan konservatiivisempia kuin vanha kaarti, mutta tunnistivat heitä paremmin tarpeen metodien pehmentämiselle. Vanha kaarti myöntyi: vallankaappaus oli opettanut islamisteille, etteivät he pärjäisi yksin vallitsevaa järjestystä vastaan, vaan tasavaltalainen paradigma tulisi suostutella hyväksymään puolueen olemassaolo laajentamalla kohderyhmää ja koalitiopotentialia. Tässä inspiraatiota ammennettiin Turgut Özalista. Islamistit kääntyivät etsimään tukea islamilaisen maailman sijaan Euroopasta ja puolueen tavoitteita alettiin yhä useammin ilmaista läntisillä demokratia- ja ihmisoikeusdiskursseilla. Kuvaavaa oli, että eurooppalaisia instituutioita tulisieluisesti vastustanut Erbakan päätyi lopulta viemään oman uhkaavan vankeustuomionsa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käsiteltäväksi. Tasavaltalaisessa osassa Turkin väestöä oltiin suunnanmuutoksesta skeptisiä, eikä uskottu, että islamistit olisivat pitäneet läntistä liberalismia arvona itsessään, vaan pikemminkin vain välineenä islamistisen politiikan vapauttamiseksi. (Çakır 2005, 549–551, 571–575.)

3.2.4 AKP ja imperiaalisen kulttuurin hegemonisoituminen (2002–)

Erbakanin Hyvepuolueen lakkauttaminen 2001 ei tullut yllätyksenä etenköön puolueen uudistusmieliselle Recep Tayyip Erdoğanille, joka oli jo vuonna 1999 saanut 11 kuukauden vankeustuomion (josta suoritti neljä kuukautta) siteerattuaan islamistista runoa poliittisessa puheessaan Istanbulin suosittuna pormestarina. Vankilatuomiot, puolueiden lakkauttamiset ja armeijan puuttuminen demokraattiseen prosessiin lisäsivät imperiaalisen strategisen kulttuurin – ja äänestäjien – antagonismia kemalistista valtiota kohtaan. Hyvepuolueen lakkauttamisen jälkeen uudistusmieliset erottautuivat Erdoğanin johdolla omaksi Oikeus- ja kehityspuolueekseen (AKP), joka sai vuoden 2002 vaaleissa maanvyörymävoiton. Imperiaalinen strateginen kulttuuri oli taas vallankahvassa.

Voittoa avittivat jälleen vanhojen puolueiden korruptioskandaalit sekä vuoden 2001 talouskriisi. AKP otti julkisuuskuvassaan etäisyyttä *Millî Görüşin* ja esitti itsensä sen sijaan Euroopan kristillisdemokraattisten puolueiden mallin mukaisina konservatiivisina demokraatteina. AKP lupautui jatkamaan CHP:n aloittamia IMF:n määräämiä rajuja uusliberaaleja taloustuudistuksia sekä viemään Turkin Euroopan unioniin. Puolueen voidaankin sanoa sulauttaneen itseensä sekä islamistiset että keskustaoikeistolaiset, talousliberaalit piirit: AKP:n ensimmäisestä vaalivoitosta lähtien kilpailevat keskustaoikeistolaiset puolueet eivät enää ole kyenneet rikkomaan Turkin 10 prosentin äänikynnystä. Tasavaltalainen epäily AKP:n liberalismiin vilpittömyydestä ei kuitenkaan haihtunut: esimerkiksi Alaranta (2015, 72–73) on katsonut AKP:n käytännössä jatkaneen islamistisen *Millî Görüşin* narratiivia ihmisoikeus- ja yksilönvapauskielellä.

Merkittävä ero Menderesin, Özalin ja Erbakanin kausiin on nyt se, ettei imperiaalinen strateginen kulttuuri ole enää hegemonisen kulttuurin haastaja vaan itse hegemoninen. Jo vuonna 2015 Alaranta (2015, 64) arvioi AKP:n ideologian läpäisseen kaikki Turkin valtiolliset instituutiot. Kehitys on sittemmin mennyt vielä pidemmälle vuoden 2016 vallankaappausyrityksen jälkeen aloitettujen valtioelinten puhdistusten ja mediayritysten haltuunottojen myötä. Viimeistään 1980-luvulla tasavaltalaisen strategisen kulttuurin kriisiytymisen myötä alkanut diskursiivinen kamppailu Turkin valtion ja kansan identiteettien uudelleenmäärittelystä näyttää toistaiseksi päättyneen AKP:n voitoksi ja aiheuttaneen stabiileja muutoksia Turkin strategisen kulttuurin ensimmäiselle ja toiselle tasolle.

Tie AKP:n diskursiiviseen hegemoniaan ei kuitenkaan ollut yksinkertainen. AKP:n ensimmäinen suuri ottelu tasavaltalaista valtiokoneistoa vastaan tapahtui 2007, kun

Turkin parlamentin oli tarkoitus äänestää AKP:n Abdullah Gülin valitsemisesta presidentiksi. Gülin islamistitaustasta ja hänen avoimesti päähuiviin pukeutuvasta vaimostaan huolestunut armeija julkaisi internetsivuillaan muistion, jossa esitti pelkonsa maan sekularistisen järjestyksen puolesta ja muistutti olevansa tarvittaessa valmis toimimaan Atatürkin periaatteiden suojelemiseksi. AKP:n parlamentaarikot valitsivat Gülin armeijan uhkailusta huolimatta ja oppositiopuolueet boikotoivat äänestystä. CHP vei äänestyksen perustuslakituomioistuimeen, joka totesi, ettei presidentin valitsemiseen vaadittu kahden kolmasosan määränemmistö oppositiopuolueiden boikotin vuoksi toteutunut ja hylkäsi tuloksen. AKP vastasi järjestämällä uudet vaalit, joiden tulos oli selvä voitto AKP:lle. Vaalien myötä oppositiopuolue MHP luopui boikotistaan ja Gül valittiin vihdoinkin presidentiksi.

Samana vuonna järjestettiin vielä kansanäänestys perustuslakimuutoksesta, jonka myötä Turkin presidentti alettiin valita suoralla vaalilla. 2008 perustuslakituomioistuin äänesti AKP:n lakkauttamisesta ja viiden vuoden poliittisista porttikielloista puolueen johtohahmoille. Puolueen epäiltiin jälleen rikkoneen valtion ja uskonnon erottamisen periaatetta muun muassa siksi, että AKP-hallitus oli luopunut huivikiellosta yliopistoissa. Syyte hylättiin yhden äänen erolla.

Saarnaaja Fethullah Gülenin ympärille jo 1970-luvulla kehittynyt sisäänpäin lämpiävä uskonnollinen verkosto, niin sanottu Gülen-liike, oli kasvattanut vaikutusvaltaansa 1980-luvun islamilaisten identiteettien ja diskurssien vapautumisesta lähtien. Koulutusta, uskontojen välistä dialogia sekä islamin ja länsimaisen tieteen yhteensopivuutta julkisuudessa edistänyt liike perusti kouluja, sisäoppilaitoksia, valmennuskursseja, islamilaisia pankkeja, media- ja muita yrityksiä Turkkiin sekä muualle maailmaan. Laadukkaina tunnetut, mutta edulliset Gülen-liikkeen koulut olivat suosittuja etenkin vähävaraisten perheiden keskuudessa. Oppilaitosten väitetään toisaalta toimineen Gülen-liikkeen värväyskanavana päällisin puolin sekulaarin opetuksen taakse kätkeytyneen islamistisen, kulttimaisen agendan palvelukseen (ks. esim. The New Yorker 2016; Baran 2010, 43, 84–86). Gülenin kouluista valmistuneille oli tapana järjestää liikkeen kustantamia jatko-opiskelumahdollisuuksia ja lopulta työtä, mikä on herättänyt epäilyksiä Gülen-liikkeen salaisesta tavoitteesta perustaa islamilainen valtio soluttamalla jäseniään Turkin valtiokoneistoon. Fethullah Gülen muutti Yhdysvaltojen Pennsylvaniaan omaehtoiseen maanpakoon, kun julkisuuteen vuoti vuonna 1999 oikeusjuttuun johtanut video, jossa Gülen näytti suoraan kehottavan seuraajiaan soluttautumaan valtion instituutioihin valtion valtaamiseksi (Baran 2010, 43; Hendrick 2009, 346). Hän on

kuitenkin jatkanut Yhdysvalloista käsin liikkeen ehdottomana johtohahmona ja henkilökultin kohteena.

AKP liittoutui Gülen-liikkeen kanssa valtiokoneiston kemalistisia elementtejä vastaan. AKP edesauttoi Gülen-liikkeen jäsenten etenemistä tärkeisiin asemiin Turkin valtiollisissa instituutioissa, joista käsin gülenistit saattoivat vastalahjaksi suojella AKP:ta sekularistien painostukselta (Baran 2010, 84). Samalla gülenistimediat levittivät positiivista sanomaa AKP:n harjoittamasta politiikasta. Vuonna 2008 alkaneissa niin sanotuissa Ergenekon-oikeudenkäynneissä armeijassa, byrokratiassa, mediassa ja kansalaisyhteiskunnassa vaikuttaneita kemalisteja syytettiin salaliitosta, jonka suunnitelmiin väitettiin kuuluvan muun muassa vallankaappaus AKP:ta vastaan. Sittenmin on paljastunut, että oikeudenkäynnin todistusaineisto oli pitkälti gülenistien tekaisemaa ja suurin osa epäillyistä on vapautettu (The New York Times 2014). AKP:n ja Gülen-liikkeen välit tulehtuivat 2013 syistä, joita ei täysin tunneta. Välikon seurauksena gülenistit vuotivat medialle raskauttavia salanauhoitteita AKP:n johtavien poliitikkojen puheluista, jotka näyttivät paljastavan laajamittaista korruptiota ja median painostamista. AKP-hallitus vastasi ratsaamalla Güleniin linkittyneitä yrityksiä ja medioita sekä asettamalla niiden johtoon valtiolliset edunvalvojat.

Jo ennen gülenistimedioiden haltuunottoja AKP on esimerkiksi valtiollisten rahastojen ja valtio-omisteisten pankkien myöntämien lainojen avulla keinotellut mediayrityksiä Erdoğanin lähipiirin tai muutoin AKP-myönteiseen omistukseen (Baran 2010, 75–78). Muita medioita AKP on voinut manipuloida kaupallisilla houkuttimilla ja rangaistuksilla: useimmat Turkin medioista kuuluvat suurille, monialaisille holding-yrityksille, joiden pääasialliset tulonlähteet ovat esimerkiksi rakennus- tai energia-aloilla, eivätkä tällaiset yritykset tavallisesti tahdo riskeerata suuria valtion hankintasopimuksia tai mainostuloja vain siksi, että yrityksen liiketoiminnasta suhteellisen pienen osan muodostavat mediat arvostelevat hallitusta liiaksi. Vastaavasti medioita on voitu ajaa epämieluisasta uutisoinnista miljardiluokan verovaikeuksiin. Kaupallisten keinojen lisäksi mediaa on painostettu juridisesti ja Turkin vankiloissa istuu kirjoittamishetkellä maailman eniten toimittajia, tyypillisimmin laveasti tulkittavan terrorisminvastaisen lainsäädännön nojalla. Nämä tekijät ovat aikaansaaneet Turkin mediaan itsesensuurin kulttuurin, jossa riippumattomatkin tiedotusvälineet varovat sanojaan hallituksesta. Näin ollen AKP:lla on ollut lähes täydellisen vapaat kädet muokata vallitsevaa diskurssia lehdistön ja television avulla. (Ks. Turkin medianvapaustilanteesta esim. Freedom House 2017.)

AKP on arvostellut kemalisteja Turkin kansan monietnisyyden ja uskonnollisen perinnön huomiotta jättämisestä (Mufti 2009, 166). Puolueen kädenojennus etnisille vähemmistöille ei ole ollut ainoastaan retorinen, vaan osana niin sanottua ”kurdiavautumista” AKP esimerkiksi perusti valtiollisen, kurdinkielisen TV-kanavan ja laillisti kurdin kielen opetuksen. Äärimmäisin poikkeus tasavaltalaiseen strategiseen kulttuuriin oli kuitenkin rauhanneuvotteluiden aloittaminen PKK:n kanssa 2013, mitä kemalistit paheksuivatkin voimakkaasti oppositiossa. Rauhanneuvottelut kariutuivat lopulta 2015 ja konflikti roihahti tuhoisasti uudelleen: taisteluja käytiin ensi kertaa maaseudun sijasta Kaakkois-Turkin kaupungeissa, mikä on Amnesty Internationalin arvion mukaan pakottanut satoja tuhansia jättämään kotinsa (Amnesty International 2016, 9). Vuoden 2015 parlamenttivaalien jälkeen AKP on harjoittanut haukkamaista politiikkaa PKK:ta kohtaan äärintationalistinen MHP liittolaisenaan.

Oppositio taas on syyttänyt AKP:ta Turkin yhteiskunnan islamisoimisesta (ks. esim. Politico 2017). Erdoğan onkin kuuluisasti sanonut tahtovansa kasvattaa Turkkiin ”uskovaisen sukupolven” (Hürriyet 2012). AKP-hallinto on esimerkiksi poistanut evoluutioteorian koulujen opetussuunnitelmasta, rajoittanut alkoholin saatavuutta (joskin useimmiten kansanterveydellisiin syihin vedoten) sekä antanut sakkorangaistuksia televisiokanaville mm. aviotonta seksiä, LGBT-aiheita tai liiallista alkoholin käyttöä sisältävien fiktiosarjojen esittämisen vuoksi (ks. esim. Yle 2018; Hürriyet Daily News 2018). Osmanilainen nostalgia, historia, taide ja kulttuuri ovat imperiaalisen kulttuurin olennaisia diskursiivisia symboleita, joita on viljelty AKP:n valtakauden arkkitehtuurissa, Osmanien valtakuntaa ihannoivissa TV-sarjoissa, suurten rakennusprojektien nimeämiskäytännöissä ja uusissa juhlapäivissä. AKP:n kaudella esimerkiksi Konstantinopolin valloituksen tai turkkilaiset Anatoliaan tuoneen Manzikertin taistelun vuosipäiviä on alettu viettää näyttävämmiin menoihin kuin vaikkapa tasavallan päivää.

Viime vuosikymmenen vaihteessa maan ulkopolitiikan nopeina ja rajuina pidetyt muutokset AKP:n kaudella alkoivat herättää paljon akateemista mielenkiintoa (ks. esim. Kirişci 2009; Oğuzlu 2008; Alaranta 2015). Turkki sai tuolloin paljon kansainvälistä kiitosta ”muslimidemokratian” mallimaana toimimisestaan ja pehmeän vallan strategioistaan Lähi-idässä. Muutosta vanhaan korostikin ennen kaikkea AKP itse, kuten esimerkiksi aiheen saama laaja huomio AKP-hallintoa lähellä olevan ajatushautomo SETA:n *Insight Turkey* -journaalissa ilmentää (ks. esim. Kutlay 2011; Bozdağlıoğlu 2008; Kirişci 2011). Karkeasti voidaan sanoa Turkin ulkopolitiikan muuttuneen AKP:n valtakaudella kolmella akselilla. Ensinnäkin tasavaltalaisen, lähinnä maan itsenäisyyden

ja kauppasuhteiden ylläpitoon tähtäävän pragmaattisuuden sijaan AKP:n ulkopolitiikalla on ollut selkeästi ideologisempia, islamilaiseen veljeyteen ja osmanilaiseen historiaan pohjaavia motiiveja. Toisekseen ulkopolitiikka on ollut entistä aloitteellisempaa ja aktiivisempaa verrattuna tasavaltalaisen doktriinin, jossa karkeasti sanottuna on pyritty vain reagoimaan ulkopuolisiin ärsykkeisiin. Kolmanneksi tämä lisääntynyt ulkopoliittinen aktiivisuus on tasavaltalaisen İnönü-doktriinin vastaisesti suuntautunut lännen ohella entistä enemmän maan itänaapureihin sekä mm. Afrikkaan ja Etelä-Amerikkaan. AKP on siis pyrkinyt toteuttamaan jo Menderesin, Özalin ja Erbakanin peräänkuuluttamaa rohkeaa ja Turkin vaikutusvallan lisäämiseen tähtäävää ulkopolitiikkaa.

	Tasavaltalainen strateginen kulttuuri	Imperiaalinen strateginen kulttuuri
Valtion luonne	Europalaistyyppinen kansallisvaltio, jonka rajat ovat muuttumattomat. Historiallinen pesäero Osmanien valtakuntaan. Kemalistinen valtioideologia. Laillisuus ja institutionalismi. Atatürkin uudistuskausi (1923–1938) maan kulta-aikana.	Turkin tasavallan ja Osmanien valtakunnan välillä historiallinen jatkuvuus. Suurvaltahistoria voimavarana. Byrokratia rajoitteena. Osmanien valtakunnan suuruus kulta-aikana. Kemalistinen yksipuoluejärjestelmä historiallinen virhe.
Kansan luonne	Sekularistinen nationalismi. Kielellisesti ja kulttuurisesti jakamaton sotilaskansa. Luokka- ja muut intressit alistettu valtion edun alle.	Turkin kansaan sisältyy useita identiteettejä, joita yhdistävät uskonto ja yhteinen osmanihistoria. Turkkilaiset osa valtioiden rajat ylittävää islamilaista yhteisöä.
Valion ja kansan suhde	”Valta kuuluu ehdoitta kansalle”. Turkin tasavallassa turkkilaiset vapautuneet traditionalismista ja taikauskosta. Valtion tehtävä ohjailla vallankumousta ylhäältä päin.	Kankea, elitistinen kemalistivaltio on sortanut muslimeja ja vähemmistöidentiteettejä. Periferia keskustaa vastaan.
Valtion suhde toisiin	Defensiivinen realpolitik. İnönü-doktriini. Modernien sivilisaatioiden joukkoon osaksi länttä. Kansainvälinen status quo.	Turkki islamilaisen maailman johtajana. Epäluuloinen suhtautuminen kristilliseen länteen. Aktiivinen ulkopoliitiikka.
Viitekohteet	Kemalismin kuusi periaattia, valtion ja kansan jakamattomuus, taloudellinen itsenäisyys...	Uskonnolliset arvot
Uhkakuvat	Sèvres-syndrooma, poliittinen islam, etninen separatismi, Kreikka, Syyria, Iran...	Sèvres-syndrooma, läntinen ”ristiretkeläisyys”, kemalistinen valtio.

Kuvio 2. Turkin strategisten kulttuurien eroavaisuuksia.

4 AINEISTO JA METODOLOGIA

Tutkielmani aineistona toimivat AKP:n ja CHP:n julkaisema kansanäänestystä koskeva kampanjamateriaali (mainosfilmit, pamfletit, lentolehtiset, julisteet, musiikkikappaleet) sekä puolueiden johtohenkilöiden kampanjapuheet. Kampanjamateriaali ja -puheet soveltuvat hyvin turvallistamisliikkeiden aineistoksi, sillä ne on suunnattu suoraan relevantille yleisölle, äänestäjille, joilta turvallistajat vaativat toimia turvallisuushkia vastaan: tässä tapauksessa siis tietyllä tavalla äänestämistä kansanäänestyksessä. Kampanjapuheiden tutkiminen on erityisen perusteltua, sillä tutkimusyritys IPSOS:in kyselytutkimuksen mukaan poliitikkojen televisioituilla puheilla oli suuri merkitys turkkilaisten äänestyspäätösten kannalta (IPSOS 2017, 33).

Perustuslakimuutoksen puolesta tai sitä vastaan kampanjoivat tietenkin lukuisat poliittiset puolueet, kansalaisjärjestöt, mediat ja niin edelleen. Aineistoksi on kuitenkin selkeyden vuoksi valittu nimenomaan AKP:n ja CHP:n kampanjat, sillä kuten luvussa 3 esitin, Turkin kilpailevat strategiset kulttuurit ovat historiallisesti rakentuneet juuri näiden puolueiden ympärille. Kyseessä ovat myös Turkin kaksi suurinta puoluetta.

Kampanjamateriaali on ollut mahdollista käydä läpi kokonaisuudessaan (sikäli kuin materiaalia on internetissä julkaistu), mutta kampanjapuheiden kohdalla olen tekstien runsaan määrän vuoksi noudattanut saturaatiopistemetodia, jossa aineistoon tutustutaan niin pitkään, että sen sisältämät argumentit alkavat toistaa itseään (Eskola & Suoranta 2003, 62–64). Olen rajannut aineiston ajallisesti kansanäänestystä edeltäneille kahdelle kuukaudelle, maaliskuulle ja huhtikuulle 2017, jolloin kampanjoinnin voidaan sanoa olleen intensiivisintä: esimerkiksi pääministeri Binali Yıldırım aloitti kampanjapuhekiertueensa 1.3.2017 Amasyan kaupungista. Sitten olen käynyt rajattua aineistoa läpi sattumanvaraisesti kiinnittäen kuitenkin huomiota puheiden päivämääriin siten, että puheista muodostuisi mahdollisimman kattava kuva koko äänestystä edeltävältä ajalta, kunnes niiden olennaisimmat ja usein toistuvat argumentit ovat olleet tunnistettavissa. Loppujen lopuksi puheita päätyi tutkielmani aineistoon 23 kappaletta: 12 AKP:lta ja 11 CHP:ltä. Selkeyden vuoksi olen puheiden kohdalla poikennut tavanomaisesta viittaustavasta ja viitannut niihin tekstissä puhujan nimellä ja päivämäärällä. Lähdeluetteloon puheet on vastaavasti järjestetty puhujan nimen ja päivämäärän mukaan.

CHP:n osalta olen keskittynyt puolueen puheenjohtajan, Kemal Kılıçdaroğlun, pitämiin kampanjapuheisiin, sillä häntä voidaan pitää puolueen näkyvimpänä ja vaikutusvaltaisimpana poliitikkona, jonka kampanjapuheet ovat myös saaneet suurinta mediahuomiota. AKP:n kohdalla olen ottanut huomioon kaksi relevanttia puhujaa: puheenjohtaja ja pääministeri Binali Yıldırımın sekä presidentti Recep Tayyip Erdoğanin. Vaikka suurin osa kampanjointivastuusta on ollut puheenjohtaja Yıldırımilla, on kiistatonta, että presidentti Erdoğan on puolueen merkittävin mielipidevaikuttaja ja ideologi: siksi ei olisi järkevää rajata kummankaan puheita pois aineistosta. Tutkielman tarkoitus ei myöskään ole päästä käsiksi kenenkään yksittäisen poliitikon ajatuksiin, vaan laajalti jaettuihin diskursseihin, joita vaikutusvaltaiset puhujat saattavat retoriikassaan hyödyntää.

Kampanjamateriaali ja kampanjapuheet ovat turkinkielisiä ja olen kääntänyt ne relevanteilta osin suomeksi itse. Suurta osaa puheista ei ole julkaistu teksteinä, tai ne ovat saatavilla kirjoitetussa muodossa vain osittaisina, minkä vuoksi olen litteroinut puheita myös audiovisuaalisista lähteistä. AKP on julkaissut lisäksi kurdinkielistä kampanjamateriaalia, jonka olen kielitaidottomuuteni vuoksi rajannut tutkimusaineiston ulkopuolelle.

Diskurssianalyysini ei ulotu puhujien kielioppirakenteisiin, vaan olen Buzania ym. (1998, 167–168) seuraten keskittynyt kartoittamaan teksteistä argumentteja ja niiden perusteluja. Syvällinen, kieliopillinen analyysi ei olisi järkevää myöskään tekstien kääntämisestä mahdollisesti aiheutuvien tulkintavirheiden vuoksi. Olen jaotellut kriittisen diskurssianalyysin avulla kampanjamateriaalista ja kampanjapuheista argumentteja ja oletuksia, jotka koskevat strategisen kulttuurin perustavanlaatuisia kysymyksiä Turkin kansan ja valtion luonteista sekä näiden ulkosuhteista. Tämä vaatii toisinaan erilaisten historiallisten avainsanojen ja symbolien tunnistamista ja analyysia. Illokutionaarista logiikkaa hyödyntäen olen sitten eritellyt materiaalista turvallistamisliikkeitä: uhkia, uhkakuvia, viitekohteita ja vaadittuja toimia uhkien ehkäisemiseksi. Tämän jälkeen olen edennyt analysoimaan, millä tavalla strategiset kulttuurit ovat toimineet turvallistamisliikkeiden diskursiivisena kontekstina sekä vaikuttaneet niiden esittämistapoihin ja retorisiin tehokeinoihin. Tässä olen käyttänyt apunani luvussa 2.3.3 hahmottelemaani seitsemää ohjenuoraa strategisen kulttuurin ja turvallistamisliikkeiden diskursiivisesta vuorovaikutuksesta. Samalla olen kiinnittänyt huomiota siihen, millä tavalla kilpailevia strategisia kulttuureja suhteutetaan kampanjoissa toisiinsa: millaisista strategiseen kulttuuriin liittyvistä kysymyksistä kampanjat ovat samaa tai eri mieltä, ja

miten tällaisia argumentteja on esitetty. Olen nostanut aineistosta kulloistakin argumenttia kuvaavia tekstinäytteitä esimerkinomaisesti tarkempaan analyysiin.

Turvallistamisteoriaa on kritisoitu liiallisesta keskittymisestä kirjoitettuun tai puhuttuun tekstiin kuvallisen viestinnän kustannuksella (ks. esim. Williams 2003). Tekstien lisäksi tämän tutkielman aineistona onkin kuvia ja videoita, joiden analysoiminen vaatii omanlaista lähestymistapaansa. Vuoren (2010, 260) mukaan kuvat voivat nostattaa yleisössä tunteita, mutta niillä on vaikea kuvitella olevan turvallistamisvoimaa ilman, että ne viittaisivat johonkin aiempaan, tekstuaaliseen turvallistamiseen. Olen siten katsonut parhaaksi tulkita kuvallista viestintää ensisijaisesti jonkin aiemman, tekstuaalisen turvallistamisen kontekstissa.

5 ANALYYSI

Tässä luvussa analysoin edellä esittelemäni metodin mukaisesti AKP:n ja CHP:n kampanjapuheita ja kampanjamateriaaleja. Aloitan analyysin AKP:sta kansanäänestyksen aloitteellisena osapuolena. Tämän jälkeen analysoin CHP:n kampanjaa vertaillen samalla, miten kampanjat suhteutuvat toisiinsa.

Kummassakin tapauksessa aloitan analyysin erittelemällä puolueiden kampanjoista ilmeneviä Wæverin mallin ensimmäisen tason identiteettikäsitteitä Turkin kansan ja valtion luonteista sekä niiden välisestä suhteesta. Kuten myöhemmin tarkemmin argumentoin, nämä muodostavat kampanjoiden turvallistamisliikkeiden olennaisimmat viitekohteet. Jaoittelu ei ole täysin puhdas, sillä usein nämä käsitteet rakentuvat toistensa kautta. Samasta syystä käsittelen Wæverin toisen tason käsitteitä turvallisuusyhteisön suhteesta toisiin samassa yhteydessä kampanjoiden kansa- ja valtiokäsitysten kanssa. Sitten siirryn analysoimaan kampanjoiden varsinaisia turvallistamisliikkeitä: esitettyjä uhkakuvia sekä uhkien ehkäisemiseksi vaadittuja toimia. Erityistä huomiota kiinnitän siihen, miten nämä liikkeet rakentuvat strategisten kulttuurien pohjalta ja millaisilla tavoilla strategiset kulttuurit niissä ilmenevät. Lopuksi vedän vielä yhteen keskeisimmät havaintoni kustakin kampanjasta.

5.1 Kyllä-kampanja

Koska perustuslakimuutos on AKP:n ehdottama ja AKP siten kansanäänestyksen aloitteellinen osapuoli, on loogista aloittaa myös analyysi AKP:n kampanjasta. Tässä osiossa en vielä juurikaan suhteuta AKP:n ja CHP:n kampanjoita toisiinsa, vaan esitän ensin AKP:n argumentit ja palaan vertailevampaan analyysiin CHP:tä koskevassa luvussa 5.2.

5.1.3 Kansakäsitys

AKP:n kampanjapuhuiissa toistellaan, miten puolue ei jaa kansaa puoluekannan, elämäntyylin, identiteetin, kielen, kulttuurin tai uskonnon mukaan¹. Sen sijaan

¹ Yıldırım 1.3.2017; 12.3.2017; 26.3.2017; 9.4.2017; Erdoğan 22.3.2017; 13.4.2017; 10.4.2017.

oppositiopuolue CHP:ta syytetään puheissa kansan jakamisesta sekulaareihin ja uskonnollisiin osiin: esimerkkinä käytetään yliopisto-opiskelun kieltämistä huivia käyttäviltä sekä uskonnollisista *imam hatip* -lukioista valmistuneilta¹. AKP on sittemmin muuttanut nämä lait ja siten omien sanojensa mukaan lopettanut erottelun sekulaarin ja uskonnollisen elämäntyylin välillä:

[Olemme] turkkilaisten, kurdien, lazien, georgialaisten, abhaasien, bosnialaisten kanssa yksi kansa. 80 miljoonaa, yksi kansa. Rakastamme kaikkia Luojan luomia². Tämä on meidän eromme. Me emme erottele aleveja ja sunnejä. He [CHP] erottelevat. Eivätkö he erotelleet huiviin pukeutuvia ja huiviin pukeutumattomia? Erottelivat. Ajoivatko he huivia käyttävät sisareni yliopistojen ovilta? Ajoivat. Nyt he valehtelevat häpeilemättä ja kyllästymättä. Te [CHP] teitte tämän. Olen huivia käyttävien tyttöjen isä, eivätkä tyttäreni päässeet yliopistoon tässä maassa. Poikani kärsi moninkertaisesti, koska oli valmistunut *imam hatip* -koulusta. Hän ei päässyt opiskelemaan. Onko tällaisia esteitä enää? Emmekö poistaneetkin ne? Peitetyt vai peittämättömät hiukset, onko tällaista ongelmaa? Me katsomme ihmisiä ihmisinä. Takaamme kaikkien kansalaistemme oikeudet, näin me katsomme. (Erdoğan 13.4.2017.)

Sitaatista ilmenevä huoli kansan jakautumisesta on olennainen osa erityisesti tasavaltalaista strategista kulttuuria. Toisaalta Turkin kansan todetaan avoimesti koostuvan lukuisista eri etnisyyksistä ja identiteeteistä, mikä viestii pikemminkin imperiaalisesta kansakäsityksestä, joka ei näytä perustuvan turkkilaisnationalistiselle ”malliturkkilaisuudelle”. Tätä viestii myös se, että AKP on lähestynyt kurdiaänestäjiä erityisillä kurdinkielisillä kampanjamateriaaleilla. Vaikka kansan jakautumisesta ollaankin sitaatissa huolissaan, olennainen ero tasavaltalaiseen kulttuuriin on siinä, mitä kansalla tarkoitetaan. Vaikka Erdoğan ei sano erottelevansa kansaa alevien ja sunnien tai uskonnollista elämäntapaa noudattavien ja sitä noudattamattomien välillä, on AKP:n kampanjapuheissa myös paljon viittauksia, jotka linkittävät turkkilaisen kansallisidentiteetin nimenomaan islamiin. Esimerkiksi pääministeri Yıldırımın puheissa toistuu usein sanaleikki, jonka mukaan Turkin kansa ei 15. heinäkuuta vallankaappausyönä antanut ”lippunsa laskeutua, eikä rukouskutsujen hiljentyä” (turk.

¹ Erdoğan 22.3.2017; 10.4.2017; 13.4.2017.

² Kirjaimellinen käännös sananparresta olisi jotakuinkin tällainen: ”Rakastamme kaikkia luotuja Luojan vuoksi” (turk. ”Biz yaradılanı yaradandan ötürü sevdik”).

”bayrağı indirtmek, ezanı dindirtmek”)¹. Turkin lipun ja rukouskutsujen rinnastaminen toisiinsa, joskin ehkä vain riittelyn vuoksi, tuntuu viestivän uskonnon keskeisestä roolista maan muutoin monenlaisista etnisyyksistä ja identiteeteistä muodostuvan kansan yhdistymisessä.

Erityisen selvästi uskonnollinen identiteetti ilmenee näkemyksissä Turkin suhteesta Eurooppaan, jonka presidentti Erdoğan näkee yhtenäisenä, kristillisenä yhteisönä. Kritisoi tuuaan Alankomaita turkkilaisten ministerien kampanjoinnin kieltämisestä rajojensa sisällä sekä Sveitsiä PKK:n Erdoğania uhkaavien banderollien sallimisesta Bernin parlamenttitalon edessä, hän jatkaa näin:

Katsokaa, mitä Euroopan unionin maat tekivät. Menivät Italiaan, Vatikaaniin. Mitä tekemistä heillä oli Vatikaanissa? Heidän joukossaan on ortodokseja, heidän joukossaan on protestantteja, heidän joukossaan on ateistejakin. Mutta kaikki menivät Vatikaaniin, tulivat paavin eteen, ja paavi antoi heille neuvojaan. Miksi? [He ovat] Yksi kansa, yksi kansa! Siitä on kysymys. (Erdoğan 8.4.2017.)

Sitaatissa on salaliittoteoreettinen sävy: eurooppalaisten aggressiivisen suhteutumisen Turkkiin kansanäänestystä edeltävissä diplomaattisissa kriiseissä annetaan ymmärtää johtuvan Euroopan yhteisestä kristillisestä identiteetistä. Sektaarisista eroistaan ja jopa ateismistaan huolimatta Eurooppa vetää yhtä köyttä ja ottaa neuvoja katoliselta paavilta oletettavasti islamilaisen maailman pään menoksi. Turkkilaiset taas nähdään kampanjapuheissa osana kansainvälistä islamilaista ummaa ja maailman alistettujen muslimien toivona². Tämän nähdään aiheuttavan kitkaa Turkin suhteissa Eurooppaan, kuten Erdoğan argumentoi:

Kun kaikissa muslimien asuttamissa paikoissa koetaan katastrofeja, minne katseet kääntyvät? Turkkiin. Heidän [muslimien] toiveensa on sidottu kansaamme. Juuri sen vuoksi maamme on tähtäimessä. Sen vuoksi he [eurooppalaiset] kadehtivat Turkkia. Ennen he miehittivät maamme voittamattomina pitämillään laivastoillaan ja armeijoillaan. Tänäpä he tuovat esiin samaa intoa tekemällä yhteistyötä terroristijärjestöjen kanssa sekä käyttämällä taloutta ja diplomatiaa aseinaan. (Erdoğan 22.3.2017.)

¹ Yıldırım 1.3.2017; 12.3.2017; 9.4.2017; ks. myös Erdoğan 12.3.2017; 13.4.2017.

² Yıldırım 8.4.2017; Erdoğan 22.3.2017; 13.4.2017.

Sitaatissa Euroopan väitetyt taloudelliset ja diplomaattiset hyökkäykset sekä yhteistyö terroristijärjestöjen kanssa rinnastetaan retorisena tehokeinona Sèvres-syndrooman mukaisesti ensimmäisen maailmansodan kokemuksiin, mitä käsittelen tarkemmin kappaleessa 5.1.3. Koska maailman muslimien ”toiveet on sidottu” Turkin kansaan, tuntuu ajatukseen sisältyvän myös moraalinen, ulkopoliittinen velvollisuus johtaa ja puolustaa islamilaista maailmaa, mikä ruokkii vastakkainasettelevaa asennetta kristittyä Eurooppaa kohtaan. Erdoğan muistuttaakin länttä toistuvasti siitä, että ”Turkki on historiansa aikana kumartanut vain Jumalan edessä rukoillessaan”¹. Imperiaalinen strateginen kulttuuri vaikuttaa siis siihen, millaisena Turkin ja turkkilaisten oma identiteetti nähdään, mutta myös siihen, millaisia identiteettejä turvallisuusyhteisön ulkopuolisille (tässä tapauksessa Euroopalle) annetaan.

Uskonnon ohella turkkilaisten osmanilaiselle perinnölle annetaan kampanjapuheissa suurta arvoa. Turkkilaisia kuvaillaan osmanilaisten esi-isien lastenlapsiksi² ja vastaavasti presidentti Erdoğan nähdään kampanjassa osana poliittisten johtajien jatkumoa, joka kulkee osmaniaikaisista sulttaaneista tasavallan ajan ei-kemalististen johtajien, kuten Menderesin, Özalin ja Erbakanin kautta Erdoğaniin itseensä (ks. esim. Yıldırım 26.3.2017). Osmaniperintöä tuodaan puheissa esiin eritoten AKP:n valtakauden suurten rakennusprojektien yhteydessä: siinä missä Mehmed Valloittaja Konstantinopolia piirittäessään kannatutti sotalaivansa maan yli Kultaiselle sarvelle, presidentti Erdoğan puheiden mukaan ikään kuin sulki historiallisen ympyrän rakennuttamalla Marmaray-metron Bosporinsalmen alitse (Erdoğan 10.4.2017, Yıldırım 8.4.2017). Lisäksi Erdoğan puolustaa rakennuttamiensa Bosporinsalmen siltojen nimeämistä osmanisulttaanien mukaan seuraavasti:

Miksi Selim I [sillan nimeksi]? Koska hän oli yksi Osmanivaltion tärkeimmistä sulttaaneista koskaan. Hänen nimensä sopi sinne. ... Katsokaa, miksi annoimme Osman I:n sillalle [turk. *Osman Gazi Köprüsü*] nimeksi Osman I? Koska hän oli Osmanivaltion perustaja, siksi. Meidän tarkoituksemme tässä asiassa on tuoda yhteen historiamme ja nykyisyytemme. Tuoda yhteen menneisyytemme ja jatkaa sillä tavalla huomiseen. Myös arvon Kılıçdaroğlun tulisi ymmärtää tämä. (Erdoğan 8.4.2017)

¹ Erdoğan 12.3.2017; 8.4.2017; 10.4.2017.

² Erdoğan 22.3.2017; 8.4.2017; 10.4.2017.

Turkin osmanilainen historia tulisi Erdoğanin mukaan nähdä voimavarana, jonka päälle rakentaa tulevaisuutta. Tämä argumentti korostaa imperiaalisen kulttuurin mukaisesti historiallista jatkuvuutta Turkin tasavallan ja Osmanien valtakunnan välillä. Kun turkkilaisten historiaa ylikansallisen, uskonnollisen suurvallan johdossa nostetaan tällä tavalla esiin, on se omiaan vahvistamaan tavoitetta Turkista alueellisena, islamilaisen maailman johtajana ja maailman muslimien toivona myös tänä päivänä. Se on myös selkeä irtiotto kemalistisesta İnönü-doktriinista ja arabisuoajattelusta. Samalla Erdoğan arvosteleekin tasavaltalaisen strategisen kulttuurin valtiokäsitystä. Koska sitaatti on osoitettu suoraan CHP:n puheenjohtaja Kemal Kılıçdaroğlulle, näyttää Erdoğan yrittävän sanoa, että kemalistit ovat virheellisesti kieltäneet maan kunniakkaan osmanilaisen historian.

AKP:n kansakäsityksen joistakin ristiriitaisuuksista huolimatta on turvallista sanoa, että uskonto on AKP:lle selkeästi merkittävämpi tekijä kansan määrittelyssä kuin kemalistisen CHP:n diskurssissa. Käsitys Turkin kansasta osmanilaisten kunniallisina jälkeläisinä ja maailman muslimien toivona noudattelee imperiaalisen strategisen kulttuurin kaavaa ja tukee erityisesti Alarannan (2015, 6) tulkintaa AKP:n pyrkimyksestä määritellä Turkkiä Euroopan ja Lähi-idän välisen rajamaan sijasta oman sivilisaationsa keskukseksi. Kun Turkin ja Euroopan väliset suhteet nähdään ennen kaikkea kahden eri uskonnon, kulttuurin tai ”sivilisaation” välisenä erona, mahdollistaa se helpommin suhteiden turvallistamisen (Buzan ym. 1998, 60). Wæverin mallin ensimmäisen tason identiteettikysymykset heijastuvat siis näkemyksiin turvallisuusyhteisön suhteista ulkopuolisiin. Esimerkiksi seuraavassa sitaatissa Erdoğan katsoo Turkin ja Euroopan välisen skisman johtuvan Euroopassa lisääntyneestä rasismista ja islamofobiasta, jotka itsessään juontuvat mantereen sotaista historiasta. Turkkilaiset sen sijaan seuraavat Erdoğanin mukaan ”oman sivilisaationsa, kulttuurinsa ja historiansa” viitoittamaa rauhanomaista tietään:

Euroopan mantere vaikeroi turkkilais- ja muslimivihan sekä islaminvastaisuuden sairauksien kourissa. Rasististen puolueiden ja rasistisen puheen jatkuva kasvu uhkaa Euroopan tulevaisuutta. Seuraamme surulla, miten ensimmäisessä ja toisessa maailmansodassa miljoonittain menetetyistä ihmishengistä ja koetuista syvistä kärsimyksistä ei ole vieläkään opittu tarvittavia opetuksia. Me pysymme loppuun asti omasta sivilisaatiostamme, kulttuuristamme ja historiastamme juontuvassa ihmisyyden ja elämän ensisijaisuuden kannassamme. Tahdomme

päättäväisesti koko Euroopassa asuvan 6,5 miljoonan turkkilaistaustaisen ihmisen kanssa olla olemassa, elää ja luoda itsellemme tulevaisuutta tällä mantereella. Odotamme, että eurooppalaiset ystävämme jättävät rasismien ja islaminvastaisuuden sivuun ja työskentelevät sellaisen ilmapiirin luomiseksi, jossa voimme keskustella siitä, mitä voimme yhteisen tulevaisuutemme eteen tehdä. (Erdoğan 12.3.2017.)

Lähes kaikki AKP:n kampanjapuheet sisältävät tunteikkaan kertauksen heinäkuun 15. päivän vallankaappausyrityksestä ja sankarillisista turkkilaisista, jotka uhrasivat henkensä vastustaessaan kaappaajia. Usein kerrataan myös Turkin käymää kamppailua PKK:ta vastaan kansanäänestystä edeltäneinä vuosina. Turkkilaisten vallankaappausyönä sekä terrorisminvastaisessa taistelussa osoittamaa urhoollisuutta verrataan maan kunniakkaaseen sotahistoriaan¹. Tässä Erdoğan esimerkiksi yhdistää turkkilaisten vallankaappausyön isänmaallisuuden ensimmäisessä maailmansodassa, Libyan sodassa (1912) ja itsenäisyysodassa käytyihin taisteluihin:

Çanakkalessa, Al-Kutissa, Tripolissa ja itsenäisyysodassa isänmaataan puolustanut kansamme pysyy valppaana tänäkin päivänä samalla päättäväisyydellä. Heinäkuun 15. yönä isänmaata puolustaakseen vallankaappajien eteen asettuneet veljemme toimivat juuri tässä hengessä. (Erdoğan 13.4.2017.)

Tällaisessa diskurssissa lähestytään tasavaltalaista militarismia ja käsitystä sodankäynnistä turkkilaisten kansallisena ominaisuutena. Ero tyypilliseen tasavaltalaiseen tulkintaan on kuitenkin se, että AKP:n diskurssissa viitataan usein osmanialkaiseen sotamenestykseen, siinä missä kemalistisessä perinteessä on ollut tapana painottaa itsenäisyysodan ohella pikemminkin turkkilaisten Osmanien valtakuntaa edeltänyttä historiaa. Mielenkiintoisesti AKP:n kampanjapuheissa osmanialkaisen taistelujen rinnalle nostetaan myös Atatürkin käymä itsenäisyysota. Näin ollen sitaattia voidaan tulkita tasavaltalaisen soturikansakäsitteen ja itsenäisyysodan imperiaalisena uudelleenmäärittelynä.

Erdoğan hyödyntää diskurssia turkkilaisista soturikansana mustamaalatakseen CHP:n puheenjohtajan, Kemal Kılıçdaroğlun, oikeutta puhua turvallisuudesta. Hän kertoo toistuvasti Kılıçdaroğlun epäilyttävistä toimista vallankaappausyönä: väitetysti

¹ Erdoğan 22.3.2017; 28.3.2017; 10.4.2017; 13.4.2017.

Kılıçdaroğlu pakeni Atatürk-lentokentältä Istanbulin Bakirköy-kaupunginosan pormestarin kotiin¹. Tämä tekee hänestä Erdoğanin silmissä sopimattoman johtajan pelottomalle Turkin kansalle:

Tämä henkilö [Kılıçdaroğlu] sanoo, että [uuden perustuslain myötä] suostutteleamalla yhden henkilön Turkin voisi vallata 24 tai jopa 12 tunnissa. Voiko tällaista hölynpölyä ollakaan? Mitä tämä mies oikein puhuu? Kuka muka voisi vallata Turkin sillä tavalla 24 tai 12 tunnissa? Onko se jokin lelu? 15. heinäkuuta sitä yritettiin. Mutta tämä herra [Kılıçdaroğlu] tuli Atatürk-lentokentälle ja katosi. Ei ole tietoa, minne hän karkasi. Olisitpa sinäkin jäänyt sinne. Olisitpa pysynyt kansan keskuudessa, mikset pysynyt? Mutta minne tämä veljenne [Erdoğan] kaikista uhkista huolimatta tuli? Sinne. Miksi? Koska teimme ilmoituksen, ja kun ilmoituksen jälkeen kehotimme aukioille, minun kansani vyöryi aukioille. He vyöryivät aukioille 81 maakunnassa. Voiko 81 maakunnassa aukioille vyöryvän kansan hylätä sillä tavalla? Tietenkin heidän joukkoonsa pitää osallistua. Jos johtaja piiloutuu kiven taakse, kansa piiloutuu vuoren taakse. Siksi ei voi piiloutua. (Erdoğan 12.3.2017.)

Näiden tarinoiden perusteella Erdoğan antaa ymmärtää Kılıçdaroğlun olevan vaihtelevasti joko pelkuri, mikä soturikansakäsityksen kontekstissa asettaa hänen turkkilaisuutensa kyseenalaiseksi, tai vallankaappausyrityksen salainen tukija. Kummassakin tapauksessa hänen auktoriteettinsa puhua turvallisuuskysymyksistä annetaan ymmärtää olevan kyseenalainen. Vastaavasti Erdoğan korostaa itse osallistuneensa rohkeasti vallankaappauksen vastaiseen taisteluun muiden kansalaisten joukossa, minkä ansiosta hänen uskollisuuttaan Turkin kansalle ja valtiolle on vaikeampi kiistää.

5.1.2 Valtiokäsitys

Näkemys Turkin kansasta osmanilaisten jälkeläisenä ja maailman muslimien toivona nivoutuu AKP:n käsitykseen siitä, millainen Turkin valtion tulisi olla. Puhuessaan

¹ Erdoğan 12.3.2017; 8.4.2017; 10.4.2017; 13.4.2017.

Istanbulissa Erdoğan puolustaa presidentiaalista järjestelmää viittaamalla esi-isiin, historiaan ja kulttuuriin:

“Uusi hallintojärjestelmä on historiamme ja kulttuurimme suodattaman kehityksen ilmentymä. Onko Istanbul valmis lunastamaan esi-isiensä luottamuksen sanomalla 16. huhtikuuta ‘kyllä’?” (Erdoğan 8.4.2017.)

Esi-isillä, historialla ja kulttuurilla viitataan tässä jälleen Turkin osmanilaiseen perintöön (ks. myös Erdoğan 12.3.2017). Presidentiaalista järjestelmää perustellaan AKP:n kampanjapuheissa lisäksi vetoamalla tasavallan aikaisiin poliittisiin johtajiin:

Tämä perustuslakimuutos on juuriltaan hyvin vanha kansan ja isänmaan projekti. Historiassamme kaikki johtajat edesmenneestä Özalista Erbakaniin, Demirelistä Türkeşiin ja Yazıcıoğluun näkivät Turkin pysyvän vakauden avaimet presidentiaalisessa järjestelmässä, sillä he tiesivät, etteivät sudet pääse kiipeämään vakaaseen puuhun. Sen vuoksi he puolustivat presidentiaalista järjestelmää.¹

Presidentiaalisen järjestelmän puolustajiksi todetaan tässä islamisti Necmettin Erbakanin lisäksi myös edesmenneitä poliitikkoja AKP:n välittömän ideologisen kuplan ulkopuolelta: imperiaaliseen perinteeseen lukeutuva Turgut Özal, keskustaoikeistolainen Süleyman Demirel sekä äärinationalistit Alparslan Türkeş ja Muhsin Yazıcıoğlu. Türkeşin perustama MHP ja Yazıcıoğlun BBP (Suuri yhtenäisyyspuolue, turk. *Büyük Birlik Partisi*) kannattivat presidentiaalista järjestelmää myös vuoden 2017 kansanäänestyksessä. Osoittamalla presidentiaalisen järjestelmän pitkälle ulottuvia, ideologiset rajat ylittäviä historiallisia juuria kampanjapuheissa tunnutaan antavan käsitys, että presidentiaalinen järjestelmä olisi Turkin kansalle, ainakin imperiaalisesti ymmärrettyinä, erityisen sopiva hallintotapa; ”kansan ja isänmaan projekti”. Näin imperiaalisen strateginen kulttuurin pohjalta perustellaan, millainen Turkin kansan ja Turkin valtion välisen suhteen tulisi olla. Viittaus presidentiaaliseen järjestelmään ”puuna, johon sudet eivät pääse kiipeämään” antaa lisäksi ymmärtää, että presidentiaalinen järjestelmä on ja on ollut mainituille poliitikoille ennen kaikkea ratkaisu erilaisiin ikiaikaisiin turvallisuuskysymyksiin.

Hedelmällinen tapa hahmottaa AKP:n käsitystä ihanteellisesta valtiosta on tarkastella millaista valtiota AKP:n kampanjassa vastustetaan. Vastauksena CHP:n syytöksiin

¹ Erdoğan 10.4.2017; ks. myös Erdoğan 12.3.2017; 8.4.2017; Yıldırım 8.4.2017.

”regiimin muuttamisesta” (ks. luku 5.2.2) ja tasavallan lopettamisesta Erdoğan toteaa Osmanien valtakunnalle annetusta korkeasta arvosta huolimatta, että Turkin regiimi muuttui viimeisen kerran tasavallan perustamisen myötä vuonna 1923, eikä hänen puolueellaan ole asiasta pienintäkään valittamisen aihetta (12.3.2017; ks. myös Yıldırım 26.3.2017). Kemalistinen valtioideologia ja CHP:n ihannoima kemalistinen yksipuoluejärjestelmä 1923–1945 saavat kuitenkin osakseen voimakasta kritiikkiä. Yıldırım luonnehtii 1930-lukua ”yksipuolue tyranniaksi” (9.4.2017), kun taas Erdoğan syyttää CHP:ta 1940-luvun yksipuoluejärjestelmän perään haikailusta:

Heillä, jotka eivät tunne omaa menneisyyttään, ei voi olla otsaa eikä oikeutta puhua tulevaisuudesta. 'En tahdo sitä, en tahdo tätä.' Mitä te sitten tahdotte? Tokihan me tiedämme, mitä he tahtovat. He tahtovat 1940-luvun, CHP:n yksipuoluejärjestelmän Turkin. Tiedättehan ne päivät, kun äänestettiin CHP:n yhtä ehdokaslistaa vain muodon vuoksi avoimella äänestyksellä ja salaisella ääntenlaskulla — sitä he tahtovat. Tiedättehan, kun kansaa ei päästetty Ankaran kaduille heidän pukeutumisensa vuoksi? ... Juuri niihin tasapäistämisen ja pakon päiviin he tahtovat takaisin. CHP:n paikallisjohtajat istuvat samanaikaisesti sekä paikallisjohtajan että kuvernöörin tuoleissa. Kuka luovuttaisi sellaisen tuolin? Tätä on CHP. CHP:stä ei kannata etsiä mitään demokraattisuuden tapaista, he kaipaavat kuumeisesti aikakautta, jolloin valtaa eivät pitäneet valtio tai kansa, vaan he itse. Herätkää, herrat, herätkää. Nuo päivät, jotka olivat teille makeaa unta, olivat kansalle painajaisia. Nyt sana ja päätösvalta ovat kansalla. 16. huhtikuuta on se päivä, kun tuon pimeän aikakauden viimeisetkin muruset katoavat. (Erdoğan 22.3.2017.)

Sitaatin näkemykset sopivat hyvin perinteiseen imperiaaliseen käsitykseen kemalistisesta yksipuoluejärjestelmästä historiallisena virheenä. Siinä korostuu myös kansan ja tasapäistävän, elitistisen kemalistivaltion välinen vastakkainasettelu: kun presidentiaalista järjestelmää pidetään AKP:n kampanjassa Turkin kansalle kulttuurisesti ja historiallisesti sopivana järjestelmänä, nähdään kemalistinen yksipuoluejärjestelmä sitä vastoin epädemokraattisena kansan ”painajaisena”, joka pakotti kansalaisensa samaan, vieraaseen muottiin pukeutumista myöten. Tässä tunnistettavissa on myös tapa ilmaista imperiaalisia tavoitteita demokratian ja ihmisoikeuksien diskursseilla. Huomion arvoista on kuitenkin, että Erdoğan rajaa kritiikkinsä 1940-lukuun, jolloin Mustafa Kemal Atatürk oli jo kuollut ja vallassa hänen seuraajansa İsmet İnönü. Kuten myöhemmin tarkemmin

argumentoin, tämä saattaa olla tietoinen valinta, jotta kampanjoinnissa ei loukattaisi niin pyhiä osia tasavaltalaista kulttuuria, että se voitaisiin kääntää puhujaa vastaan.

Sekä kampanjapuheissa että AKP:n mainoslehtisessä uuden perustuslain lupaillaan lopettavan ”holhousjärjestyksen”¹. Puheissa ei suoraan avata, keitä täsmälleen ”holhoajilla” (turk. *vesayetçiler*) tarkoitetaan, mutta yleisesti ottaen holhoustermistöllä on helppo ymmärtää tarkoitettavan erilaisia tahoja, jotka AKP:n näkökulmasta hyväksikäyttävät valtion instituutioita omien ideologisten tavoitteidensa toteuttamiseksi tarvittaessa kansan enemmistöä vastaan: tavallisimmin siis kemalisteja, mutta toisinaan myös gülenistit lasketaan osaksi holhouspiirejä. Useimmiten kysymys on strategisten kulttuurien tutkimuksen termistöä käyttäen tiukan kemalistisesti sosiaalistuneesta byrokratiasta, oikeuslaitoksesta ja eritoten armeijasta. Valtion ja kansalaisyhteiskunnan salamyhkäisistä kemalistiklikeistä on Turkissa käytetty myös termiä ”syvä valtio” (ks. esim. Öktem 2011, 7–10; Guida 2008, 45), josta AKP:n holhousdiskurssi vaikuttaa ammentavan inspiraatiota.

”Holhouksella” maalataan jälleen kuvaa kemalistivaltiosta, joka on monipuoluedemokraattisella kaudellakin sortanut imperiaalisesti ymmärrettyä kansaa, eli Turkin uskonnollista, osmanilaisista polveutuvaa väestöä (ks. Alaranta 2015, 76). Kuten aiemmin esitin, toistuvana esimerkkinä tästä AKP:n kampanjapuheissa käytetään huivikieltoa yliopistoissa sekä yliopisto-opintojen epäämistä *imam hatip* -kouluista valmistuneille. Presidentti Erdoğanin toistuva retorinen strategia on asemoida itsensä osaksi sorrettua Turkin kansaa, jota hän puhuttelee, esimerkiksi kertomalla poikansa ja tyttäriensä kärsimyksistä opinnoissaan kemalistien hallinnon alla (ks. esim. 13.4.2017). Tämä on jälleen omiaan lisäämään hänen luottamustaan ja auktoriteettiaan puhua turvallisuudesta niiden keskuudessa, jotka jakavat Erdoğanin strategisen kulttuurin ja siitä juontuvan kansakäsityksen.

Yksi AKP:n kampanjan mielenkiintoisimmista innovaatioista aiempaan imperiaaliseen strategiseen kulttuuriin nähden on häivyttää gülenistien edustaman poliittisen islamin ja kemalistisen sekularismin väliset ilmeiset ideologiset ristiriidat ja niputtaa gülenistit kemalistien seuraan saman holhouskäsitteistön alle. Holhousjärjestyksen äärimmäisimpiä ilmenemismuotoja ovat AKP:n mukaan sotilasvallankaappaukset, mutta toisinaan holhouspiirien katsotaan olevan salaa vastuussa esimerkiksi vuoden 2001 talouskriisistä ja kesän 2013 Gezi-protesteista. Esimerkiksi seuraavassa sitaatissa Yıldırım rakentaa

¹ AKP 2017c, 5; Yıldırım 1.3.2017; 26.3.2017; 8.4.2017; 9.4.2017; Erdoğan 12.3.2017; 10.4.2017.

ongelmattoman jatkumon kemalistisesti ja gülenistisesti motivoituneen verhojen takaisen vehkeilyn välille. Hän aloittaa ensin kertaamalla Menderesin, Özalin ja Erbakanin kokemia vaikeuksia sotilasvallankaappausten ikeessä:

Järjestelmä on rakennettu niin, että kriiseihin sekä parlamentin ja hallituksen toimintakyvyttömyyteen on lähes totuttu. Muistakaapa Egeanmeren pojan, edesmenneen Menderesin kokemukset. Edesmenneen Özalin ja edesmenneen Erbakanin kaltaisten johtajien tultua valtaan vallankaappaajat ja holhouspiirit ryhtyivät heti toimiin. He tekivät vallankaappauksen 27. toukokuuta [1960] ja hirttivät Menderesin. Teitä, siltoja, kaivoja ja palveluja rakentanut Adnan Menderes ei jäänyt vaille rangaistusta. He hirttivät ministerit. He tekivät vallankaappauksen 12. syyskuuta [1980] ja toivat eteemme vallankaappausperustuslain. 28. helmikuuta [1997] he tekivät taas vallankaappauksen ja erottivat edesmenneen Erbakan-*hoca*¹ työstään. (Yıldırım 26.3.2017.)

Seuraavaksi hän rakentaa poliittisen jatkumon edellä mainittujen johtajien ja Recep Tayyip Erdoğanin välille. Samalla hän liittää kemalistisesti motivoituneiden sotilasvallankaappausten narratiiviin vuoden 2001 talouskriisin, vuoden 2013 Gezi-protestit ja korruptioskandaalin sekä 2016 vallankaappausyrityksen, joiden masinoimisesta AKP on syyttänyt Gülen-liikettä:

Sekään ei riittänyt, vaan vuonna 2001 he tekivät taloudellisen vallankaappauksen ja Turkin talous romahti maan tasalle. Tätä on tottumus vallankaappauksiin. Nämä holhoajat, nämä salaliitot eivät jääneet toimeettomiksi. AKP:n valtakaudella he ryhtyivät taas töihin. Mutta he eivät ottaneet yhtä asiaa huomioon. He luulivat, että AKP olisi kuin toiset. Vuonna 2007 he antoivat sähköisen muistion, me lähetimme sen takaisin. He sanoivat, ettemme saa valita presidenttiä. Me käännyimme teidän [kansan] puoleenne, ja mitä te sanoitte? Mehän valitsimme, te sanoitte. Valitsitteko tasavallan ensimmäisen aidosti kansan suoraan valitseman presidentin, Recep Tayyip Erdoğanin? Olkaa hyvät. Ei riittänyt. Sen jälkeen he järjestivät Gezi-tapahtumat. Ei riittänyt. 17.-25. joulukuuta [2013] he yrittivät syrjäyttää hallituksen. Sekään ei riittänyt. Lopulta [...] heinäkuun 15. yönä he tulivat esiin. Nämä alhaiset, sotilaiden vaatteisiin pukeutuneet

¹ *Hoca* tarkoittaa opettajaa ja islamilaista oppinutta, mikä osoittaa tässä kunnioitusta Erbakania kohtaan.

maantiersvot yrittivät laskea lippumme, hiljentää rukouskutsumme ja lopettaa demokratian. (Yıldırım 26.3.2017.)

Kuten edellinen sitaattikin osoittaa, demokratia on yksi AKP:n vaalikampanjan tärkeänä pidetyistä ja suojelua vaativista turvallisuuden viitekohteista. AKP:lla on kuitenkin demokratiasta omanlaisensa imperiaalisesta strategisesta kulttuurista juontuva ymmärrys, jota tulee tarkastella juurikin kemalistisen valtion ja ”holhousjärjestyksen” uhkakuvien kontekstissa: AKP:n diskurssissa demokratialla tarkoitetaan kansan enemmistön mielipiteen kunnioittamista valtaa epädemokraattisesti käyttäviä eliittejä vastaan. Puolueen kampanjassa valtiollisen sorron uhriksi ja vastavoimaksi asetetaan usein kansa ja ”kansallinen tahto” (turk. *milli irade*), jota AKP:n ja uuden perustuslain katsotaan puolustavan¹. Vanhan, parlamentaarisen perustuslain nähdään mahdollistavan hallituksen muodostamisen kansan enemmistön tahdosta riippumatta (ja siten epädemokraattisesti) myös ilman vallankaappausten kaltaisia laittomia keinoja². Olennaisena ongelmana kampanjassa pidetään parlamentarismien mahdollistamia epävakaisia ja lyhytikäisiä koalitiohallituksia, joita puolueet ovat voineet muodostaa vain parinkymmenen prosentin kannatuksella³. Äänestäjillä ei siten ole ollut sanomista hallitusten kokoonpanoon: vanhassa järjestelmässä hallituksia on Erdoğanin mukaan kaadettu ja muodostettu jopa ”mediapomojen hotellihuoneissa”⁴. Presidentiaalinen järjestelmä, jossa kansa valitsee hallituksen muodostajan suoraan vaalilla, tekisi AKP:n mukaan päätöksenteosta tehokkaampaa, vakaampaa ja demokraattisempaa⁵. Presidentiaalisen järjestelmän myötä katoaisivat myös pääministerin ja presidentin väliset kiistat⁶ ja muut parlamentaarisen järjestelmän lukuisat byrokraattiset hidasteet⁷, joiden AKP Menderesin ja Özalin tavoin katsoo rajoittaneen Turkin talouden ja vaikutusvallan kehitystä.

AKP:n diskurssista on havaittavissa yleinen teema, jossa kemalistisen ideologian kritiikki yhdistyy Alarannan (2015, 96-97) osoittamalla tavalla hieman ristiriitaisesti Mustafa Kemal Atatürkin henkilön arvostukseen. Mirow’n (2016, 6) perusteella tämä voi johtua siitä, että vaikka Atatürkin yhteiskunnallinen ajattelu on monin tavoin vastoin AKP:n ideologiaa ja strategista kulttuuria, on AKP:n kulttuurista resonanssia tavoitellessaan

¹ Erdoğan 8.4.2017; 12.3.2017; 22.3.2017; Yıldırım 1.3.2017; 12.3.2017; 26.3.2017; 8.4.2017.

² Erdoğan 12.3.2017; 10.4.2017; Yıldırım 9.4.2017.

³ Erdoğan 12.3.2017; 22.3.2017; 28.3.2017; 8.4.2017; 13.4.2017; Yıldırım 9.4.2017.

⁴ Erdoğan 22.3.2017; 13.4.2017.

⁵ AKP 2017c, 5; ks. myös Yıldırım 1.3.2017; 26.3.2017; 8.4.2017; 9.4.2017; 14.4.2017; Erdoğan 12.3.2017; 22.3.2017; 10.4.2017.

⁶ Erdoğan 12.3.2017; 22.3.2017; 28.3.2017; 10.4.2017.

⁷ Yıldırım 26.3.2017; Erdoğan 12.3.2017; 28.3.2017.

strategisesti järkevää ottaa huomioon Atatürkin nauttima syvälle juurtunut ja stabiili arvostus suuressa osassa äänestäjäkuntaa. Näin ollen kemalistisen ideologian ja politiikan kritiikistä huolimatta kampanjamateriaaleissa voidaan retorisia tehokeinoja vedota myös Atatürkiin ja itsenäisyysotaan presidentiaalisen järjestelmän perusteluina.

Kuten itsenäisyys sodan historiallista tulkintaa ja tasavaltalaista soturikansanäkemyksiä, myös kemalismin erilaisia valtion ja sen ulkosuhteisiin liittyviä ideologisia konsepteja on pyritty AKP:n kampanjassa määrittelemään uudelleen imperiaaliseen strategiseen kulttuuriin sopivammaksi. Uusi perustuslaki, jossa presidentti eli hallituksen muodostaja valitaan suorilla vaaleilla, tuo AKP:n mukaan vanhan perustuslain ensimmäiseksi lauseeksikin kirjatun Atatürkin teesin ”valta kuuluu ehdoitta kansalle” aidosti toteen¹. Puolustaessaan CHP:n kritiikkiä vastaan uuden perustuslain presidentille sallimaa oikeutta olla puolueen jäsen tai puheenjohtaja, Erdoğan muistuttaa Atatürkin ja İsmet İnönün hallinneen aikoinaan samanaikaisesti sekä presidentteinä että puolueensa puheenjohtajina (Erdoğan 8.4.2017; 10.4.2017). AKP:lla on sanojensa mukaan myös lukuisia suunnitelmia Turkin nostamiseksi Atatürkin tavoittelemalle ”modernien sivilisaatioiden tasolle”². Olennaisesti Erdoğan esittää kuitenkin oman tulkintansa siitä, mitä tämä modernius tarkoittaa. Hän kertoo kampanjapuheissaan useaan otteeseen tarinan vierailustaan ei-kampanjan kampanjajoukolle, jossa hän käy perustuslakimuutoksen vastustajien kanssa seuraavanlaisen keskustelun:

Tätä on modernius! ... Se onnistuu teoilla, ei tyhjillä sanoilla! Menin ei-kampanjan joukosta. Kysyin, miksi he sanovat ei. Tiedätkö, mitä he sanoivat? ”Sanomme ei modernin Turkin vuoksi”. Minä sanoin, että eikö Turkki tällä hetkellä ole moderni? Katsokaa miten paljon investointeja teemme, meillä on niin paljon hienouksia. Katso, tuossa on sulttaani Selim I:n silta [turk. *Yavuz Sultan Selim Köprüsü*]. Siinä on neljä kaistaa kumpaankin suuntaan. Keskeltä kulkee tulevaisuudessa vielä suurnopeusjuna. Se on rakennettu modernin Turkin ihmisiä varten. Ettekö te kulje tätä siltaa? (Erdoğan 8.4.2017.)

Kerrottuaan osapuilleen saman tarinan ja kehuskeltuaan Istanbulin rakenteilla olevalla kolmannella lentokentällä sekä Bosporinsalmen alittavalla Marmaray-metrolla Erdoğan

¹ Erdoğan 22.3.2017; 10.4.2017; Yıldırım 9.4.2017.

² Erdoğan 12.3.2017; 28.3.2017; 10.4.2017; Yıldırım 26.3.2017; 14.4.2017.

katsoo kampanjapuheessaan Çorumissa Turkin moderniuden aiheuttavan eurooppalaisissa kateutta:

Nämä ovat modernin Turkin askelten ääniä! Juuri tämä häiritsee Eurooppaa. Mitä tuolla Turkissa oikein tapahtuu, he sanovat. Tänä aikana, kun [Turkin talouden] väitetään olevan lopussa, Euroopan unionin kasvu on 1,5 [prosenttia] ja Turkin kasvu 2,9 [prosenttia]. Tämäkin häiritsee heitä. (Erdoğan 10.4.2017)

Erdoğan siis määrittelee yhtä alun perin eurooppalaisille ihanteille perustuvaa tasavaltalaisen strategisen kulttuurin peruskiveä uudelleen imperiaalisen kulttuurin antagonistisempaan Eurooppa-suhteeseen sopivaksi. Siinä missä modernius merkitsi kemalisteille Euroopan inspiroimia sekularistisia yhteiskunnallisia uudistuksia ja rationalistiseen kansansivistykseen tähtäävää sosiaalista projektia, tulkitsee Erdoğan moderniuden pikemminkin talouden ja infrastruktuurin kehitykseksi. Hän ei katso moderniuden lähentävän Turkia Eurooppaan, vaan pikemminkin pahentavan Euroopan vihamielistä suhtautumista Turkkiin. Talouskasvuksi tulkitun moderniuden arvo näyttää AKP:lle olevan osin siinä, että se osoittaa Turkin suuruuden Eurooppaa vasten. Näin AKP pyrkii muokkaamaan strategisen kulttuurin ensimmäisen ja toisen tason jaettuja konsepteja omien preferenssiensä mukaisiksi.

AKP:n kampanjassa turvallisuuden viitekohteina nousevat esiin sekä tasavaltalaisessa että imperiaalisessa strategisessa kulttuurissa tärkeinä arvoina pidetyt alueellinen jakamattomuus ja kansallinen suvereniteetti (Erdoğan 13.4.2017; Yıldırım 14.4.2017). Näitäkin viitekohteita perustellaan Atatürkin avulla. Erdoğanin mukaan esimerkiksi heinäkuun 2016 vallankaappausyrityksen yönä Turkin kansan sankarillinen vastarinta ruumiillisti Atatürkin kuuluisan teesin ensimmäisen maailmansodan ajalta: ”Ei ole puolustuslinjaa, on vain puolustusalue, ja tuo puolustusalue on isänmaa” (13.4.2017). Ennen kaikkea alueellinen jakamattomuus ja suvereniteetti nousevat esiin puhuttaessa PKK:ta vastaan käydystä taistelusta:

Lipustamme ei voi spekuloida. Kukaan ei voi harjoittaa kirurgiaa isänmaamme 780 tuhannelle neliökilometrille. (Erdoğan 13.4.2017.)

AKP:n ulkopoliittiset tavoitteet näyttävät ulottuvan kuitenkin pelkkää suvereniteetin ylläpitoa pidemmälle. Suhteissa muuhun maailmaan uuden perustuslain tarkoituksena on

AKP:n mukaan mahdollistaa maan kasvu ”suureksi” tai ”voimakkaaksi”¹. Puolueen kampanjassa kansanäänestys nähdään uhman osoituksena länttä kohtaan: kyllä-äänen sanotaan osoittavan Euroopalle, ettei Turkki enää ole vanha Turkki, jota ulkovallat saattoivat kohdella, miten tahtoivat². AKP:n offensiiviset ulkopoliittiset tavoitteet on siten ymmärrettävä Sèvres-syndrooman imperiaalisen tulkinnan mukaisena reaktiona myöhäisen Osmanien valtakunnan suvereniteetin rappeutumisesta aiheutuneille traumoille. Strateginen kulttuuri toimii tässä institutionaalistuneena turvallistumisena: viittaamalla ulkovaltojen kaltoinkohtelemaan ”vanhaan Turkkiin”, tulee AKP tällä avainsanalla argumentoineeksi laajoja asiakokonaisuuksia läntisistä ulkovalloista pysyvänä uhkana Turkille.

Offensiiviset ulkopoliittiset tavoitteet ilmenevät myös AKP:n lentolehtisessä ”Itsenäisyyden vuoksi kyllä”, joka kuvaa kahdessa sarakkeessa, millaista Turkin toiminta kansainvälisellä areenalla on ollut vanhan perustuslain aikana, ja millaista se olisi uuden perustuslain myötä (AKP 2017b). Lehtisen mukaan Turkki on ollut vanhan järjestelmän aikana ”itse itselleen riittämätön, IMF:n tahdosta riippuvainen, taloudellisesti ulospäin riippuvainen” sekä ”kansainvälisissä kokouksissa puheoikeudeton, sisäänpäin kääntynyt, maailmasta eristäytynyt”. Turkin asenne on ollut ”vastalauseita nostamaton, edessään olevista tapahtumista hiljaa pysyvä”. Uuden perustuslain myötä maa sen sijaan olisi ”taloudesta puolustukseen joka alalla riippumaton, omat aseensa, helikopterinsa, tankkinsa tuottava, voimakas”, ”kansainväliselle yhteistyölle suuntaa antava, oikeaksi tietämänsä kertomasta pidättäytymätön” sekä ”alueellaan ja maailmassa puheoikeudellinen, terrorismia vastaan aktiivisesti taisteleva” Turkki, joka tekee ”uhkien toteutumista odottamatta interventioita minne tahansa”.

Taloudellinen ja sotilaallinen riippumattomuus ovat myös tasavaltalaiselta kannalta tärkeitä turvallisuuden viitekohteita, mutta loput lentolehtisen teeseistä ovat selkeää imperiaalista kritiikkiä tasavaltalaisen perinteen ulkopoliittista doktriinia kohtaan: Turkin tulisi hylätä passiivisen sivustaseuraajan rooli, osoittaa johtajuutta kansainvälisellä areenalla ja vastustaa aktiivisesti todistamiaan vääryyksiä. Nämä tavoitteet on ymmärrettävä uskonnollisten ja osmanilaisten kansa- ja valtiokäsitysten kontekstissa, jossa Turkki nähdään muslimimaailman puolustajana länttä vastaan. Pidättämällä oikeuden tehdä interventioita minne tahansa turvallisuushukien ennaltaehkäisemiseksi AKP myös ottaa kampanjassaan selkeän, imperiaalisen strategisen kulttuurin mukaisen

¹ Yıldırım 1.3.2017; 12.3.2017; 9.4.2017; Erdoğan 22.3.2017; 28.3.2017, 13.4.2017.

² Erdoğan 28.3.2017; 8.4.2017; 10.4.2017; 13.4.2017.

kannan tasavaltalaisen kulttuurin sisäiseen ristiriitaan alueellisen jakamattomuuden suojelemisen ja kansainvälisen *status quon* ylläpitämisen välillä.

5.1.3 Uhkakuvat ja vaaditut toimet

Turvallisuuskysymykset ovat AKP:n kampanjapuheissa selvästi merkittävien peruste perustuslain muuttamiselle. Välittömin turvallisuuskysymys, jota käsitellään kaikissa AKP:n kampanjapuheissa, on 15. heinäkuuta 2016 vallankaappausyritys. AKP:n diskurssissa heinäkuun 2016 vallankaappausyritys nivoutuu Turkin aiempiin, kemalistisesti motivoituneisiin sotilasvallankaappauksiin ja ”holhousjärjestykseen”: kaikenlaisten vallankaappausten nähdään olevan oireellinen seuraus aiemmista perustuslaeista (Yıldırım 9.4.2017; Erdoğan 22.3.2017). Parlamentaarisen järjestelmän katsotaan kampanjassa tuottavan vallankaappauksia toimintakyvyttömällä koalitionhallituksillaan ja hallituskriiseillään, joilla armeija on vuosien varrella perustellut vallankaappauksiaan (Erdoğan 12.3.2017). Uuden perustuslain sen sijaan luvataan lopettavan toistuvat vallankaappaukset kokonaan¹. Esimerkiksi presidentin laajojen nimitysoikeuksien kirjoitetaan AKP:n kampanjalehtisessä ehkäisevän gülenistien kykyä soluttautua maan oikeuslaitokseen (AKP 2017c, 21). AKP:n mainosfilmissä taas mies selittää kahvilassa kahdelle ystävälleen, miten parlamentilla kesti peräti neljä päivää julistaa poikkeustila vallankaappausyrityksen jälkeen, kun taas presidentiaalinen järjestelmä sallisi tehokkaan päätöksenteon kaikenlaisia turvallisuusuhkia vastaan (AKP 2017a).

Toinen olennainen turvallisuusuhka kampanjassa ovat terrorijärjestöt. Terrorismi-sanan käyttöön tosin sisältyy usein myös heinäkuun 2016 vallankaappausyritys: AKP-hallitus on liittänyt terrorismi-termin myös vallankaappausyrityksestä syytettyihin gülenisteihin nimittämällä Gülen-verkostoa fethullahilaiseksi terrorijärjestöksi (turk. *Fethullahçı Terör Örgütü* tai *FETÖ*). Pääasiassa terrorismista puhuttaessa viitataan puheissa kuitenkin PKK:ta vastaan käytyyn taisteluun Turkin kaakkoisosissa sekä sotilasoperaatioihin ISIS:iä ja PYD:tä vastaan Syyriassa². Kuten vallankaappaustenkin kohdalla, uuden perustuslain esitetään puheissa ja mainoslehtisissä mahdollistavan tehokkaamman

¹ Yıldırım 12.3.2017; 26.3.2017; 8.4.2017; 9.4.2017; Erdoğan 12.3.2017; AKP 2017b.

² Toisinaan puheissa mainitaan uhkana myös äärivasemmistolainen terrorijärjestö DHKP-C (Vallankumouksellinen kansan vapautusrintama, turk. *Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi*), ks. esim. Erdoğan 8.4.2017; 13.4.2017.

taistelun terrorismia vastaan ja lopulta poistavan koko ongelman¹. Erdoğan avaa Turkin käymää taistelua terrorismia vastaan seuraavasti:

Käymme erittäin suurta terrorismin vastaista taistelua. 12 kuukaudessa olemme tehneet lähes 11 000 terroristia toimintakyvyttömäksi. Tiedättehän terroristien suunnitelman soluttautua tänne Ordun ja Giresunin vuoristoihin? Tuhoamme heidät. Hautaamme heidät ja hautaamme jatkossakin. Hautaamme heidät Kaakkois-Anatolian alueelle kaivamiinsa ojiin. He eivät kaappaa eivätkä tule kaappaamaan tämän kansan rauhaa. He eivät jaa tätä kansaa, tätä ummaa. He eivät hiljennä rukouskutsujamme. Mitä teemme sunnuntaina [16. huhtikuuta 2017] tämän ja heidän kuriin panemisensa eteen? Käytämme ääntämme. (Erdoğan 13.4.2017.)

Aikaisemmin totesin, että (ks. kappale 5.1.2.) AKP:n vaalikampanjan olennaisia viitekohteita terrorismista puhuttaessa ovat Turkin alueellinen jakamattomuus ja valtion suvereniteetti. Kuten yllä oleva sitaatti osoittaa, PKK:n muodostaman uhan viitekohteena toimii lisäksi kansan jakamattomuus. Nämä asiat toisaalta liittyvät yhteen: esimerkiksi pääministeri Yıldırım toteaa toisaalla, että kansalaiset sekä itä- että länsi-Turkissa vastustavat terrorismia yhteisen puolikuulipun alla (26.3.2017). AKP käsittää kansan selvästi imperiaalisen strategisen kulttuurin mukaisesti: turkkilaiset ja kurdit ovat yhtä ja samaa islamilaista ummaa. Tätä monietnistä, uskonnon yhdistämää kansaa Turkin valtion tulisi edustaa, ja jota etnisesti (ja ateistisesti) motivoitunut terrorismi sen sijaan hajottaa. Lopuksi sitaatissa esitetään turvallistamisliikkeen vaadittu toimi: yleisöä pyydetään äänestämään uuden perustuslain puolesta, sillä se auttaa panemaan terroristit kuriin.

Vaikka AKP:n imperiaaliseen strategiseen kulttuuriin perustuva kansakäsitys poikkeaa tasavaltalaisesta, on sekä kemalistien että AKP:n päättelyketjun lopputulos PKK:n kohdalla samankaltainen: PKK nähdään tavalla tai toisella uhkakuvana Turkin ja Turkin kansan jakamattomuudelle, joko etnisemmin tai uskonnollisemmin määriteltynä. (Joskaan CHP ei luonnollisesti kannata presidentiaalista järjestelmää ratkaisuksi ongelmaan, ks. luku 5.2.) Selkeämpiä eroja nähdään, kun Erdoğan kuvaa terrorisminvastaista taistelua Syyrian puolella:

Tänään maamme kohtaa uhkia sisältä ja ulkoa. Olemme nyt Syyriassa. Menimmekö Jarabulusiin? Menimme. Miksi? Siellä on PYD-niminen

¹ AKP 2017, 5; Yıldırım 1.3.2017; 26.3.2017; 14.4.2017; Erdoğan 28.3.2017; 13.4.2017.

terroristijärjestö. Siellä on ISIS¹. Meidän täytyi pyyhkiä ne pois, sillä Gaziantepissa 53 sisarustamme kuoli marttyyreina². Emme enää voineet seistä paikoillamme. Menimme, näimme, vierailimme, palasimme heti ja teimme päätöksen. Totesimme, että on aika tehdä operaatio. Menimme yhdessä Vapaan Syyrian armeijan kanssa ja puhdistimme ISIS:in Jarabulusista. Asetimme sinne alueen oman kansan. Menimme myös Al-Raihin. Ja heitimme ISIS:n pois Al-Raistakin. Mutta emme pysähtyneet. Tiedättehän Dabiqin, joka menneisyydessä oli meidän ja josta olemme lukeneet Mercidabık-nimisenä? Menimme sinne ja ajoimme ISIS:in sieltäkin. ... Me emme silmäile kenenkään maita. Mutta luovutamme itselleen vääryyttä kokeneiden ja alistettujen maat. Sillä siellä on meitäkin koskeva uhka. Me poistamme tämän uhan. (Erdoğan 13.4.2017.)

Tässä sitaatissa korostuu Turkin rooli Osmanien valtakunnan jatkajavaltiona sekä väärinkohdeltujen ja alistettujen toivona. Perustellessaan interventiota Dabiqiin Erdoğan muistuttaa kaupungin kuuluneen ennen “meille” eli Osmanien valtakunnalle. Kuitenkaan Turkki ei Erdoğanin mukaan elättele haaveita toisten maista: tarkoitus on sen sijaan palauttaa alueet oikeille omistajilleen, sorretuille ja vääryyttä kokeneille. Vaikka Turkki ei siis tavoittelisikaan osmaniaikaisia alueitaan, näyttää osmanilainen historia silti velvoittavan Turkkia pitämään huolta entisistä alamaisistaan: Turkin valtion velvollisuudet yhdistää ummaa ulottuvat myös maan rajojen ulkopuolelle. Tämä on merkittävä ero tasavaltalaiseen İnönü-doktriiniin ja sisäänpäin kääntyvään ulkopoliittikkaan nähden. Vaikka myös tasavaltalaisessa kulttuurissa PYD nähdään PKK:n syyrialaisena sisarjärjestönä, on järjestö tyypillisesti nähty uhkana nimenomaan Turkille ja ulkomaihin kohdistuvia “seikkailuja” kartettu. AKP:lle turvallisuuden viitekohteen muodostavat sen sijaan myös Osmanien valtakunnan entiset alamaiset. AKP:kin katsoo silti parhaaksi perustella interventiota myös Turkin rajojen sisälle kohdistuvalla uhalla: Gaziantepin terrori-iskun jälkeen hallitus “ei voinut seistä paikoillaan”.

Kuten varmasti suurimmassa osassa maailmaa, terrorismi on Turkissa osa institutionaalistunutta turvallistamista. Johtuen Turkin vaikeasta lähihistoriasta terrori-

¹ Erdoğan käyttää turkiksi ISIS:istä ilmaisua *Deaş*, joka pohjautuu järjestön arabiankieliseen lyhenteeseen. Arabiankielisellä lyhenteellä on ISIS:iä negatiivisempi lataus, mutta käytän käännöksissäni silti ISIS:iä nimen vakiintuneisuuden vuoksi.

² 20.8.2016 tehtiin itsemurhaisku häihin Gaziantepissa. Turkki on pitänyt iskun todennäköisenä tekijänä ISIS:iä.

iskujen toistuvana uhrina on terrorismi Turkissa erityisen tehokas avainsana, jolla yleisölle voidaan viestiä strategiskulttuurisia uhkakuvia ilman, että niitä tarvitsee erikseen selittää. Siksi turvallistajan on hyödyllistä pyrkiä yhdistämään terrorismin käsite muihinkin turvallistettaviin kohteisiin, kuin suoraan terrorismiin itseensä. AKP:n kampanjassa terrorismia katsotaan edesauttavan niin eurooppalaiset valtiot, Turkin oppositiopuolueet kuin vanha, parlamentaarinen perustuslakikin.

Perustuslakimuutosta vastustaneita HDP- ja CHP-oppositiopuolueita pidetään kampanjapuheissa terrorismin tukijoina. Erityisesti kurdikysymykseen keskittyneen HDP:n nähdään olevan enemmän tai vähemmän PKK:n poliittinen jatke¹. Esimerkiksi Yildırımın mukaan Turkin turvallisuus vaarantui, kun AKP:n vaalitappio kesäkuun 2015 vaaleissa koitui HDP:n ja sitä myöten myös PKK:n eduksi:

Nyt meillä on harmonia, mutta miten tulevaisuudessa? ... Näimme, millaisia vaaroja kohtasimme 7. kesäkuuta [2015]. Kun AKP:n äänet 7. kesäkuuta hieman tippuivat, Kandil ja HDP:n parlamentaarikot pitivät juhlat. Sen takia tarvitsemme vahvaa Turkkia. (Yildırım 1.3.2017.)

Erdoğan tähdentää kuitenkin, että terrorismikytkös koskee ainoastaan HDP:tä ja sen johtoa, ei puolueen enimmäkseen kurditaustaisia kannattajia:

AKP:lle, MHP:lle, BBP:lle, Onnellisuuspuolueelle ja HDP:lle sydämensä antaneet sisarukseni. Katsokaa, minä sanon “sydämensä antaneet sisarukseni”, kiinnittäkää huomiota. Tulkaa, tarttukaa 16. huhtikuuta toisianne kädestä, rikkokaa näiden vuoristolaisten vääryydet ja ohjataan yhdessä maamme uuteen, valoisaan huomiseen. Näiden ojankaivajien kanssako me kulkisimme yhdessä? Eivätkö nämä ojankaivajat ole tuottaneet sisaruksilleni kaakossa kärsimyksiä ja koettelemuksia. Se ympyrä on nyt sulkeutunut. (Erdoğan 22.3.2017.)

Sekä Kandil-vuorilla, “vuoristolaisilla” ja “ojankaivajilla” viitataan Irakin Kandil-vuoristossa päämajaansa pitävään PKK:hon. Aloittaessaan kaupunkisodankäynnin 2015 PKK kaivoi Kaakkois-Turkin kaupunkeihin juoksuhautoja, minkä pohjalta Yıldırım ja Erdoğan ovat kehittäneet pilkkanimen ojankaivajista. Erdoğan asemoi itsensä jälleen osaksi imperiaalisesti ymmärrettyä Turkin kansaa ja “sisaruksiaan kaakossa” tehden näin

¹ Erdoğan 22.3.2017; 13.4.2018; Yıldırım 1.3.2017

PKK:sta ja HDP:stä yhteisen, kansasta erillään olevan ja sitä hajottamaan pyrkivän vihollisen.

Siinä missä HDP yhdistetään kampanjapuheissa PKK:hon, CHP:tä syytetään enimmäkseen yhteistyöstä gülenistien kanssa. Kılıçdaroğlua arvostellaan hänen aiemmista epäilyistään siitä, että heinäkuun 2016 vallankaappausyritys olisi ollut tavalla tai toisella hallituksen ”kontrolloima”¹. Tämä on puheiden mukaan kaksinaamaista, sillä Kılıçdaroğlu osallistui vallankaappausyrityksen jälkeen niin sanottuun Yenikapın kokoukseen, jossa AKP:n, MHP:n ja CHP:n puheenjohtajat yhdessä tuomitsivat vallankaappausyrityksen. Kuten aiemmin argumentoin, Kılıçdaroğlun lojaliteettia on AKP:n kampanjapuheissa nähty kaventavan myös hänen pelkurimaisena pidetty piilottelunsa vallankaappausyönä. Siksi puheissa nousee epäily, että gülenistit olisivat uhkailleet Kılıçdaroğlua, tai että Kılıçdaroğlu olisi heille jotakin ”velkaa” (Erdoğan 10.4.2017; Yıldırım 14.4.2017). CHP:tä syytetään ”FETÖ:n suulla puhumisesta” tai gülenistien ja muiden terrorijärjestöjen ”asianajajana toimimisesta”².

CHP:tä linkitetään terrorismiin myös väitetyn HDP-yhteistyön kautta (Erdoğan 12.3.2017; 8.4.2017). Koska HDP rinnastetaan AKP:n diskurssissa suoraan PKK:hon, nähdään CHP:n ja HDP:n välinen yhteistyö todisteena myös CHP:n sympatioista terrorismia kohtaan, kuten Erdoğan esittää:

Hän, joka on tuonut Turkin pääoppositiopuolueen samalle viivalle terrorijärjestöjen kanssa, ei voi johtaa vaihtoehtoista politiikkaa tässä maassa. Hänhän puhuu aina [Turkin] lipusta. Valetta! Hän piti Hakkarissa kokouksen. Hakkarin kokouksessa ei ollut yhtäkään Turkin lippua. ... Hän piti silloin Hakkarissa kokouksen HDP:n suojeluksessa ja heidän tuellaan. Hyvät sisarukset. Mehän sanomme, että Turkissa tämä työ vaatii sydäntä. Emme sano sitä turhaan. Me olemme käyneet siellä [Kaakkois-Turkissa] usein. Arvoisa pääministeri, kiitokset hänelle, on kiertänyt siellä. Samoin tällä hetkellä ministerimme kiertävät sitä aluetta ja jatkavat sikäläisiä rakennustöitä ahkerasti. Tämä asia vaatii sydäntä. On mentävä, ei paettava. Paikka, jonne et mene, ei ole sinun. Et voi hylätä heitä. Mutta nämä [CHP] eivät ole edes perustaneet järjestöä siellä päin. ... Yhtenä päivänä FETÖ:n torvea soittava, seuraavana päivänä PKK:n rakastajaksi paljastuva ja jonain

¹ Erdoğan 8.4.2017; 10.4.2017; Yıldırım 8.4.2017; 9.4.2017; 14.4.2017.

² Erdoğan 28.3.2017; 8.4.2017; 10.4.2017; Yıldırım 9.4.2017.

toisena päivänä jonkun muun terrorijärjestön asianajajana toimiva puolue ei voi olla tasavallan puolue. Tasavallan omistaja on kansa. (Erdoğan 8.4.2017.)

Samalla Erdoğan arvostelee sitaatissa CHP:n tasavaltalaista kansakäsitystä syyttämällä puoluetta arkailevasta asenteesta maan kurdienemmistöisiä kaakkoisosia kohtaan ja keskittymisestä politiikassaan ainoastaan länsiturkkilaisiin: siis kansan jakamisesta. Sen sijaan, että CHP hyväksyisi koko Turkin kansan monimuotoisuudessaan, valitsee puolue Erdoğanin mukaan terroristit välittäjiksi maan kaakkoisosissa ja hylkää samalla kansan jakamattomuuden lisäksi toisenkin Turkin strategisen kulttuurin olennaisista viitekohteista, valtiollisen jakamattomuuden, jota Turkin lippu tässä jälleen symboloi.

Terrorismin ohella pääoppositiota yhdistetään AKP:n diskurssissa Turkin historian aiempiin sotilasvallankaappauksiin ja ”holhousjärjestykseen”. CHP:n muistutetaan tukeneen vuoden 1960 vallankaappausta ja tuolloisen imperiaalista perinnettä edustaneen pääministeri Menderesin kuolemantuomiota (Erdoğan 12.3.2017; 22.3.2017). Samaten vuonna 2007, kun maan presidentin valitsi vielä parlamentti, CHP yritti AKP:n mukaan lainvastaisesti estää AKP:n Abdullah Gülin valitsemisen presidentiksi yhdessä holhouspiirien kanssa:

Muistakaa, 2007 AKP oli yksin johdossa. [Parlamentissa] oli 354 parlamentaarikkoa. Tarkoitus oli valita presidentti. Mutta heillä oli uusi keksintö. Tiedättehan nämä näkymättömät piirit? Holhouspiirit piiloutuivat tuolloin Tasavaltalaisen kansanpuolueen taakse ja sanoivat, ettei AKP voi valita presidenttiä. Tämä parlamentti ei voi valita [presidenttiä]. Miksi ei? ”Hyvät herrat, salissa tulisi olla 367 parlamentaarikkoa, sitten vasta parlamentti aukeaa, eikä sitä ennen voi äänestää.” Tällaista ei tasavallan perustamisesta lähtien ole ollut. Toisin sanoen he keksivät sen. Me katsoimme, ettei tämä käy, ja sanoimme, että joka ongelmaan on ratkaisu. Missä ratkaisu on? Kansassa. Muistakaa, 21. lokakuuta 2007 pidimme kansanäänestyksen. ... Presidenttiä eivät valitsisi parlamentaarikot vaan jalo kansa. (Yıldırım 1.3.2017.)

Kolmas AKP:n kampanjassa esiintyvä uhkakuva koskee läntisiä ulkovaltoja. Sèvres-syndrooma imperiaalisesti ymmärrettynä on olennainen osa AKP:n kampanjan maalailemia uhkakuvia. Sen lisäksi, että Eurooppa on käyttänyt ”diplomatiaa ja taloutta aseenaan” Turkia vastaan (Erdoğan 22.3.2017), syytetään eurooppalaisia toistuvasti

Turkissa toimivien terroristijärjestöjen, pääasiassa PKK:n, tukemisesta¹. Turkin strategiskulttuurisessa ympäristössä tällä argumentilla on erityistä tehoa, sillä se heijastelee Sèvres-syndroomasta juontuvia pelkoja Turkin sisäisiä ristiriitoja hyväksikäyttävistä ikuisesti vihamielisistä ulkovalloista ja viestii siten institutionaalistuneen turvallistamisen kautta laajempia uhkakuvia kuin tekstistä päälle päin ehkä ilmenisi:

Ystävät, jotka ovat antaneet sydämensä AKP:lle, MHP:lle, BBP:lle, Onnellisuuspuolueelle tai CHP:lle, vetoan teihin: tulkaa 16. huhtikuuta antamaan Kandilin toiveille opetus sanomalla kyllä. Olkoon se Euroopalle kaikista suurin vastaus. Tällä hetkellä Kandil kulkee yhdessä Euroopan kanssa, yhdessä Euroopan vasemmistopuolueiden kanssa. Kuka on meitä vastaan? Länsi. Pidetäänkö tämä äänestys Euroopassa? Mitä se kuuluu Euroopan puolueille, Euroopan parlamenteille? Heidän huolensa on toisenlainen. ”Miten voisimme pysäyttää Turkin etenemisen?”, sen vuoksi he työskentelevät. (Erdoğan 28.3.2017.)

Kampanjapuheissa viitataan ensimmäisen maailmansodan kokemuksiin myös eksplisiittisesti, kuten Yıldırım tässä osoittaa:

Kuten ensimmäisessä maailmansodassa, he, jotka tahtovat tuoda Turkin polvilleen ja näyttää Turkin suunnan, ovat synkän juonen takana. He tahtovat katkaista Turkin tien milloin separatistisella terrorilla, milloin veljessodalla, milloin taloudellisilla kriiseillä. He tekevät suunnitelmia presidenttimme salamurhaamiseksi. He yrittävät tuhota hallituksen, he tiputtavat kansan parlamentin ylle pommeja, mutta he eivät ole onnistuneet eivätkä tule onnistumaan. Ojankaivajat tai Pennsylvanian alhainen FETÖ-järjestö eivät katkaissheet kansan tietä, eivätkä katkaise. Jumalan avulla ja kansan tuella olemme torjuneet ja eliminoineet kaikenlaiset kansan tahtoa vastaan tehdyt hyökkäykset, ja jatkamme niiden torjumista. Olemme seisseet vakaana niiden edessä, jotka eivät voi sulattaa kansan valintaa, ja puolustaneet demokratiaa. Olemme tehneet yksi kerrallaan tyhjiksi terroristijärjestöjen maahamme tekemät hyökkäykset. Tänään perikiantamaton kamppailumme terroristijärjestöjä vastaan jatkuu samalla tavalla. 16. huhtikuuta on virstanpylväs juuri näiden pahojen piirien [turk.

¹ Erdoğan 22.3.2017; 28.3.2017; 10.4.2017.

şer odakları] kanssa käytävän yhäkin vahvemman taistelun vuoksi. Jokaisella uurnasta tulevalla kyllä-äänellä Turkin voima kasvaa. Jokainen ”kyllä” rikkoo pahojen piirien suunnitelmat.¹

Muistuttamalla Fethullah Gülenin elävän omaehtoisessa maanpaossa Pennsylvaniassa, vihjataan sitaatissa gülenistisen uhan kumpuavan Yhdysvalloista ja nauttivan Yhdysvaltojen tukea. Siten ”pahat piiri”, jotka tahtovat ”tuoda Turkin polvilleen”, näyttävät Sèvres-syndrooman mukaisesti pitävän sisällään niin PKK:n ja Gülen-liikkeen kuin eurooppalaiset ja amerikkalaisetkin.

Yksi ”pahojen piirien” aseista Turkkia vastaan ovat Yildırımın mukaan taloudelliset kriisit. Kuten monista esittelemistäni sitaateista käy ilmi, AKP:n omasta liberaalista talouspolitiikasta huolimatta puolueen kampanjassa toistuu usein diskurssi, jossa erinäiset talouskriisit nähdään ulkovaltojen lyömäaseena Turkkia vastaan tai Turkin riippuvaisuus kansainvälisistä talousinsituutioista ongelmallisena². Päällisin puolin tämä tuo mieleen tasavaltalaisen Sèvres-syndrooman aiheuttaman talouden turvallistuneisuuden, mutta diskurssia voidaan yhtä hyvin tulkita imperiaalisesta strategisesta kulttuurista käsin. Erdoğan on tullut tunnetuksi tavastaan syyttää Turkin talousvaikeuksista ”kansainvälisiä korkolobbaajia”. Connell (2018, 24) tulkitsee tämän termin Necmettin Erbakanin ja islamisti-ideologi Necip Fazıl Kısakürekin inspiroimaksi, läpinäkyvän antisemitistiseksi kiertoilmaisuksi. Ilmaisua kuullaan myös parissa Erdoğanin kampanjapuheessa (8.4.2017; 10.4.2017). Vaikuttaa siis siltä, että talouskriisien kohdalla AKP:n kampanjassa retorisia tehokeinoja lainataan turvallistamisen tueksi tarpeen tullen niin tasavaltalaisesta kuin imperiaalisestakin strategisesta kulttuurista. Esimerkiksi Istanbulissa pitämässään kampanjapuheessa Erdoğan lausuu Kısakürekin runon ja syyttää kemalisteja ”korkolobbaajien” eduksi toimimisesta:

Mutta katsokaa, nämä toistelevat ”korot, korot, korot”. Veliseni, tekevätkö korot mieheksi? Tällä tavalla he ovat hyväksikäyttäneet tätä maata vuosikausia. Keiden hyväksi? Korkolobbaajien. He ottivat kaikki mahdollisuudet köyhän kansani taskuista ja jakoivat ne korkolobbaajille. (Erdoğan 8.4.2017.)

AKP:n vaadittu toimi Turkin lukuisia turvallisuusuhkia vastaan on presidentiaalisen perustuslain hyväksyminen kansanäänestyksessä. AKP:n mukaan Turkin heikko,

¹ Yildırım 8.4.2017; ks. myös Erdoğan 22.3.2017; 8.4.2017.

² Ks. esim. Yildırım 8.4.2017; Erdoğan 22.3.2017; AKP 2017b.

parlamentaarinen perustuslaki on altistanut maan kaikille mainittujen uhkakuvien vaaroille. Vallankaappausten lisäksi perustuslain aiheuttamat hallituskriisit altistavat Turkin terrorismille:

Muistattehan mitä tapahtui, kun 7. kesäkuuta [2015] vaaleissa yksikään puolue ei saavuttanut enemmistöä? Luullen Turkin heikentyneen ja horjuvan he hyökkäsivät kimppuumme kuin hyeenat. Separatistinen terroristijärjestö näytti veriset kasvonsa juoksuhautatoiminnallaan. ISIS alkoi häiritä rajojamme. FETÖ innostui hyväksikäyttämään sekavaa tilannetta. Kansaltamme saadulla tuella ja perustuslaillisilla oikeuksillamme puutuimme heti tilanteeseen ja veimme maamme uusiin vaaleihin. 1. marraskuuta [2015] Turkki siirtyi jälleen vakaaseen hallintoon. Mutta neljän, viiden kuukauden epävarmuuden hinta oli raskas. Tänä aikana alkaneen terroritoiminnan myötä tähän mennessä 1300 turvallisuusviranomaista ja kansalaistamme on kuollut. Otettuamme tärkeitä edistysaskeleita terroristijärjestöjen sammuksiin polkemisessa kohtasimme tällä kertaa 15. heinäkuuta historiamme raskaimman petoksen. Vallankaappausyrityksessä 249 sisarustamme kuoli. (Erdoğan 13.4.2017; ks. myös Yıldırım 1.3.2017.)

Niin pitkään, kun perustuslakia ei muuteta, Turkin annetaan ymmärtää olevan edelleen alttiina vallankaappauksille, terrorismille ja ulkovaltojen juonittelulle. Turkin vihollisia yhdistääkin presidentiaalisen perustuslain vastustaminen, mikä on yksi kampanjapuheiden useimmiten toistuvia argumentteja:

Kuka sanoo ei? Kandil sanoo ei. Muita? FETÖ sanoo ei. Hyvät sisarukseni, mitä İmralı¹ sanoo? Ei. Sano minulle nyt keitä ystäväsi ovat, niin kerron sinulle kuka sinä olet.²

Erdoğan tähdentää toisaalla, ettei tarkoitus ole syyttää perustuslain vastustajia terroristeiksi, vaan ainoastaan varoittaa siitä, miksi Turkin lukuisat viholliset vastustavat uutta perustuslakia: heidän tarkoituksensa on jakaa Turkki (Erdoğan 13.4.2017.) Näin

¹ İmralı on kiertoilmaus PKK:n vangitulle johtajalle Abdullah Öcalanille, joka suorittaa elinkautista vankeustuomiota İmralın vankilasaarella.

² Erdoğan 13.4.2017; ks. myös Erdoğan 12.3.2017; 22.3.2017; 28.3.2017; 10.4.2017; Yıldırım 26.3.2017; 14.4.2017.

ollen uuden perustuslain annetaan ymmärtää olevan paras puolustus vihollisia ja maan jakautumista vastaan.

5.1.4 Yhteenveto

AKP:n kampanjassa maalautuu uhkakuva suuresta Turkin-vastaisesta salaliitosta, johon kuuluvat eurooppalaisten ja amerikkalaisten tukemat terroristijärjestöt, oppositiopuolueet, ”holhousjärjestys” ja Gülen-liike. Turkin esitetään siis Sèvres-syndrooman mukaisesti olevan keskenään yhteistyötä tekevien, maan hajottamiseen tähtäävien sisäisten ja ulkoisten vihollisten ympäröimänä. Turkin nykyisiä turvallisuushkia verrataan myös eksplisiittisesti ensimmäisen maailmansodan aikaisiin kokemuksiin. Tämän salaliittodiskurssin toinen retorinen liima on kummassakin strategisessa kulttuurissa vakavaksi turvallisuushaksi hyväksytty terrorismi. Uhkakuvia rakennetaan linkittämällä terrorismin käsitettä oppositiopuoleisiin, ulkovaltoihin ja vanhaan perustuslakiin. Nämä argumentit tiivistää hyvin seuraava sitaatti Erdoğanilta:

Tässä pisteessä meille ei riitä ainoastaan perustuslakimuutoksen hyväksyminen. Edessämme on paljon suurempi vastuu. Istanbulin on 16. huhtikuuta sanottava kyllä niin, että 99 vuotta sitten tätä pyhää kaupunkia jaloillaan lianneista alkaen kenen tahansa Turkia ja Turkin kansaa pahalla silmällä katsovan sydän värisee. Onko Istanbul valmis antamaan opetuksen 99 vuoden takaisista pimeistä päivistä edelleen haaveileville sanomalla kyllä? Onko Istanbul valmis hävittämään juurineen tätä maata miehittää yrittäneiden aliurakoitsijoina toimivat FETÖ-petturit sanomalla kyllä? [Onko Istanbul] huhtikuussa valmis hävittämään PKK-terroristijärjestön? Onko Istanbul 16. huhtikuuta valmis hävittämään juurineen ISIS:iksi kutsutun massamurhakoneen ja DHKP-C:ksi kutsutun murhaverkoston sanomalla kyllä? Onko Istanbul 16. huhtikuuta valmis antamaan FETÖ:n asianajajana puhuvalle CHP:n johdolle opetuksen sanomalla kyllä? Onko Istanbul 16. huhtikuuta valmis sanomaan osalle Eurooppaa ”Eurooppa, Eurooppa, kuule äänemme” sanomalla kyllä? (Erdoğan 8.4.2017.)

Parlamentaarisen perustuslain katsotaan erityisesti altistaneen Turkin sisäisille ja ulkoisille uhille, kun taas presidentiaalisen perustuslain esitetään mahdollistavan Turkin kasvun taloudellisesti, institutionaalisesti ja sotilaallisesti tarpeeksi voimakkaaksi uhkia

vastaan puolustautumiseksi. Siksi äänestäjiä pyydetään hyväksymään uusi perustuslaki ja vastaavasti perustuslakia vastaan äänestämisen esitetään hyödyttävän Turkin vihollisia. Tämä on tiivistettynä AKP:n kampanjan keskeisin turvallistamisliike.

Strateginen kulttuuri ilmenee AKP:n turvallistamisliikkeissä niin institutionaalisenä turvallistamisena, retorisenä tehokeinoina kuin viitekohteiden ja uhkakuvien lähteenäkin. Kemalistien ja eurooppalaisten näkeminen erityisen vakavina uhkina on ymmärrettävissä parhaiten tietynlaisilla strategiskulttuurisilla uhkakuvilla sekä käsityksillä Turkin kansan ja valtion identiteeteistä. Uskonnon ja Turkin osmanilaisen historian avulla määritelty, kansainväliseen ummaan kuuluva Turkin kansa ja sen jakamattomuus nähdään uhkien viitekohteina. Tällainen kansakäsitys syventää ideologista eroa sekulaareihin kemalisteihin ja kristittyihin eurooppalaisiin, mikä on omiaan helpottamaan näiden turvallistamista. Imperiaalisen strategisen kulttuurin mukaisesti Turkilla nähdään olevan velvollisuuksia Osmanien valtakunnan entisiä alamaisia sekä kansainvälistä ummaa kohtaan: näin koko islamilainen maailma voidaan konstruoida turvallisuuden viitekohteeksi, jota Turkin ja turkkilaisten on suojeltava.

Esimerkiksi Sèvres-syndroomaan ja terrorismiin liittyvien avainsanojen avulla viestitään kampanjassa laajoja turvallisuuteen liittyviä asiakokonaisuuksia. Ne toimivat siis retorisenä tehokeinoina ja institutionaalistuneena turvallistamisena. Strategista kulttuuria hyödynnetään kampanjassa myös oman auktoriteetin korostamiseen ja kilpailijoiden mustamaalaamiseen. Kemalistien mustamaalaamiseen on AKP:n kampanjassa käytetty tarpeen tullen niin tasavaltalaista soturikansamyyttiä kuin terrorismisyyttäkin.

AKP:n kampanja-argumentit toimivat myös ”alhaalta ylöspäin”: vallitsevaa strategista kulttuuria pyritään kampanjassa muokkaamaan omien preferenssien mukaiseksi. Uusia elementtejä, kuten kesän 2016 vallankaappausyritys ja gülenistit osana aiemmin kemalistisena ymmärrettyä ”holhousjärjestystä”, on yritetty iskostaa osaksi strategista kulttuuria. Kenties parhaiten strategisen kulttuurin muokkaus ilmenee kuitenkin tasavaltalaisen ja imperiaalisen strategisen kulttuurin välisessä suhteessa, joka kampanjassa on varsin monisyinen. Tasavaltalainen strateginen kulttuuri saa osakseen raskasta kritiikkiä: sen käsitystä kansasta pidetään liian kapeana, ulkopoliittista doktriinia arkailevana ja alistavana sekä valtiokäsitystä epädemokraattisena, kansalle vieraana tyranniana. Kuitenkin kampanjassa voidaan nähdä myös yhtymäkohtia tasavaltalaisen ja imperiaalisen strategisen kulttuurin välillä: esimerkiksi kansallinen suvereniteetti ja alueellinen jakamattomuus suojeltavina viitekohteina jaetaan kummassakin kulttuurissa.

Toisaalta tiettyjä osia tasavaltalaisesta kulttuurista on kampanjassa nähty parhaaksi hyväksyä osaksi maan kulttuurista todellisuutta. Vaikka AKP tuskin vilpittömästi jakaa kemalistisia arvoja, Atatürkin henkilöhistoriaa käytetään usein retorisena tehokeinona kulttuurisen resonanssin maksimoimiseksi. Samankaltaista valikoivaa ”lainailua” ja kilpailevien strategisten kulttuurien yhdistelemistä nähdään myös ”taloudellisten hyökkäysten” tulkitsemisessa. Joitakin osia tasavaltalaisesta kulttuurista on taas pyritty AKP:n kampanjassa tulkitsemaan uudelleen imperiaaliseen kulttuuriin sopiviksi. Tästä hyviä esimerkkejä ovat Atatürkin käymälle itsenäisyys sodalle annetut historialliset merkitykset sekä kemalistisen moderniuden määrittelevä uudelleen eurooppalaisuuden ja sosiaalisen muutoksen merkitystä vähentävällä tavalla.

5.2 Ei-kampanja

Seuraavaksi käsittelemme CHP:n kampanjaa perustuslakiuudistusta vastaan. Koska CHP vastustaa AKP:n ehdottamaa perustuslakimuutosta, ja useat puolueen argumenteista on esitetty ikään kuin vastauksina AKP:n väitteille, on otteeni tässä osiossa hieman vertailevampi.

5.2.1 Kansakäsitys

Kılıçdaroğlu muistuttaa lähes joka puheessaan, ettei kansanäänestyksessä ole kysymys kenenkään puoluekannasta, ideologiasta, elämäntyylistä, asuinpaikasta, uskonnosta tai identiteetistä¹. Vaikka lähestymistapa muistuttaa näennäisesti AKP:n kampanjaa, yksi merkittävä ero on siinä, että Kılıçdaroğlu varoo mainitsemasta Turkin eri etnisyyksiä nimeltä: esimerkiksi kiertoilmaisuna kurdikysymykselle Kılıçdaroğlu puhuu mieluummin eroista maan itä- ja länsiosien välillä tai eri identiteeteistä yleisesti. Toinen merkittävä ero AKP:n kampanjaan nähden on, ettei uskonto nouse esiin kansan määrittelijänä. Sen sijaan kansaa näyttää määrittelevän kemalistisen liberaalinationalismin mukaisesti Turkin tasavallan kansalaisuus. Lukuisista identiteetti- ja elämäntapaeroistaan huolimatta Turkin kansalaisten tulisi Kılıçdaroğlun mukaan työskennellä Turkin valtion yhteiseksi hyväksi. Tässä korostuu tasavaltalaisesti tulkitun Sèvres-syndrooman mukainen huoli Turkin valtion ja kansan yhtenäisyydestä:

¹ Kılıçdaroğlu 15.3.2017; 17.3.2017; 5.4.2017; 8.4.2017.

Varmistamme yhdessä tämän maan yhtenäisyyden ja kokonaisuuden. Näkemyksemme voivat olla erilaisia, poliittiset maailmamme voivat olla erilaiset, mutta elämme yhdessä. Emme erottele itää ja länttä, emme erottele pohjoista ja etelää, vaan elämme yhdessä ja kasvatamme yhdessä Turkkia. (Kılıçdaroğlu 21.3.2017.)

Kılıçdaroğlu näyttää esimerkkiä itse. Hän ottaa etäisyyttä omaan poliittiseen puolueeseensa sekä poliittisiin ideologioihin yleensäkin, ja esittää itsensä yhtenä isänmaallisena kansalaisena muiden joukossa. Tasavaltalaisen kansakäsityksen mukaisen valtiouskollisuuden ja isänmaallisuuden korostaminen on omiaan lisäämään Kılıçdaroğlun puhujan auktoriteettia niiden keskuudessa, jotka tällaisen kansakäsityksen jakavat:

Katsokaa, meillä ei ole puolueen lippuja. ... Puhun teidän kaltaisenanne lippuaan ja maataan rakastavana kansalaisena. En puhu Tasavaltalaisen kansanpuolueen puheenjohtajana. Siksi puhun tämän maan nationalistisille, uskonnollisille, sosiaalidemokraattisille, liberaaleille ja mitään poliittista näkemystä tunnustamattomille, kaikille kansalaisille. Tämä on yhteinen huolestamme, yhteinen ongelmamme. (Kılıçdaroğlu 9.4.2017.)

Vaikka Kılıçdaroğlun kansakäsitys on näennäisesti melko inklusiivinen, varoittaa hän toisaalta, ettei Turkin tasavallan kansalaisuutta tule uuden perustuslain myötä laajentaa liiaksi. Hän suhtautuu erittäin kriittisesti mahdolliseen kansalaisuuden myöntämiseen Turkissa asuville syyrialaispakolaisille uuden perustuslain myötä:

[Turkissa on] neljä miljoonaa syyrialaista. Sanovat, että annamme heille kansalaisuuden. Suostutteko siihen? En minäkään. Syyrialaiset ovat maassamme ensimmäisen luokan kansalaisia, omat kansalaisemme toisen luokan kansalaisia. Syyrialainen voi mennä sairaalaan, eikä maksa mitään, minun kansalaiseni maksaa. Syyrialainen ei maksa kauppaveroa, minun kauppiani maksaa. Missä on oikeus? ”Antakaa kyllä-ääni, niin annamme heille kansalaisuuden”, he sanovat. Jos haluatte, että syyrialaisille annetaan kansalaisuus, äänestäkää kyllä. ... Mistä syystä antaisimme kansalaisuuden? Me lähetämme nuoret, timantinkaltaiset lapsemme Al-Babiin, kun Syyrian nuoret pyörivät ympyrää Turkissa. (Kılıçdaroğlu 9.4.2017; ks. myös 8.4.2017, 11.4.2017.)

Sitaatista on tulkittavissa varhaisesta kemalismista tuttu ristiriita, jossa historiallisten traumojen motivoima syrjintä toisinaan ajaa inklusiivisen liberaalinationalismin ohitse kansalaisuuden määrittelyssä. Ei ole kaukaa haettava lukea tekstistä İnönü-doktriinin mukaista aversiota ”arabisuota” sekä sen petollisina ja takapajuisina pidettyjä asukkaita kohtaan tai myöhäisen osmaniajan kapitulaatiosopimuksiin juontuvaa erivapauksia nauttivien vähemmistöjen pelkoa. Olennaisinta on, ettei Kılıçdaroğlun suhtautumisessa syyrialaisiin ole tietoaakaan AKP:n valtioiden rajat ylittävästä umma-ajattelusta tai yhteisen osmanilaisen historian tuomasta veljeydestä. Hänen kansakäsityksensä koskee tavalla tai toisella Turkin vuonna 1923 perustettua tasavaltaa ja Turkin tasavallan kansalaisia, eikä tämän määritelmän laajentamiseen juuri löydy intoa. Siinä missä AKP arvostelee kemalisteja liian kapeasta kansakäsityksestä, on Kılıçdaroğlun teksti vastaavasti tulkittavissa syytökseksi AKP:n turhankin inklusiivisena pidettyä kansakäsitystä kohtaan.

Tekstistä ilmenee lisäksi negatiivinen suhtautuminen Turkin interventioihin Syyriassa, mikä mukailee jälleen tasavaltalaisen strategisen kulttuurin İnönü-doktriinia ja toisten valtioiden asioihin puuttumattomuuden periaatetta. Sama ajatus ilmenee siinä, millaisilla perusteilla Kılıçdaroğlu vastustaa vaaleissa ehdolle asettumisen ikärajan laskemista 18 vuoteen uuden perustuslain myötä: hän näkee uudistuksessa AKP:laisen poliittisen eliitin mahdollisuuden välttää omien lastensa asevelvollisuus parlamentaarisille myönnettävän vapautuksen nojalla samalla, kun köyhien lapset joutuvat uhraamaan henkensä Syyriassa Al-Babin taistelukentillä¹. Myös tasavaltalainen militarismi on tässä voimakkaasti läsnä: Kılıçdaroğlun ei tarvitse erikseen selittää yleisölleen, miten alhaista syyrialaisien tai AKP-eliitin asevelvollisuuden vältteleminen on.

5.2.2 Valtiokäsitys

Esitin edellä, että CHP:n kampanjan kansakäsityksen määrittelijä on kansalaisuus itse: Turkin kansalaisten tulisi tasavaltalaisen kansakäsityksen mukaisesti häivyttää muut mielipide-eronsa Turkin valtion ja sen jakamattomuuden eteen työskentelemisen hyväksi. Kılıçdaroğlun mukaan on toisaalta myös Turkin valtion tehtävä yhdistää Turkin mielipiteiltään monisävyistä kansaa. Perustuslain tulisi Kılıçdaroğlun mukaan ehkäistä polarisaatiota ja varmistaa kansalaisten välinen luottamus, jonka pohjalta he voivat

¹ Kılıçdaroğlu 15.3.2017, 1.4.2017; 8.4.2017; 11.4.2017.

”tervehtiä toisiaan kaduilla ja kujilla, vaikka eivät tuntisikaan toisiaan” (Kılıçdaroğlu 15.3.2017). Tässä avainasemaan nousevat hänen mukaansa demokratia ja oikeusvaltioperiaate:

Olkoon poliittiset näkemykset millaisia tahansa, identiteetti millainen tahansa, uskomukset mitä tahansa, kaikki haluamme elää yhdessä. Haluamme kaikki yhdessä elää [Turkin] punalipun alla. Haluamme kaikki elää yhdessä demokratiassa. Haluamme kaikki yhdessä kohottaa isänmaatamme. Haluamme kaikki yhdessä suojella lippuamme. Suojelemme myös niiden, jotka eivät ole kanssamme samaa mieltä, ajatuksia ja puheoikeutta. Tämä tie kulkee demokratian kautta. Tämä tie kulkee yhdessä elämisen kautta. (Kılıçdaroğlu 21.3.2017; ks. myös 11.4.2017.)

Isänmaasta ja lipusta puhuessaan Kılıçdaroğlu tarkoittaa nimenomaan vuonna 1923 perustettua Turkin tasavaltaa. Hän paheksuu Erdoğanin retoriikkaa, jossa perustuslakimuutoksen vastustaminen rinnastetaan terrorismiin, ja muistuttaa, että nykyisestä poliittisesta polarisaatiosta huolimatta Turkin kansa on taistellut yhdessä tasavallan perustamiseksi:

Nyt he sanovat, että ”he, jotka vastustavat tätä perustuslakimuutosta ovat terroristeja”. Onko tämä oikein? Toivotan tervetulleeksi jokaisen kansalaiseni, käyttipä hän vaaliurnalla sitten kyllä- tai ei-äänen. En kutsu ketään kansalaistani terroristiksi äänestämisen vuoksi. Syleilen jokaista kansalaistani. Rakastan kansalaisiani ja haluan palvella heitä. Miten? Demokratian sisällä. Hän sanoo mitä ajattelee, minäkin sanon mitä ajattelen. Mutta suuttumatta, riitelemättä ja tappelematta, yhteen tullen ja keskustellen. Olemme tulleet kireiksi ja riitaantuneiksi. Lähestulkoon kuulustelemme naapureidemme identiteettejä ja uskomuksia. Perustimme kuitenkin tasavallan yhdessä, taistelimme Çanakkalessa yhdessä, taistelimme itsenäisyysodassa yhdessä. Kamppailimme Afyonissa ja Dumlupınarissa yhdessä. Tämän vuoksi me taistelimme. Vahva Turkki, kaunis Turkki. Miksi vaihtaisimme regiimiä? (Kılıçdaroğlu 21.3.2017.)

Kılıçdaroğlulle demokratia näyttäisi olevan tapa saavuttaa samanlainen tasavaltalainen kansallisen yhtenäisyyden ihanne, kuin maan perustamishetkillä: demokratia lievittää kansalaisten välisiä ristiriitoja ja mahdollistaa kaikkien uskollisuuden Turkin tasavallalle

mahdollisista mielipide-eroista huolimatta. Demokratia on siis turvallisuuden viitekohteena sekä AKP:n että CHP:n kampanjoissa, mutta demokratian määritelmät ovat puolueilla erilaiset. Nämä määritelmät taas nojaavat pitkälti puolueiden edustamiin strategisiin kulttuureihin. Siinä missä AKP keskittyy demokratiakäsityksessään vaalitulosten ja kansan enemmistön tahdon kunnioittamiseen kaikkivoipaa kemalistivaltiota ja ”holhousta” vastaan, CHP:lle demokratian arvo on enemmänkin sen deliberatiivisessa luonteessa, joka auttaa löytämään yhteisiä ratkaisuja eri mieltä olevien kansanosien kesken ja tuomaan kansaa yhteen Turkin tasavallan lipun alle. Siksi CHP kannattaa nimenomaan parlamentaarista demokratiaa, jossa tällaisia poliittiset erimielisyydet ylittäviä kompromisseja saadaan aikaiseksi. Siten toteutuu Kılıçdaroğlun mukaan Erdoğaninkin peräänkuuluttama ”kansallinen tahto”:

He sanovat, että tämä parlamentti ei toimi. Montako lakia parlamentti säätii viime viikolla? Tietääkö kukaan? Yli sata lakia. Eli kompromisseja tehdään kyllä. Sille ei ole estettä. Ei ole järjestystä tai sääntöä, jonka mukaan [opposition] tulee vastustaa kaikkia lakeja. Jos katsomme, että [laki] on oikea, allekirjoitan sen, kaikki puolueet antavat tukensa. Onko siellä [parlamentissa] kansallinen tahto? On. Miksi kutsumme Turkin parlamenttia? Kansan tahdon sydämeiksi. Jos [parlamentti] on kansan tahdon sydän, voiko yksi henkilö hajottaa kansan tahdon? Onko yksi henkilö suurempi kuin 80 miljoonaa [Turkin kansalaista]? Eli on istuttava alas miettimään. Minähän sanoin, ettei tämä asia liity puolueisiin. ... Tämä on meidän kaikkien asia. Istumme yhdessä, puhumme yhdessä, väittelemme yhdessä. Mitä isämme meille sanoivatkaan? Kaksi päätä on parempi kuin yksi¹. ... Nyt emme käytä päätämme, vaan annamme vallan yhdelle henkilölle. ... Ehkä yksi henkilö tekee virheen, yksi henkilö tekee väärin. (Kılıçdaroğlu 15.3.2017.)

CHP:n näkemyksessä Turkin parlamentti ja parlamentaarinen demokratia ovat olleet erottamaton osa Turkin tasavaltaa sen syntyhetkistä lähtien. Sekä CHP:n mainosfilmeissä että Kılıçdaroğlun puheissa Turkin parlamenttiin viitataan toistuvasti ”veteraaniparlamenttina”, joka johti sekä tasavallan perustamiseen johtanutta itsenäisyysotaa että Kyproksen operaatiota 1974 ja selviytyi heinäkuun 2016

¹ Kılıçdaroğlu käyttää turkkilaista sananlaskua ”Akıl akıldan üstündür”, jonka osuvin, vaikkakaan ei aivan kirjaimellinen, käännös lienee ”kaksi päätä on parempi kuin yksi”.

vallankaappausyrityksen pommituksesta¹. Puhe veteraaniparlamentista kertoo jälleen tasavaltalaisen militarismin mukaisesta maanpuolustukseen liitetystä arvostuksesta. Ajatus tuntuu olevan, että Turkin parlamentti on erityisen suojelun arvoinen, koska se on sankarillisesti osallistunut maan itsenäisyyden (ja Kyproksen turkkilaisen väestön) puolustamiseen. Samalla painotetaan parlamentin olennaista roolia tasavallan perustamisessa, mikä näyttää tekevän parlamentin valtaoikeuksien rajoittamisesta loukkauksen koko tasavaltaa kohtaan.

Parlamentaarinen demokratia asetetaan CHP:n kampanjassa vastakkain ”yhden miehen regiimin” kanssa, jonka AKP:n ehdottaman perustuslakimuutoksen sanotaan tekevän todeksi². Vastauksena AKP:n kemalistista ”yksipuolue tyranniaa” vastaan esitettyyn kritiikkiin ja Erdoğanin huomautuksiin siitä, että myös Mustafa Kemal Atatürk oli samanaikaisesti presidentti ja puolueensa johtaja, Kılıçdaroğlu kiistää jyrkästi, että Atatürk olisi ollut autoritaarinen hallitsija:

Yhden miehen regiimin vuoksi he sanovat, ”Mustafa Kemal Atatürk oli yksinvalti”. Hän ei ikinä, ikinä alentunut yksinvaltiuteen. He, jotka näin sanovat, eivät tunne Mustafa Kemal Atatürkiä. *Gazi* Mustafa Kemal Atatürk ei ollut yksinvalti Erzurumin kongressissa. Hän ei ollut yksinvalti Sivasin kongressissa. 23. huhtikuuta 1920 Turkin parlamentin avautuessa hän ei ollut yksinvalti. Mustafa Kemal Atatürk oli johtaja, mutta hän oli kaikkien johtaja. He tekivät päätökset yhdessä. (Kılıçdaroğlu 13.4.2017.)

CHP:n kampanjassa arvostellaan ankarasti uuden perustuslain myötä presidentille suotua oikeutta hajottaa parlamentti määräämällä uudet vaalit sekä esimerkiksi parlamentin välikysymysoikeuden riisumista³. Yksi tärkeimmistä perusteista vastustukselle on, ettei oikeutta parlamentin hajottamiseen myönnetty aikanaan edes Atatürkille hänen suosionsa huipulla:

1924 perustuslaista keskusteltaessa oikeus hajottaa parlamentti haluttiin antaa Mustafa Kemal Atatürkille. Kaksi nuorta parlamentaarikkoa nousi korokkeelle ja sanoi: ”Rakastamme *gazi paşaa*⁴, *gazi paşa* on tärkeä komentaja, ja tiedämme hyvin mitä hän on

¹ Kılıçdaroğlu 8.3.2017, 15.3.2017, 17.3.2017, 1.4.2017; CHP 2017a.

² Kılıçdaroğlu 17.3.2017; 21.3.2017; 27.3.2017; 5.4.2017; 8.4.2017; 11.4.2017.

³ Ks. esim. Kılıçdaroğlu 15.3.2017; 30.3.2017; 8.4.2017.

⁴ Upseeriveteraanista käytettävä kunnioittava ilmaus.

tehnyt Turkin hyväksi, mutta meitä ei lähettänyt tänne *gazi paşa* vaan kansa. Koska kansa on lähettänyt parlamentin, *gazi paşa* ei voi sitä hajottaa, emme voi antaa tällaista valtaoikeutta.” Äänestyksessä enemmistö hylkäsi ehdotuksen. Eli tällä perustuslakimuutoksella annamme yhdelle henkilölle vallan, jota ei annettu *gazi* Mustafa Kemal Atatürkille.¹

1920- ja 1930-lukujen kemalististen uudistusten ”kulta-aikaa” sekä tasavallan perustaja Mustafa Kemal Atatürkiä pidetään CHP:n kampanjassa valtavassa arvossa. Esimerkiksi yllä olevan sitaatin ajatus tuntuu olevan, että jos oikeus hajottaa parlamentti olisi jollekin pakko myöntää, olisi Atatürk ollut tähän ainoa oikea henkilö. Kemalistisen kulta-ajan parlamentaarikot kuitenkin ymmärsivät tehdä toisin, vaikka tunnustivatkin Atatürkin tärkeyden. Samaan teemaan nivoutuu CHP:n ”Tulevaisuuteni vuoksi ei”-niminen mainosfilmi, jossa lapset pitelevät kuvia Atatürkistä ja vetoavat suoraan Atatürkin perinnön suojelemiseen siteeraamalla häntä: ”’Rauha kotona, rauha maailmassa’ — siksi ei” (CHP 2017a). ”Jotta 23. huhtikuuta pysyisi aina juhlapyhänä”, lapset jatkavat. Päivämäärällä viitataan Atatürkin aloittamaan kansallisen suvereniteetin ja lasten päivän viettämisen perinteeseen. Mainoksen lopussa kertojaääni kysyy:

Onko sen arvoista olla kuuntelematta lapsia? Onko sen arvoista jättää veteraaniparlamentti toimintakyvyttömäksi? Luovuttaa kaikki valtuudet yhdelle henkilölle? Aurinkoisen huomisen ja ennen kaikkea lastemme vuoksi: ei. (CHP 2017a.)

Lapset ylipäättään ovat näkyvästi esillä CHP:n kampanjajulisteissa, mainoksissa ja puheissa. Kuten Kılıçdaroğlu selittää, lasten on tarkoitus toimia symbolina Turkin tasavaltalaiselle parlamentille kansallisen suvereniteetin ja lasten päivän vieton kautta:

Mitä [mainosjulisteessa esiintyvä] tyttömme sanoo? Hän sanoo ”tulevaisuuteni vuoksi ei”. Tyttö sanoo: ”23. huhtikuuta 1920 Turkin parlamentti aloitti toimintansa. 1920 Turkin parlamentti antoi 23. huhtikuuta minulle juhlapäiväksi. Turkin parlamentti antoi minulle juhlapäivän, jollaista ei mikään toinen parlamentti maailmassa ole antanut: alkää koskeko parlamenttiini.” (Kılıçdaroğlu 8.4.2017.)

¹ Kılıçdaroğlu 15.3.2017; ks. myös Kılıçdaroğlu 17.3.2017, 5.4.2017, 8.4.2017, 11.4.2017.

Kılıçdaroğlu painottaa toisaalta, että Turkin parlamentaarisen demokratian juuret ulottuvat tasavaltaakin syvemmälle Osmanien valtakuntaan. Turkin historiassa ei hänen mukaansa tunneta aikaa, jolloin valta olisi ollut täysin yhdellä henkilöllä: jopa sulttaaneilla oli suurvisiirinsä ja neuvonantajansa (Kılıçdaroğlu 15.3.2017; 8.4.2017). Sen sijaan Turkilla on 140-vuotinen, myöhäisen Osmanien valtakunnan ajalle ulottuva parlamentarismien ja pääministeriyden perinne (Kılıçdaroğlu 15.3.2017; 17.3.2017). Tässä Kılıçdaroğlu näyttää hieman poikkeavan tasavaltalaisesta ortodoksiasta huomioimalla institutionaalista jatkuvuutta Turkin tasavallan ja Osmanien valtakunnan välillä. Kyse lienee kuitenkin vain retorisesta tehokeinosta, sillä samalla hän katsoo Sèvresin katastrofin aiheutuneen nimenomaan Osmanien valtakunnan yksinvaltaisesta hallintotavasta, kun sulttaani Mehmet VI:n hallitus allekirjoitti inhotun sopimuksen ensimmäisen maailmansodan päätteeksi:

Katsokaa, mitä yksi mies voi tehdä, millaisia katastrofeja yksi mies voi aiheuttaa. ... Annan teille esimerkin omasta historiastamme. Kaikkihan tunnette Çanakkalen taistelun? ... Seitsemän suurvaltaa tuli sinne. Saksalaiset, ranskalaiset, englantilaiset tulivat Australiasta asti. Mutta Çanakkalen salmella teimme historiaa, 13–14-vuotiaat lapsemme kaatuivat marttyyreina, mutta yksikään [vihollinen] ei päässyt Çanakkalen salmesta läpi. ... Mitä sitten tapahtui? Annoimme vallan yhdelle miehelle ja se yksi mies meni ja allekirjoitti sopimuksen, jolla kaikki ne laivat tulivat laukaustakaan ampumatta, ankkuroituivat Dolmabahçen [palatsin] eteen Marmaranmerelle ja miehittivät Istanbulin, yhtäkään laukausta ampumatta. (Kılıçdaroğlu 8.4.2017; ks. myös 9.4.2017)

Kuten AKP:n Atatürkiä koskevassa diskurssissa voitiin havaita ristiriitaisuutta ja valikoivuutta, osoittaa Kılıçdaroğlun suhtautuminen Osmanien valtakuntaan samankaltaista kaksijakoisuutta. Tämä lienee osoitus siitä, että vaikka turvallisuuden viitekohteet ja uhkakuvat perustuisivat vakaasti tiettyyn strategiseen kulttuuriin, voidaan osia kilpailevasta strategisesta kulttuurista valikoivasti lainata retoriseksi tehokeinoksi, mikäli siitä on hyötyä kulloisenkin turvallisuusargumentin esittämisessä. Tällainen hyöty on esimerkiksi mahdollisimman suuren, strategisten kulttuurien rajat ylittävän yleisön vakuuttaminen. Kuten AKP:lle on hyödyllistä varoa arvostelemasta äänestäjien keskuudessa laajasti arvostettua Atatürkiä liiaksi ja muokata osia tasavaltalaisesta kulttuurista omaan kulttuuriin sopiviksi, on CHP:lle hyödyksi osoittaa, ettei

presidentiaalista järjestelmää ole juuri järkeä kannattaa edes imperiaalisen strategisen kulttuurin sisäisen logiikan pohjalta. Kun AKP esittää presidentiaalisen järjestelmän Turkin ”historian ja kulttuurin suodattaman kehityksen ilmentymänä” (Erdoğan 8.4.2017), näyttää Kılıçdaroğlu vastaavasti argumentoivan, että yhtä lailla parlamentarismillakin on maassa syvät historialliset juuret. Kyse on siten sekä vastaturvallistamisen muodosta, jossa Kılıçdaroğlu purkaa presidentiaalisen järjestelmän imperiaaliseen strategiseen kulttuuriin pohjautuvaa legitimizeettiä, että strategisen kulttuurin ensimmäisen ja toisen tason diskurssien muokkaamiseen tähtäävästä keskustelusta.

Yksinvaltiutta vastustaessaan Kılıçdaroğlu hyödyntää toisinaan myös uskonnollisia argumentteja. Hänestä yksinvaltiutus kuuluu ainoastaan Jumalalle, sillä toisin kuin Jumala ihmiset tekevät virheitä, ja siksi deliberatiivinen demokratia on ihmisille sopivampi järjestelmä¹. Hän myös kehottaa kuuliijoitaan käyttämään älyään, jonka Jumala on heille antanut (Kılıçdaroğlu 15.3.2017; 5.4.2017). Kuten vertauksilla osmanilaiseen historiaan, tuntuu uskonnollisella diskurssilla olevan CHP:n kampanjassa lähinnä uskonnollisia äänestäjiä koskeva retorinen merkitys, joka rajoittuu tiukasti autoritaarista hallintotapaa vastaan argumentoimiseen. Uskonto ei saa esimerkiksi kansan määrittelyssä yhtä merkittävää jalansijaa kuin AKP:n kampanjassa.

5.2.3 Uhkakuvat ja vaaditut toimet

Kuten edellisessä alaluvussa esitin, on selvää, että Atatürkin periaatteille rakentuva, ensimmäisen maailmansodan jälkeen vaivoin pelastettu Turkin tasavalta on CHP:n kampanjan olennaisin turvallisuuden viitekohde. Esitin myös, että parlamentaarinen demokratia nähdään erottamattomana osana Turkin tasavaltalaista hallintotapaa. Kansanäänestyksessä onkin Kılıçdaroğlun mukaan kysymys siitä, valitseeko Turkki modernin demokratian vai autoritaarisen yhden miehen hallinnon (30.3.2017; 17.3.2017). Kampanjassa varoitetaan, että AKP:n ehdottaman uuden perustuslain myötä Turkin regiimi muuttuu²: Turkin tasavalta lakkaa olemasta ja tilalle perustetaan ”yhden miehen regiimi” tai ”puoluevaltio”³. Siksi äänestäjiä kehoitetaan äänestämään perustuslakiehdotusta vastaan. Tämä on kampanjan keskeisin turvallistamisliike. CHP:n

¹ Kılıçdaroğlu 15.3.2017; 5.4.2017; 8.4.2017.

² Kılıçdaroğlu 17.3.2017; 27.3.2017; 5.4.2017; 11.4.2017.

³ CHP 2017b; Kılıçdaroğlu 17.3.2017; 21.3.2017; 27.3.2017; 5.4.2017; 8.4.2017; 11.4.2017.

mainoslehtinen ”Miksi ei?” tiivistää kampanjan argumentit kymmeneen kohtaan, joista ensimmäinen käsittelee yhden miehen regiimiä:

1. Ei yhden miehen regiimille! [Perustuslakimuutoksella] perustetaan yhden miehen regiimi, yksi mies on sekä hallitus, parlamentti että tuomioistuin. Regiimi muuttuu. Tasavalta lakkaa käytännössä olemasta. (CHP 2017b.)

CHP:n mukaan yksi ehdotetun presidentiaalisen järjestelmän suurimpia ongelmia on, että se sallii presidentin olla samanaikaisesti myös puolueen jäsen¹. Presidentin tulisi heidän mielestään olla puoluepolitiikan yläpuolella ja edustaa koko kansan etua, sillä muutoin presidentin puolueeseen kuulumattomista turkkilaisista tulee toisen luokan kansalaisia. CHP:n lentolehtisen toisessa kohdassa varoitetaan puoluevaltiosta:

2. Ei puoluevaltiolle! Presidenttinä toimiva henkilö voi samanaikaisesti olla puolueen puheenjohtaja. Valtiosta tulee puoluevaltio. Jos presidentti ei edusta samaa puoluetta kuin sinä, ei sinulla ole asiaa valtion oville. (CHP 2017b.)

Mainoslehtisen kohdassa kahdeksan jatketaan samalla temalla. Puoluevaltion nähdään uhkaavan Turkin ”yhteisiä arvoja”:

8. Ei yhteisten arvojen tuhoutumiselle! Poliitiikka tulee moskeijaan, parakkeihin, oikeustaloon ja kouluun. Kaikki nämä järjestetään ”presidentin puolueen” mukaan. (CHP 2017b.)

Yhteiset arvot toteutuvat armeijassa, moskeijassa, oikeustalossa ja koulussa, joissa kansalaisten tulee Kılıçdaroğlun (9.4.2017) mukaan voida asioida poliittisiin näkemyksiin katsomatta. Näiden instituutioiden politisoituminen asettaisi siis kansalaiset eriarvoisiin asemiin puoluekannan mukaan, mikä rikkoisi kansan jakamattomuuden ihannetta.

Kriittinen lukija saattaisi kysyä, eivätkö aiemmin kemalistisesti väritynyt armeija, koulu tai *Diyanetin* kontrollissa olevat moskeijat olleet politisoituneita alun alkaenkin. Kuten luvussa 3.1 esitin, CHP:lle kemalizmi on historiallisesti ollut Turkin valtiota sisäisesti legitimoiva ideologia. Olennaista onkin, että CHP:n kampanjassa kemalistiset periaatteet nähdään siten poliittisen keskustelun yläpuolisina ja niin pyhinä viitekohteina, että ne

¹ Kılıçdaroğlu 30.3.2017; 8.4.2017; CHP 2017b.

asettavat rajoja politiikalle myös demokratian puitteissa. Hyökkäykset valtion perustamisideologiaa kohtaan asettavat valtion sisäisen legitimitetin uhanalaiseksi ja ne tulkitaan siten hyökkäyksiksi valtiota itseään vastaan: tämä tekee kemalistisista periaatteista erityisen helposti viitekohteita myös turvallistamiselle (Buzan ym. 1998, 114). Armeija, moskeija, oikeuslaitos ja koulu ovat historiallisesti olleet monella tavalla kemalistisen ideologian keskiössä: armeija politiikasta itsenäisenä kemalismin varjelijana, *Diyanetin* johtamat moskeijat poliittisen islamin ehkäisijöinä, koulu ja asevelvollisuus sekularismin ja militaristisen valtiouskollisuuden opettajina. ”Yhteisten arvojen” peräänkuuluttaminen on tulkittava osaltaan myös näiden instituutioiden kemalistisen perusluonteen puolustamisena.

Puoluevaltion vastustamiseen liittyy kuitenkin myös huoli demokraattisen vallan kolmijaon puolustamisesta. Jos esimerkiksi puoluepoliittisesti sitoutunut presidentti saa uuden perustuslain myötä laajat nimitysoikeudet tuomioistuimiin, eivät kansalaiset voi Kılıçdaroğlun mukaan enää odottaa puolueetonta oikeutta. Tässä korostuu jälleen demokratian deliberatiivinen ja kansaa yhtenäistävä luonne:

Puolueen puheenjohtaja ei voi, eikä hänen pidä nimittää tuomareita tuomioistuimiin. Sanon vielä kerran, puolueen puheenjohtaja ei voi nimittää tuomareita tuomioistuimiin. Se on väärin, se on väärin, jos minä nimitän, jos arvoisa Erdoğan, arvoisa [MHP:n puheenjohtaja] Bahçeli, arvoisa Binali Yıldırım [nimittävät]. Niin kauan kuin Erdoğan pitää yllä puolueettomuuttaan, hän voi tehdä nimityksiä tuomioistuimiin. Katsokaa, niin kauan kuin presidentti pitää yllä puolueettomuuttaan, hän voi tehdä nimityksiä tuomioistuimiin. Mutta jos hän on jonkin puolueen puheenjohtaja, ette saa tehdä nimityksiä tuomioistuimiin. Miettikää minun nimittämäni tuomaria tuomioistuimessa. Toista puoluetta kannattavan kansalaisen, joka ei ajattele samoin kuin minä, jutut pysähtyvät siihen. Voiko tuo kansalainen sanoa, että oikeus tapahtuu? Ei voi. Miksi? Hän sanoo, että ”jonkin puolueen puheenjohtaja nimitti tämän [tuomarin]. Hän [tuomari] ei kuuntele minun sanaani, vaan puolueensa puheenjohtajan.” (Kılıçdaroğlu 9.4.2017.)

Kun Turkin tasavalta perustettiin, seurasi Kılıçdaroğlun (17.3.2017) mukaan koko islamilainen maailma esimerkkiä ja perusti omat tasavaltansa; nyt taas koko maailma ihmettelee, miksi Turkki luopuu tasavallastaan. Hieman ristiriitaisesti hän alleviivaa

samalla, ettei Turkin ja muun Lähi-idän tasavaltojen välillä ole silti paljoakaan yhteistä. Kılıçdaroğlu ei usko AKP:n vakuutteluja siitä, ettei heidän tarkoituksenaan olisi muuttaa regiimiä vain sillä perusteella, että valtion nimi pysyy samana:

He sanovat, ettei tämä ole regiimin muutos. Mitä tämä sitten on, ellei regiimin muutos? Mitä? ”Meillä on tasavalta”. Totta. Syyriassakin on tasavalta, mutta onko regiimimme sama? Iranissakin on tasavalta, mutta onko regiimimme sama? Libyassa oli tasavalta, oliko se sama regiimi? He haluavat muuttaa regiimin. (Kılıçdaroğlu 17.3.2017.)

Hän vertaa toistuvasti ”yhden miehen regiimiä” ulkomaisiin diktatuureihin, kuten Hitlerin, Pinochetin, Ceaucescun, Gaddafin, Saddamin tai Al-Assadin hallintoihin, jotka ovat tuottaneet kansalaisilleen valtavia kärsimyksiä ja tuhansittain kuolonuhreja¹. Yhdessä puheessaan Kılıçdaroğlu yhdistää kuitenkin kansainväliseen vertailuunsa salaliittoteoreettisemman sävyn:

Yhden miehen regiimi ei käy. Siellä missä on yhden miehen regiimi, on verta, tuskaa ja kyyneliä. Esimerkki? En anna esimerkiksi Hitleriä, Mussolinia tai Pinochetia. Tahdotteko esimerkin? Mitä tapahtui Saddamin Irakille? Esimerkki? Ottakaa Syyria, katsokaapa Assadin tilannetta, Syyria on hajonnut. Jos tahdotte esimerkin, katsokaa Libyaa, Libya on hajonnut. Mitään valtioksi kutsuttavaa ei ole jäljellä. Tiedättehän Suur-Lähi-idän projektin? Tiedätte, kuka on sen rinnakkaisjohtaja [turk. *eş başkanı*]? Tiedätte mitä mikäkin on? He hajottivat Syyrian, hajottivat Irakin, nyt he silmäilevät Turkkia. Annatteko luvan [maan] jakautumiselle? (Kılıçdaroğlu 21.3.2017.)

Suur-Lähi-itäprojektilla viitataan Yhdysvaltojen syyskuun 11. iskujen jälkeiseen politiikkaan tukea maltillisia islamisteja Lähi-idässä vastapainoksi äärimmäisemmälle islamismille. Tätä on kemalistipiireissä tulkittu amerikkalaiseksi, imperialistiseksi salajuoneksi Lähi-itää ja Turkin sekulaaria järjestystä vastaan (ks. esim. Guida 2008, 47–48). Kun Yhdysvallat kaavaili Turkista maltillisen islamismin ”mallivaltiota” islamilaiselle maailmalle, katsoivat kemalistit Erdoğanin ottaneen tässä itselleen turhankin innokkaan, omien sanojensa mukaan ”rinnakkaisjohtajan” roolin. Näin ollen AKP ja Erdoğan nähdään tasavaltalaisen Sèvres-syndrooman mukaisesti lännen tukemina

¹ Kılıçdaroğlu 17.3.2017; 8.4.2017; 21.3.2017.

islamistisina uhkina Turkin sekularistiselle järjestykselle: amerikkalaisjohtoiset operaatiot Irakiin, Libyaan ja Syyriaan ovat olleet osa Lähi-idän läntiseen kontrolliin saattamiseen tähtäävää ”Suur-Lähi-itäprojektia”, jonka seuraava tavoite on AKP:n myötävaikutuksella jakaa Turkki. Tämä on hyvä esimerkki turvallisuusargumentista, joka toimii vain, jos yleisö jakaa puhujan tietynlaisen strategisen kulttuurin. Sitaatissa Kılıçdaroğlu voi strategisen kulttuurin ansiosta viestiä yleisölleen laajoja Sèvres-syndroomaan perustuvia uhkakuvia sanomatta asiaa kovin eksplisiittisesti ääneen ja olettaa yleisönsä tietävän, mistä on kysymys.

Yhden miehen regiimi altistaa Turkin myös ulkopuolisille uhille, kuten Kılıçdaroğlu vertauksillaan sulttaani Mehmet VI:stä ja Sèvresin sopimuksesta esittää. Sama vaara on läsnä myös nykypäivänä. Kılıçdaroğlu varoittaa, miten helppoa Turkin valtio olisi vallata, jos yhdelle henkilölle keskitetään muun muassa valta nimittää ja erottaa korkeita virkamiehiä:

Mikä on tämän järjestelmän pääasiallinen vaara? Minä selitän teille sen vaaran. Annamme kaiken vallan yhdelle henkilölle. Valtio järjestetään uudelleen. Hän voi heittää pois kenet tahansa. ... Jos jokin ryhmä tai valtio onnistuu huijaamaan tätä yhtä henkilöä, Turkin tasavalta voidaan vallata 24 tunnissa. ... Hehän [AKP] sanovat, että FETÖ, FETÖ, FETÖ. Kuinka pitkään FETÖ-organisaatio työskenteli valtion valtaamista, rinnakkaisvaltiota varten? Sanovat, että 30–35 vuotta. Ei ole tarvetta 30–35 vuodelle. Tarvitsee huijata yksi henkilö, suostutella yksi henkilö, niin valtio on vallattu. (Kılıçdaroğlu 15.3.2017.)

AKP:n tavoin Kılıçdaroğlu rinnastaa ensimmäisen maailmansodan trauman gülenistien muodostamaan uhkaan nykypäivänä. Hän ei kuitenkaan näe presidentiaalisen järjestelmän ratkaisevan ongelmaa, vaan pikemminkin altistavan Turkin entistä vaarallisemmin valtion kaappaamisen uhalle. Vastaavasti Kılıçdaroğlu hyväksyy, että terrorismi on vakava turvallisuusuhka Turkille, mutta kiistää perustuslakiuudistuksen olevan tehokas keino terrorin kitkemiseksi. Hän ei näe, mitä keinoja terrorismin pysäyttämiseksi maata 15 vuotta hallinneelta AKP:lta on tähänkään mennessä puuttunut, ja miten uusi perustuslaki heitä tehtävässä auttaisi:

Sanotaan, että kun tämä perustuslakimuutos hyväksytään, terrori varmasti loppuu. Uskooko kukaan? Sisarukseni, rakkaat sisarukseni, hyvät

sisarukseni, he [AKP] ovat olleet vallassa 15 vuotta. Jos he ovat halunneet lopettaa terrorin, kuka on estellyt heitä? He tahtoivat lakeja, me annoimme tukemme, he tahtoivat asetuksia, me annoimme tukemme. Jokaisen tapauksen jälkeen olemme antaneet lausunnon. Olemme sanoneet, ”lopettakaa terrori, vannomme että teemme mitä tahansa tahdottekin sen lopettamiseksi, riittää jo, pelastukoon tämä maa terrorilta.” Nyt he eivät saa sitä lopetettua. Jos tämä [perustuslakimuutos] hyväksytään, terrori kuulemma loppuu. Uskotteko tätä? (Kılıçdaroğlu 15.3.2017.)

Pikemminkin parlamentaarisen deliberaation menettämisen myötä uuden perustuslain nähdään lisäävän yhteiskunnallista vastakkainasettelua ja siten myös terrorismin uhkaa, kuten kirjoitetaan CHP:n mainoslehtisen seitsemännessä kohdassa:

7. Ei terrorille! Yhden miehen mieli on kaiken yläpuolella; keskustelu, yhteistyö ja kompromissit lakkaavat olemasta valtiollisen ja yhteiskunnallisen elämän toimintatapoja. Tämä on konflikteille, polarisaatiolle ja terrorille sopivin kasvualusta. Konfliktit ja terrori lisääntyvät. (CHP 2017b.)

Kysymyksissä terrorismin ja Gülen-liikkeen muodostamista uhista CHP siis vastaturvallistaa AKP:n turvallistamisliikkeitä siten, että AKP:n esittämille uhkakuville annetaan Roen (2008, 632–633) jaottelun mukaisesti retorista, mutta ei aktiivista tukea: puolue hyväksyy AKP:n esittämät uhkakuvat, mutta ei niiden ratkaisuehdotuksia. Pikemminkin AKP:n esittämää ratkaisua, presidentiaalista järjestelmää, yritetään turvallistaa entistä vakavammaksi uhaksi Turkille.

Toisaalta uuden perustuslain suomin valtaoikeuksin presidentin pelätään voivan hajottaa Turkin valtion ”jakamalla valtion instituutiot alueisiin”, kuten argumentoidaan CHP:n mainoslehtisen yhdeksännessä kohdassa (CHP 2017b). Tällä viitataan ilmiselvästi AKP:n 2015 kariutuneisiin rauhanneuvotteluihin PKK:n kanssa, joita CHP on aiemmin arvostellut niiden salaisesta ja ulkoparlamentaarisesta luonteesta. Nyt kampanjassa tunnutaan esitettävän huoli siitä, että uuden perustuslain myötä presidentti voisi yksipuolisesti jakaa maan instituutioita alueellisin perustein. AKP:ta tunnutaan syytettävän siis sekä terrorismin ruokkimisesta polarisoivalla politiikalla että turhankin myötämielisestä asenteesta separatistisia itsehallintovaatimuksia kohtaan.

Kuten aiemmin esitin, Kılıçdaroğlu pyrkii vastaturvallistamaan Erdoğanin pyrkimyksiä rinnastaa ei-äänestäjät terroristeihin: hän ei ”kutsu ketään kansalaista terroristiksi äänestämisen vuoksi” (21.3.2017; ks. myös 17.3.2017). Luonnollisesti Kılıçdaroğlu vastaturvallistaa myös omaan henkilöönsä kohdistuvaa mustamaalausta ja syytöksiä terrorismin tukemisesta. Kılıçdaroğlu katsoo itseensä kohdistuvien syytösten kertovan vain siitä, ettei AKP:lla ole todellisia argumentteja perustuslakimuutoksen tueksi, minkä vuoksi he alentuvat mustamaalaamaan perustuslakimuutoksen vastustajia:

Tullessani lentokentältä näin joka puolella lippuja, suuria mainostauluja, he käyttävät valtion lentokoneita, he käyttävät valtion autoja, valtion rahoja, valtion lippuja, he käyttävät valtion ministereitä, kuvernöörejä. Siltikään he eivät osaa selittää kansalaisille, miksi heidän pitäisi äänestää kyllä. Mikä on heidän asialistansa ainoa aihe? Kemal Kılıçdaroğlu. Tämä on heidän ainoa aiheensa. Voitte olla varmoja, että jos Kemal Kılıçdaroğlua ei olisi, eivät he voisi edes pitää kokouksia. Jos pidätte kokouksia ja puhutte aukioilla, selittäkää kansalaisille, miksi heidän pitäisi äänestää kyllä. Eivät he selitä. Miksi he suuttuvat minulle? Koska he tietävät erittäin hyvin, että Kılıçdaroğlu puhuu kansalaisille totta. (Kılıçdaroğlu 5.4.2017.)

CHP:n lähestymistapa Turkin suhteissa Eurooppaan on hieman samankaltainen kuin terrorismin ja Gülen-liikkeenkin kohdalla. Puolue antaa Kılıçdaroğlun mukaan hallitukselle tukensa sellaisissa ”kansallisissa kysymyksissä” kuin vaikkapa turkkilaisten ministereiden käännäytys Alankomaista (15.3.2017). Toisaalla Kılıçdaroğlu kuitenkin arvostele Erdoğanin kovaa ulkopoliittista retoriikkaa, sillä se haittaa Turkin taloudellisia intressejä ulkomailla ja vaikeuttaa turkkilaistaustaisten asemaa Euroopassa:

Mitä tapahtuu, jos kyllä-äänet voittavat? Kuulemma maahan tulee rauha. Olette olleet 15 vuotta vallassa, te olette kasvattaneet polarisaatiota, te olette kasvattaneet jännitteitä, nyt kaikki ulkomailla olevat työläiset ovat veitsenterällä. Kaikki huolehtivat, että lähettävätköhän he meidät takaisin Turkkiin. Miksi? Katsokaa, rakkaat sisarukset, hän, joka ei hillitse itseään ei johda valtiota hyvin. Valtiota hyvin johtavan miehen tulee hillitä kielensä ja tietää, mihin hänen puheensa menee. He [AKP] ovat tuhonneet Turkin, nyt koko liike-elämä huolehtii. Tulen juuri Denizlistä. ”EU on suurin maista, jonne viemme tuotteitamme”, he sanovat, ”lähetämme 60 % sinne”. ”Jos he [EU] eivät osta tuotteitamme, kenelle myymme ne? Emme voi

myydä Egyptiin, emme voi myydä Libyaan, emme voi myydä Irakiin, emme voi myydä Venäjälle, vain Euroopan unioni oli jäljellä ja nyt sekin [tie] on katkennut.” Minne myytte tomaatit, minne myytte pavut, minne myytte tekstiilit? (Kılıçdaroğlu 17.3.2017.)

Osa Euroopan ja Turkin suhteiden kiristymisen syystä lankeaa siis Kılıçdaroğlun mukaan Erdoğanille. Turkin tulisi hänestä puolustaa omaa kunniaansa Eurooppaa vastaan, mutta ei unohtaa ulkopolitiikan pragmaattisia kysymyksiä. Vaikka Kılıçdaroğlu ei silti suhtaudu kritiikittä Eurooppaan, huokuu koko kampanjasta İnönü-doktriinia muistuttava ajatus, että Turkin tulisi pikemminkin lähentyä liberaalidemokraattista Eurooppaa kuin Lähi-itää: toimivan parlamentaarisen demokratian ja tasavallan nähdään erottavan Turkin autoritaarisista ja kaoottisista itänaapureistaan. Vastaavasti demokratian puolustaminen näyttää Kılıçdaroğlulle olevan myös ulkopolitiikkaa, joka yhdistää Turkin moderniin maailmaan. Siinä missä AKP katsoo kyllä-äänänen olevan uhmakas vastalause Euroopalle, on ei-ääni Kılıçdaroğlun mukaan toisenlainen viesti maailmalle:

Jos voimme tehdä tämän päätöksen [äänestää ei], olkaa varmoja, että lähetämme maailmalle tämän viestin: kaikista valtion hyökkäyksistä ja mahdollisuuksista huolimatta Turkin tasavallan kansalaiset ottivat kantaa demokratian puolesta ja vahvistivat demokratiaa. Minä tahdon maahani demokratiaa, he sanoivat. Vahvistamme demokratiaa, sen puolesta me taistelemme. Sen vuoksi työskentelemme. Jos vahvistamme demokratiaa, maineemme maailmalla kasvaa. (Kılıçdaroğlu 13.4.2017.)

Toisin kuin AKP:n kampanjassa, CHP ei tunnu näkevän Eurooppaa turvallisuushkana ainakaan eksplisiittisesti – ainoan tämänkaltaisen tulkinnan voisi kenties tehdä Kılıçdaroğlun aiemmin mainituista amerikkalaisjohtoista ”Suur-Lähi-itäprojektia” koskevista syytöksistä Erdoğania kohtaan. Sèvresiin ja ensimmäiseen maailmansotaan tehdään viittauksia, mutta ne esitetään pikemminkin retorisisina vertauskuvina yhden miehen regiimiä vastaan argumentoimiseksi: eurooppalaisten ei väitetä muodostavan samankaltaista uhkaa nyt kuin ensimmäisessä maailmansodassa. Olennaista on jälleen huomata, miten turvallisuusyhteisön Wæverin mallin ensimmäisen tason identiteetti vaikuttaa siihen, millaisia identiteettejä voidaan antaa toisella tasolla yhteisön ulkopuolisille vihollisille tai ystäville. Siinä missä AKP:n kampanjassa Eurooppa nähdään islamilaisen identiteetin pohjalta nimenomaan kristillisenä uhkana Turkille,

perustuvat CHP:n kansa- ja valtiokäsitykset Turkin tasavaltalaisille instituutioille, minkä pohjalta Turkin tulisi lähentyä samankaltaiset tasavaltalaiset instituutiot jakavien valtioiden kanssa.

5.2.4 Yhteenveto

CHP:n käsitykset kansasta ja valtiosta liittyvät elimellisesti toisiinsa, sillä kampanjassa turkkilaisuutta määritellään pääosin liberaalinationalistisesti Turkin tasavallan kansalaisuudella. Ajatukseen sisältyy myös tasavaltalainen ihanne kansan sisäisten jakolinjojen alistamisesta yhtenäisyyden ja valtion yhteisen hyvän eduksi. Tällaista yhtenäisyyden ihannetta Kılıçdaroğlu hyödyntää myös oman puhujan auktoriteettinsa korostamiseen.

Tämä kansakäsitys näyttää kuitenkin jossain määrin perustuvan ”malliturkkilaisuuden” ajatukseen: CHP esimerkiksi välttelee mainitsemasta kurdilaista identiteettiä erikseen nimeltä, siinä missä AKP:n kampanjassa kurdeja lähestytään erillisenä ryhmänä muun muassa kurdinkielisen kampanjamateriaalin avulla. Kuten varhaisessa kemalistisessä nationalismissa, CHP:n liberaalinationalismiin perustuva kansalaisuuskäsitys ei ole vailla omia ristiriitaisuuksiaan, vaan liberaalinationalismia näyttää haastavan toisinaan Sèvres-syndroomaan ja İnönü-doktriiniin pohjautuva etnisempi epäluulo maan itäisiä naapureita kohtaan. Tästä kielii esimerkiksi syyrialaispakolaisten kansalaisuuden kiivas vastustaminen.

Kansalaisten toivotaan CHP:n kampanjassa toimivan yhdessä valtion hyväksi, mutta toisaalta kansan yhtenäistämistä pidetään valtion tehtävänä. Tässä merkittävään rooliin nousee parlamentaarinen demokratia, jonka deliberatiivisen luonteen nähdään lievittävän Turkin kansan sisäisiä ristiriitaisuuksia ja mahdollistavan valtion yhteiseksi hyväksi toimimisen. Parlamentaarisen demokratian nähdään olleen erottamaton osa Turkin tasavaltaa sen syntyhetkistä lähtien. Kampanjassa kiistetäänkin jyrkästi AKP:n näkemys Atatürkin uudistuskaudesta tyranniana.

Siinä missä AKP:n kampanjassa turkkilaiset nähdään Osmanien valtakunnan perillisinä, korostuu CHP:n kampanjassa historiallinen katkos Osmanien valtakunnan ja Turkin tasavallan välillä. Tämä vaikuttaa CHP:n näkemyksiin Turkin valtion ulkosuhteista: kun AKP:lle osmanilainen historia tuo Turkkia ja sen lähialuetta yhteen, nähdään CHP:n kampanjassa Turkin tasavaltalaisen hallintotavan erottavan Turkkia itäisistä,

autoritaarisista naapureistaan ja yhdistävän maata toisiin demokratioihin. Maan ulkopoliittikkaan toivotaan tasavaltalaisen strategisen kulttuurin mukaista malttia ja pragmaattisuutta, vaikka läntisiinkään naapureihin ei suhtauduta ilman varauksia.

CHP:lle olennaisimmat turvallisuuden viitekohteet ovat suoraan tasavaltalaisesta strategisesta kulttuurista ammennettuja: kansan jakamattomuus, Turkin vuonna 1923 perustettu tasavalta ja sen legitimoiva, kemalistinen perustamiseksiideologia. Uuden perustuslain aikaansaaman ”yhden miehen regiimin” nähdään muodostavan uhan tasavallan olemassaololle, ja presidentin puoluepoliittisen sitoutumisen ja parlamentaarisen deliberaation menettämisen taas katsotaan hajottavan Turkin kansaa. Yhden miehen käsiin luovutetun vallan esitetään tekevän mahdolliseksi myös valtion instituutioiden jakamisen.

CHP:n kampanjan turvallisuusargumentit ottavat usein vastaturvallistamisen muodon, jossa CHP hyökkää AKP:n turvallisuusliikkeiden vaadittuja toimenpiteitä vastaan. CHP antaa retorista tukeaan monille AKP:n esittämille turvallisuusuhille, kuten terrorismille ja vallankaappauksille, mutta kiistää perustuslakimuutoksen olevan mielekäs keino niihin vastaamiseksi. Samoin CHP pyrkii poisturvallistamaan AKP:n yrityksiä linkittää oppositiopuolueita ja ei-äänestäjiä terrorismiin sekä esittää kemalisti alistavana valtioideologiana. Uuden perustuslain katsotaan pikemminkin altistavan Turkin vaaroille, joilta AKP väittää sen maata suojelevan. Vallan keskittäminen yhdelle henkilölle tekee CHP:n mukaan heinäkuun 2016 vallankaappausyrityksen kaltaisesta valtion valtaamisesta helpompaa. Samaten yksinvaltaisuus ja deliberatiivisuuden menettäminen lisäävät yhteiskunnallista polarisaatiota ja siten myös terrorismia ja muita konflikteja.

Ulkosuhteiden kohdalla vastaturvallistetaan AKP:n väitettä Euroopasta turvallisuusuhkana: Eurooppaa ei CHP:n kampanjassa juurikaan turvallisteta, vaan Turkin ja Euroopan tulehtuneiden välien nähdään osin aiheutuneen Turkin tasavaltalaisesta ulkopoliittisesta doktriinista poikkeamisesta. CHP ei tulkitse Sèvres-syndroomaa niinkään eurooppalaisten muodostaman uhan kautta vaan esimerkkinä yksinvaltiuden vaaroista: yhden miehen johtama Turkki voidaan heistä luovuttaa Gülen-liikkeen kaltaisille hyökkääjille yhtä helposti kuin Sèvresin sopimuksen myötä eurooppalaisillekin. Kun AKP:ta Sèvres-syndrooma tuntuu kehottavan voimakkaaseen vastareaktioon ulkovaltoja vastaan, johtaa ajatus CHP:n kohdalla tasavaltalaisen ulkopoliittisen doktriinin mukaisesti konfliktien rauhoitteluun, defensiiviseen *realpolitikiin* sekä parlamentaarisen demokratian puolustamiseen.

On silmiinpistävää, ettei CHP:n kampanjassa juurikaan väitetä AKP:n muodostavan islamistista uhkaa Turkin sekularistiselle järjestykselle, sillä historiallisesti tarkasteltuna juuri tämä on ollut hyvin tyypillinen kemalistien AKP:ta ja sen edeltäjäpuolueita vastaan osoittama kritiikki (ks. esim. Guida 2008, 37). Sen sijaan CHP turvautuu toisinaan itsekin uskonnollisiin argumentteihin retorisenä tehokeinona yhden miehen regiimiä vastaan. Tämä on kenties olennaisin poikkeus aiempaan tasavaltalaiseen turvallisuusdiskurssiin. Vaikuttaakin siltä, että AKP:n voitot kemalistisesti sosiaalistunutta armeijaa ja perustuslakituomioistuinta vastaan 2007 ovat jossain määrin sedimentoituneet osaksi myös tasavaltalaista strategista kulttuuria. Vähintäänkin CHP:n on ollut edullista välttää tällaisia islamismia koskevia turvallisuusargumentteja ja siten poisturvallistaa kemalistista valtioideologiaa uskonnollisten äänestäjien keskuudessa mahdollisimman laajan kulttuurisen resonanssin tavoittelemiseksi. Se, että CHP:n on otettava tällainen sosiaalinen todellisuus huomioon, kertoo äänestäjien keskuudessa vallitsevan strategisen kulttuurin muutoksesta.

Vaikka CHP:n uhkakuvat ja niiden viitekohteet pohjautuvat melko stabiilisti tasavaltalaiseen kulttuuriin, retorisia tehokeinoja lainaillaan AKP:n tavoin myös kilpailevasta strategisesta kulttuurista kulttuurisen resonanssin lisäämiseksi. Siinä missä AKP paheksuu Atatürkin valtakautta, mutta toisaalta tulkitsee uudelleen Atatürkin henkilöhistoriaa ja esimerkiksi kemalistista moderniuden käsitettä imperiaaliseen strategiseen kulttuuriin sopiviksi, vedotaan CHP:n kampanjassa osmanilaiseen historiaan tarpeen tullen esimerkkinä joko yksinvaltiuden vaaroista tai Turkin parlamentaarisen demokratian pitkästä perinteestä. Samasta ilmiöstä kielivät myös Kılıçdaroğlun uskonnolliset perustelut yksinvaltiuden vastustamiselle.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Erilaiset turvallisuuskysymykset olivat keskeisessä roolissa sekä AKP:n että CHP:n kevään 2017 kansanäänestystä koskevilla kampanjoilla. Erityisesti AKP:n kampanjassa turvallisuuskysymykset olivat kirkkaasti tärkein perustelu ehdotetuille perustuslakimuutoksille. Kampanjoissa esitetyt lukuisat turvallistamisliikkeet perustuvat selkeästi kuhunkin puolueeseen historiallisesti linkittyneisiin strategisiin kulttuureihin, eikä niitä ole mahdollista ymmärtää ilman strategisten kulttuurien diskursiivista kontekstia. Tutkielma on siis osoittanut, että strategiset kulttuurit vaikuttavat siihen, mitä turvallistetaan ja millä tavalla, ja että erilaiset strategiset kulttuurit ovat johtaneet erilaisiin turvallistamisliikkeisiin puolueiden kampanjoinnissa. Turkin kilpailevat strategiset kulttuurit ilmenevät AKP:n ja CHP:n turvallistamisliikkeissä kaikilla luvussa 2.3.3 erittelemilläni tavoilla.

Kansanäänestyksen kampanjoinnissa käytiin värikästä poliittista väittelyä Wæverin kolmitasoisien mallien ensimmäisen tason perustavanlaatuisista identiteetikysymyksistä, kuten mitä turkkilaisuus tarkoittaa, tai mikä on Turkin valtion tarkoitus, luonne ja paikka maailmassa. Vaikka puolueiden näkemykset Turkin ja turkkilaisten identiteeteistä sisältävät myös sekoittumista ja ristiriitaisuuksia, kirkastuvat niiden väliset erot vertailevassa analyysissä. Erityisesti valtiokäsitysten kohdalla vastakkainasettelu puolueiden välillä on ollut selkeintä.

AKP:n kansakäsityksessä Turkin kansan nähdään imperiaalisen strategisen kulttuurin mukaisesti muodostuvan monietnisistä Osmanien valtakunnan perillisistä, joita uskonto liittää yhteen ja osaksi kansainvälistä islamilaista ummaa. Vastaavasti Turkin tasavalta nähdään Osmanien valtakunnan jatkajavaltiona, jonka kemalistinen uudistuskausi ja monipuoluedemokratian ajalle yltänyt kemalistinen poliittinen kulttuuri ovat olleet tyranniamaisia, historiallisia virheitä. CHP taas keskittyy vuoteen 1923 historiallisen murroksen hetkenä: turkkilaisten katsotaan tuolloin yhdessä perustaneen tasavallan epäonnistuneen Osmanien valtakunnan raunioille. Näin ollen turkkilaisuutta määrittelee kemalistinen liberaalinationalismi ja uskollisuus Turkin tasavallalle: CHP:n ihannekansalaiset häivyttävät etniset, puoluepoliittiset ja elämäkatsomukselliset ristiriitansa valtion yhteisen hyvän eteen työskentelemiseksi. Historiallisen virheen sijasta CHP näkee Atatürkin uudistuskauden tasavallan kulta-aikana ja ylpeyden aiheena.

Kampanjoiden visiot Turkin paikasta maailmassa Wæverin mallin toisella tasolla heijastelevat puolueiden käsityksiä Turkin identiteetistä. AKP:n kampanjassa Turkia pidetään islamilaisen maailman luonnollisena johtajana, mihin sisältyy myös velvollisuus puolustaa sorrettuja muslimeja läntistä imperialismia vastaan. Sèvres-syndrooman islamistisen tulkinnan mukaisesti kristillisenä kerhona nähdyn Euroopan ja Yhdysvaltojen pelätään yhä suunnittelevan Turkin jakamista keskenään. Vaikuttaakin siis siltä, että imperiaalisen strategisen kulttuurin sisällä islamistinen *Millî Görüş* -ajattelu on niskan päällä liberalistiseen virtaukseen nähden. CHP:n solidaarisuus sen sijaan ei ulotu Turkin rajojen ulkopuolelle, vaan Turkille toivotaan maltillisempaa ja pragmaattisempaa ulkopoliittikkaa Atatürkin rauha kotona, rauha maailmassa -doktriinin mukaisesti. Sèvres-syndrooma näyttäytyy myös CHP:n kampanjassa, mutta kahdella olennaisella erolla: CHP:n epäluulo kohdistuu lännen lisäksi maan itäisiin naapureihin, eikä Eurooppaa kampanjassa eksplisiittisesti pidetä turvallisuushkana enää nykypäivänä. Pikemminkin maan tasavaltalaisten instituutioiden nähdään erottavan Turkia autoritaarisista itänaapureistaan ja yhdistävän maata läntisiin demokratioihin. Tältäkin osin puolueiden kampanjoissa esitetyt näkemykset ammentavat siis niiden omista strategisista kulttuureista.

Strategiset kulttuurit tarjoavat kummallekin kampanjalle turvallisuuden viitekohteita, uhkakuvia ja vaadittuja ratkaisuja turvallisuuskysymyksiin. Nämä pohjautuvat kunkin strategisen kulttuurin käsityksiin Turkin ja turkkilaisten identiteetistä. AKP:n kansa- ja valtiokäsitysten pohjalta uhkakuvaksi muodostuu monisyinen salaliitto, jossa Turkin sisäisten vihollisten – pääasiassa Gülen-liikkeen ja PKK:n – nähdään nauttivan pahantahtoisten eurooppalaisten ja amerikkalaisten tukea sekä toimivan näiden kanssa yhteistyössä Turkin jakamiseksi. Samalla AKP pyrkii turvallistamaan maan oppositiopuolueita linkittämällä niitä Turkissa erittäin turvallistuneeseen terrorismiongelmaan. HDP:ta pidetään kampanjassa PKK:n poliittisena siipenä, kun taas CHP:n tekee kyseenalaiseksi väitetty yhteistyö HDP:n kanssa sekä puheenjohtaja Kılıçdaroğlun epäilyttävänä pidetty käytös heinäkuun 2016 vallankaappausyrityksen aikana ja sen jälkimainingeissa.

CHP:n väitetään myös haaveilevan kemalistisen yksipuoluejärjestelmän palauttamisesta. Puolue nähdään AKP:n kampanjassa osana kemalistista ”holhousjärjestystä”, joka on valtion kulissien takana epädemokraattisin keinoin ja enemmistön tahdon vastaisesti sortanut imperiaalisesti määriteltä Turkin kansaa. Kemalistisen valtion ja parlamentaarisen järjestelmän nähdään tuottavan toistuvia vallankaappauksia sekä

johtavan heikkoihin ja epädemokraattisiin koalitiohallituksiin, jotka altistavat Turkkia erilaisille turvallisuushille. Ratkaisuna ongelmaan pidetään presidentiaalisesta järjestelmän vahvaa, enemmistön valtaan perustuvaa demokratiaa. Järjestelmän katsotaan rakentuvan Turkin kansan oman pitkän historian ja kulttuurin pohjalta, toisin kuin historiallisena anomaliana pidetty elitistinen, ylhäältä päin pakotettu kemalistinen järjestys. Ennen kaikkea presidentiaalisesta järjestelmän esitetään mahdollistavan Turkin riittävän taloudellisen, institutionaalisen ja sotilaallisen kasvun sekä tehokkaan ja vakaan päätöksenteon kaikkiin yllä mainittuihin turvallisuushiihin vastaamiseksi.

CHP tunnustaa monet AKP:n uhkakuvista, kuten terrorismin ja Gülen-liikkeen edustamat vaarat, muttei pidä presidentiaalista järjestelmää ratkaisuna ongelmiin. Pikemminkin vallan keskittäminen puolueelliselle presidentille on CHP:n mukaan omiaan lisäämään kansalaisten keskinäistä epäluuloa, konflikteja ja terroria, kun taas parlamentaarinen demokratia lievittää yhteiskunnallista polarisaatiota ja yhtenäistää kansaa tasavaltalaisen ihanteen mukaisesti. Ennen kaikkea presidentiaalisesta järjestelmä on CHP:lle kuitenkin uhka itsessään: koska puolue pitää kemalismia tasavallan legitimoivana perustamisideologiana, pitää se myös kemalismien periaatteiden kyseenalaistamista turvallisuushkana koko valtiolle.

Mielenkiintoisesti puolueet näyttävät siis turvallisesta toistensa strategiskulttuurisia valtiokäsityksiä. Kummassakin kampanjassa yhtenä turvallisuuden viitekohteena on demokratia, mutta eri tavoilla määriteltynä: AKP:lle demokratia tarkoittaa enemmistön tahdon kunnioittamista eliittejä vastaan, kun taas CHP:lle demokratian arvo piilee parlamentarismien kansaa yhdistävässä deliberatiivisuudessa. Kuten yllä esitin, vastapuolen valtiokäsitys näyttää uhkaavan kunkin puolueen omaa käsitystä demokratiasta ja ihannevaltiosta.

Strategista kulttuuria hyödynnetään kampanjoissa puhujan oman auktoriteetin korostamiseen ja vastustajan mustamaalaamiseen puolin ja toisin. Esimerkiksi AKP:n kampanjassa Erdoğan esittää itsensä uskonnollisen yleisönsä ohella kemalistien sekularistisen sorron uhrina ja pyrkii siten osoittamaan olevansa poliittisissa pyrkimyksissään vilpitön ja perillä kansalaisten ongelmista. Hän myös kyseenalaistaa CHP:n Kılıçdaroğlun luotettavuutta ja pätevyyttä vihjailemalla tämän olevan pelkurimainen kansan petturi ja vaihtelevasti Gülenin tai PKK:n salainen tukija. Vastaavasti Kılıçdaroğlu hyödyntää tasavaltalaista kansallisen yhtenäisyyden ihannetta etäännyttämällä itseään puolueestaan ja esittämällä itsensä isänmaallisena kansalaisena

muiden joukossa. Hän myös epäilee toistuvasti, ettei AKP:n motiivina perustuslakimuutoksille ole kansan vaan puolueen oma etu.

Strategiset kulttuurit toimivat puolueiden kampanjoissa institutionalisoituneena turvallistamisena ja kommunikoivat äänestäjille laajoja turvallisuuteen liittyviä asiakokonaisuuksia historiallisilla avainkäsitteillä. Tärkein laukaiseva symboli on Sèvresin sopimus, jota voidaan pitää kummankin strategisen kulttuurin eräänlaisena historiallisena nollapisteenä. Kuten aiemmin totesin, AKP:n kampanjassa länsivaltojen pelätään yhä suunnittelevan Turkin jakamista keskenään ja työskentelevän yhdessä Turkin sisäisten vihollisten kanssa kuten ensimmäisen maailmansodan aikana. CHP:lle Sèvresin sopimus taas on pääasiassa muistutus vallan keskittämisen vaaroista, sillä sopimuksen allekirjoittamista pidetään sulttaanin yksinvaltaisen hallinnon maanpetoksena. Kummassakin tapauksessa ensimmäisen maailmansodan mainitseminen on yleisölle merkki siitä, että kyse on jostakin koko valtion olemassaoloa koskevasta asiasta. Terrorismin käsitteellä on erityisesti AKP:n kampanjassa samankaltainen funktio.

Ylipäättään puolueiden turvallistamisliikkeissä ei olisi yleisölleen järkeä ilman jaettua kulttuurista tulkintaa ensimmäisestä maailmansodasta ja sen seurauksista Turkille. Tässä on kysymys kulttuurisesta resonanssista: sama argumentti ei toimisi samalla tavalla missään muussa kulttuurisessa miljöössä kuin Turkissa. Vaikka puolueiden turvallisuuden viitekohteet ja uhkakuvat pohjautuvat melko stabiilisti jompaankumpaan strategiseen kulttuuriin, lainaillaan kilpailevia strategisia kulttuureja puolin ja toisin valikoivasti retoriseksi tehokeinoiksi, mikäli niistä on hyötyä mahdollisimman laajan kulttuurisen resonanssin saavuttamiseksi omaan strategiseen kulttuuriin ja identiteettiin perustuville turvallistamisliikkeille. Kansanäänestyksen kaltaisessa tilanteessa on ilmeistä, että puolueet pyrkivät perustelemaan turvallisuusargumenttejaan siten, että mahdollisimman moni äänestäjä ne hyväksyisi. Siksi se, millaisia omasta strategisesta kulttuuristaan poikkeavia retorisia tehokeinoja puolueet ovat katsoneet parhaaksi käyttää, antaa viitteitä siitä, millaiseksi he ovat arvioineet yhteiskunnassa laajasti vallitsevan strategisen kulttuurin, ja kuvaa siten Turkin strategisen kulttuurin tilaa laajemmin.

Tällaisesta strategisten kulttuurien välisestä lainailusta osoituksena on esimerkiksi tapa, jolla AKP kemalismiin kritiikistään huolimatta pyrkii tulkitsemaan joitakin kemalistisia käsitteitä ja Atatürkin henkilöhistoriaa uudelleen siten, että ne tukisivat imperiaalisen strategisen kulttuurin tavoitteita. Imperiaalisen kulttuurin hegemonialla näyttää siis olevan rajansa: vaikka AKP tuskin jakaa kemalismiin ideologisia periaatteita, joutuu

puolue tunnustamaan Atatürkin edelleen nauttivan yhteiskunnassa laajaa arvostusta ja muotoilemaan argumenttinsa siten, että tämä sosiaalinen todellisuus otetaan huomioon. Samoin CHP vetoaa toisinaan uskonnollisiin argumentteihin tai Osmanien valtakunnan parlamentaariseen historiaan uuden perustuslain vastustamiseksi. Tämä vastaavasti antaa osviittaa siitä, että CHP on joutunut ottamaan takapakkia imperiaalisen strategisen kulttuurin hegemonisoitumisen edessä ja hyväksymään esimerkiksi osmanilaisen nostalgian suosion sekä islamistisen politiikan normalisoitumisen AKP:n vallan vakiintumisen myötä. Oletettavasti samasta syystä CHP ei kampanjassaan juurikaan turvallista AKP:ta islamistiseksi uhaksi Turkin sekularistiselle järjestykselle, toisin kuin kemalistit lähes säännönmukaisesti ovat aiemmin historiassaan tehneet. Tämä osoittaa, että puolueiden kampanjoissa turvallistamisliikkeet on pyritty sovittamaan yhteiskunnassa laajalti vallitseviin kulttuurisiin odotuksiin.

Tutkielmani metodologia ei salli tehdä päätelmiä siitä, miten onnistuneita puolueiden turvallistamisliikkeet olivat. Vaikka kyllä-vaihtoehto voitti kansanäänestyksen, ei tätä voi tulkita ilman varauksia merkiksi siitä, että kyllä-kampanjan turvallistamisliikkeet olisivat olleet onnistuneempia. Ensinnäkin kampanjat sisältävät muitakin kuin turvallisuuteen liittyviä argumentteja, ja on mahdotonta tietää, millä perusteilla kansalaiset ovat päätöksensä tehneet. Jonkinlaista osviittaa asiasta saattaa antaa IPSOS:in kansanäänestyksen jälkeinen kyselytutkimus, jossa turvallisuusargumentit nousevat jossain määrin esiin: tutkimuksen mukaan 10% ei-äänestäjistä perusteli valintaansa ”tasavallan tai Atatürkin arvojen” suojelemisella, 10% ”maan tulevaisuudella tai rauhalla” ja 4% ”demokratian ja ihmisoikeuksien tuhoutumisen” estämisellä (IPSOS 2017, 31–32). Vastaavasti kyllä-äänestäjistä 7% perusteli valintaansa ”rauhan turvaamisella ja terrorismin lopettamisella” ja 25% ”maan tulevaisuudella”. Kyselytutkimuksen vastaukset ovat melko monitulkintaisia, eivätkä läheskään kaikki niistä suoraan liity turvallisuuteen. Vaikka tulosten perusteella ei siksi voi päätellä paljoa yksittäisten turvallistamisliikkeiden onnistuneisuudesta, ne osoittavat kyllä, että turvallisuuskysymyksillä ja strategisella kulttuurilla on ollut äänestyspäätöksiin jonkinasteinen vaikutus.

Toisekseen on otettava huomioon diskurssien vallan lisäksi toimijoiden valta diskurssiin nähden: vaikka analysoin kampanjoiden argumentteja laadullisesti samanvertaisina, ovat puoleiden mahdollisuudet levittää viestiään äänestäjille olleet määrällisesti hyvin epäsymmetriset. Kuten luvussa 3.2.4 esitin, AKP:n mediavalta on Turkissa ylivoimainen, joten puolueen viesti kulkeutuu laajemmalle äänestäjäkunnalle varmasti jo sen ansiosta.

Esimerkiksi ETYJ:n vaalitarkkailijat raportoivat kyllä-kampanjan saaneen ei-kampanjaan nähden suhteettoman paljon näkyvyyttä Turkin televisiossa ja lehdistössä (ETYJ 2017, 15–17). Kolmanneksi äänestystulos oli hyvin tiukka ja sitä vastaan on esitetty vakavia syytöksiä vilpistä (mt., 22). Näiden tekijöiden vuoksi kampanjoissa tehtyjen turvallisuusliikkeiden perlokuutiota on tässä tutkielmassa mahdotonta luotettavasti arvioida.

Muilta osin hyödyntämäni teoreettinen viitekehys on osoittautunut toimivaksi tavaksi tutkia strategista kulttuuria, turvallistamisliikkeitä ja niiden välistä suhdetta. Hahmottelemalla strategisen kulttuurin tutkimuksen toisen sukupolven, turvallistamisteorian ja Wæverin kolmitasoisien mallin pohjalta seitsemän ohjenuoraa strategisen kulttuurin ja turvallistamisliikkeiden diskursiivisen vuorovaikutuksen tutkimiseksi olen onnistunut välttämään strategisten kulttuurien tutkimukseen tyypillisesti liittyviä metodologisia sudenkuoppia ja saamaan aineistosta merkittäviä tuloksia. Viitekehys olisi varmasti sovellettavissa muihinkin tutkimuskohteisiin.

Tutkielmani antaa tukea ajatukselle, ettei valtioita ole kovinkaan hedelmällistä analysoida vain neorealistisina biljardipalloina, joiden liikkeitä ohjailevat lähinnä kansainvälisen anarkian lainalaisuudet. Strategisella kulttuurilla ja turvallistamisilla on valtava merkitys siinä, miten näitä ulkoisia ärsyksiä turvallisuusyhteisöissä tulkitaan ja miten niihin vastataan. Nämä tulkinnat syntyvät monenlaisten diskursiivisten neuvotteluiden tuloksina. Jos strategisten kulttuurien analyysi voi selittää valtioiden poikkeavia strategioita samankaltaisissa turvallisuusympäristöissä, on niillä esimerkiksi Turkin kohdalla selitysvoimaa myös yhden ja saman valtion muuttuvaan strategiaan nähden. Kuten olen osoittanut, Turkissa maan vallitsevat sisäpoliittiset diskurssit ja voimasuhteet voivat merkitä eroa vaikkapa defensiivisen ja offensiivisen *realpolitikin* välillä. Sisäpolitiikan tutkimusta ei siis tule aliarvoida valtioiden ulko- ja turvallisuuspolitiikan ymmärtämisessä.

LÄHTEET

- Ahmad, Feroz (2008a/1989): "The Search for Ideology in Kemalist Turkey, 1919-1939". Teoksessa: F. Ahmad: *From Empire to Republic. Essays on the Late Ottoman Empire and Modern Turkey. Volume 1*. Istanbul: Istanbul Bilgi University Press, 173–193.
- Ahmad, Feroz (2008b/2000): "Ottoman Perceptions of the Capitulations 1800-1914". Teoksessa: F. Ahmad: *From Empire to Republic. Essays on the Late Ottoman Empire and Modern Turkey. Volume 2*. Istanbul: Istanbul Bilgi University Press, 19–44.
- Ahmad, Feroz (2008c/1984): "The Late Ottoman Empire". Teoksessa: F. Ahmad. *From Empire to Republic. Essays on the Late Ottoman Empire and Modern Turkey. Volume 2*. Istanbul: Istanbul Bilgi University Press, 45-83.
- AKP (2017a): *Her türlü güvenlik tehdidine karşı hızlı önlem*. 26.3.2017. <https://www.youtube.com/watch?v=InrJyWJZGmw>, 12.5.2019.
- AKP (2017b): *İstiklal İçin Evet*. AKP.
- AKP (2017c): *Kararımız Evet*. AKP.
- Alaranta, Toni (2013): "The Presuppositions of Contemporary Kemalism". *Turkish Journal of Politics*, 4(1), 49–63.
- Alaranta, Toni (2015): *National and State Identity in Turkey. The Transformation of the Republic's Status in the International System*. Lontoo: Rowman & Littlefield.
- Altınay, Ayşe Gül (2004): *The Myth of the Military-Nation. Militarism, Gender, and Education in Turkey*. New York: Palgrave Macmillan.
- Amnesty International (2016): *Displaced and Dispossessed. Sur Residents' Right to Return Home*. <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR4452132016ENGLISH.PDF>, 12.4.2019
- Austin, John L. (1962): *How to Do Things with Words. The William James Lectures Delivered at Harvard University in 1955*. Lontoo: Oxford University Press.
- Aydın, Mustafa (2003): "Securitization of History and Geography: Understanding of Security in Turkey". *Southeast European and Black Sea Studies*, 3(2), 163–184.
- Aytürk, İlker (2011): "The Racist Critics of Atatürk and Kemalism, from the 1930s to the 1960s". *Journal of Contemporary History*, 46(2), 308–335.
- Balzacq, Thierry (2005): "The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context". *European Journal of International Relations*, 11(2), 171–201.

Balzacq, Thierry (2011a): "A Theory of Securitization: Origins, Core Assumptions, and Variants". Teoksessa: B. Thierry (toim.) *Securitization Theory. How Security Problems Emerge and Dissolve*. Abington: Routledge, 1–30.

Balzacq, Thierry (2011b): "Enquiries into Methods: A New Framework for Securitization Analysis". Teoksessa: B. Thierry (toim.) *Securitization Theory. How Security Problems Emerge and Dissolve*. Abington: Routledge, 31–54.

Baran, Zeyno (2010): *Torn Country. Turkey between Secularism and Islamism*. Stanford: Hoover Institution Press.

Barrinha, Andre (2010): "The Political Importance of Labelling. Terrorism and Turkey's Discourse on the PKK". *Critical Studies on Terrorism*, 4, 163–180.

Berger, Thomas U. (1996): "Norms, Identity and National Security in Germany and Japan". Teoksessa: P. J. Katzenstein (toim.) *The Culture of National Security. Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press, 317–357.

Bloomfield, Alan (2012): "Time to Move On: Reconceptualizing the Strategic Culture Debate". *Contemporary Security Policy*, 33(3), 437–461.

Bozdağlıoğlu, Yücel (2008): "Modernity, Identity and Turkey's Foreign Policy". *Insight Turkey*, 10, 55–76.

Brockett, Gavin D. (2014): "When Ottomans Became Turks: Commemorating the Conquest of Constantinople and Its Contribution to World History". *American Historical Review*, 119(2), 399–433.

Buzan, Barry & Ole Wæver (2009): "Macrosecuritisation and Security Constellations: Reconsidering Scale in Securitisation Theory". *Review of International Studies*, 35, 253–276.

Buzan, Barry, Ole Wæver & Jaap de Wilde (1998): *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder: Lynne Rienner Publications.

Cagaptay, Soner (2004): "Race, Assimilation and Kemalism: Turkish Nationalism and the Minorities in the 1930s". *Middle Eastern Studies*, 40(3), 86–101.

CHP (2017a): *Geleceğim İçin Hayır*. 23.3.2017.
<https://www.youtube.com/watch?v=ZU-DEr-PzZI>, 12.5.2019.

CHP (2017b): *Neden Hayır?*
<http://www.chp.org.tr/Public/0/Other/NEDEN%20HAYIR.pdf>, 18.3.2017.

Connell, Svante E. (2018): "Erbakan, Kısakürek, and the Mainstreaming of Extremism in Turkey". *Current Trends in Islamist Ideology*, 23, 5–32.

Erdoğan, Emre (2018): *Dimensions of Polarization in Turkey*. 5.2.2018.
<https://goc.bilgi.edu.tr/en/news-and-events/182/launch-of-dimensions-of-polarization-in-turkey/>, 28.3.2018.

Erdoğan, Recep Tayyip (12.3.2017): “Tüm Uluslararası Kuruluşları Hollanda’ya Karşı Yaptırım Uygulamaya Davet Ediyorum”.

<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/72301/tum-uluslararasi-kuruluslari-hollandaya-karsi-yaptirim-uygulamaya-davet-ediyorum>, 27.11.2017.

Erdoğan, Recep Tayyip (22.3.2017): “16 Nisan Yeni Bir Diriliştir”.

<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/73427/16-nisan-yeni-bir-dirilistir>, 27.11.2018.

Erdoğan, Recep Tayyip (28.3.2017): “Artık Güvenoyunu Parlamento Değil, Sandığın Sahibi Olan Millet Verecek”. <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/73523/artik-guvenoyunu-parlamento-degil-sandigin-sahibi-olan-millet-verecek.html>, 27.11.2018.

Erdoğan, Recep Tayyip (8.4.2017): *Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan İstanbul Evet Mitingi*. <https://www.youtube.com/watch?v=2yCpnlwGQDc>, 27.11.2018.

Erdoğan, Recep Tayyip (10.4.2017): “Siyasi Rekabet, Müşterek Çalışmaya Mani Değildir”. <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/74692/siyasi-rekabet-musterek-calismaya-mani-degildir.html>, 27.11.2018.

Erdoğan, Recep Tayyip (13.4.2017): *Ordu*. <https://www.tccb.gov.tr/yurt-ici-ziyaretler/354/74747/ordu.html>, 27.11.2018.

Erken, Ali (2014): “Ideological Construction of the Politics of Nationalism in Turkey: The Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), 1965–1980”. *Nationalism and Ethnic Politics*, 20(2), 200–222.

Ersine, Toni (2008): *Embedded Cosmopolitanism: Duties to Strangers and Enemies in a World of ‘Dislocated Communities’*. Oxford: Oxford University Press.

Eskola, Jari & Juha Suoranta (1998): *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Vastapaino.

ETIJ (2017): *Republic of Turkey. Constitutional Referendum 16 April 2017. OSCE/ODIHR Limited Referendum Observation Mission Final Report*. <https://www.osce.org/odihr/elections/turkey/303681>, 28.3.2018.

Fairclough, Norman (2003): *Analysing Discourse. Textual Analysis for Social Research*. New York: Routledge.

Freedom House (2017): *Freedom of the Press 2017. Turkey*. <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2017/turkey>, 23.10.2018.

Gray, Colin S. (1999): “Strategic Culture as Context: The First Generation of Theory Strikes Back”. *Review of International Studies*, 25, 49–69.

Guida, Michelangelo (2008): “The Sevres Syndrome and ‘Komplo’ Theories in the Islamist and Secular Press”, *Turkish Studies*, 9(1), 37–52.

Hendrick, Joshua D. (2009): “Globalization, Islamic Activism, and Passive Revolution in Turkey: The Case of Fethullah Gülen”. *Journal of Power*, 2(3), 343–368.

- Hürriyet* (2012): "Dindar gençlik yetiştireceğiz". 2.2.2012. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/dindar-genclik-yetistirecegiz-19825231>, 12.4.2019.
- Hürriyet Daily News* (2018): "Turkey's media watchdog fines TV series over 'adultery'". 13.9.2018. <http://www.hurriyetdailynews.com/turkeys-media-watchdog-fines-tv-series-over-adultery-136795>, 25.4.2019.
- Ipsos (2017): *16 Nisan Anayasa Değişikliği Referandumu Sandık Sonrası Araştırması*. 19.4.2017. <https://www.ipsos.com/tr-tr/anayasa-degisikligi-referandumu-sandik-sonrasi-arastirmasi>, 28.3.2019.
- Jepperson, Ronald L., Alexander Wendt, Peter J. Katzenstein (1996): "Norms, Identity and Culture in National Security". Teoksessa: P. J. Katzenstein (toim.) *The Culture of National Security. Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press, 33–79.
- Johnston, Alastair Iain (1995): "Thinking about Strategic Culture". *International Security*, 19(4), 32–64.
- Johnston, Alastair Iain (1999): "Revisiting Strategic Culture: A Reply to Colin Gray". *Review of International Studies*, 25, 519–523.
- Jokinen, Arja, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (2004): "Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet". Teoksessa: A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Jyväskylä: Vastapaino, 17–47
- Jung, Dietrich (2012): *The Sevres Syndrome: Turkish Foreign Policy and its Historical Legacies*. http://www.unc.edu/depts/diplomat/archives_roll/2003_07-09/jung_Sevres/jung_Sevres.html, 28.11.2016.
- Yle* (2018): "Turkissa tv-sarjat viranomaisten syynissä: Lyödä saa, mutta suutelusta ja kaljoittelusta voi tulla rangaistus". 8.8.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-10341346>, 25.4.2019.
- Karaosmanoğlu, Ali L. (2000): "The Evolution of the National Security Culture and the Military in Turkey". *Journal of International Affairs*, 54(1), 199–216.
- Kılıçdaroğlu, Kemal (15.3.2017): *CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, Amasya Mitinginde Konuştu*. <https://www.chp.org.tr/haberler/chp-genel-baskani-kemal-Kilicdaroğlu-amasya-mitinginde-konustu?q=>, 26.11.2018.
- Kılıçdaroğlu, Kemal (17.3.2017): *CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, Aydın'ın Buharkent İlçesinde Konuştu*. <https://www.chp.org.tr/haberler/chp-genel-baskani-kemal-Kilicdaroğlu-aydinin-buharkent-ilcesinde-konustu>, 26.11.2018.
- Kılıçdaroğlu, Kemal (21.3.2017): *CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, Samsun Merkez'de Konuştu*. <https://www.chp.org.tr/haberler/chp-genel-baskani-kemal-Kilicdaroğlu-samsun-merkezde-konustu?q=>, 26.11.2018.

Kılıçdaroğlu, Kemal (27.3.2017): *CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, Bursa Yenişehir’de Konuştu.* <https://www.chp.org.tr/haberler/chp-genel-baskani-kemal-kilicdaroğlu-bursa-yenisehirde-konustu?q=>, 26.11.2018.

Kılıçdaroğlu, Kemal (30.3.2017): *CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, İstanbul Güngören CHP İlçe Başkanlığında Konuştu.* <https://www.chp.org.tr/haberler/chp-genel-baskani-kemal-kilicdaroğlu-istanbul-gungoren-chp-ilce-baskanliginda-konustu?q=g%C3%BCng%C3%B6ren>, 26.11.2018.

Kılıçdaroğlu, Kemal (1.4.2017): *Kılıçdaroğlu İstanbul’da 01/04/2017.* <https://www.youtube.com/watch?v=fP3extYnmhU>, 26.11.2018.

Kılıçdaroğlu, Kemal (5.4.2017): *CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, Gaziantep Muhtarlar ve STK Toplantısında Konuştu.* <https://www.chp.org.tr/haberler/chp-genel-baskani-kemal-kilicdaroğlu-gaziantep-muhtarlar-ve-stk-toplantısında-konustu?q=gaziantep%20muhtarlar>, 26.11.2018.

Kılıçdaroğlu, Kemal (8.4.2017): *CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, Trabzon’da Konuştu.* <https://www.chp.org.tr/haberler/chp-genel-baskani-kemal-kilicdaroğlu-trabzonda-konustu?q=>, 26.11.2018.

Kılıçdaroğlu, Kemal (9.4.2017): *CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, Sinop Boyabat’ta Konuştu.* <https://www.chp.org.tr/haberler/chp-genel-baskani-kemal-kilicdaroğlu-sinop-boyabatta-konustu>, 26.11.2018.

Kılıçdaroğlu, Kemal (11.4.2017): *Genel Başkan Kemal Kılıçdaroğlu, Bursa Mustafakemalpaşa’da Konuştu.* <https://www.chp.org.tr/haberler/genel-baskan-kemal-kilicdaroğlu-bursa-mustafakemalpasada-konustu>, 26.11.2018.

Kılıçdaroğlu, Kemal (13.4.2017): *CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, Balıkesir’in Gönen İlçesinde Konuştu.* <https://www.chp.org.tr/haberler/chp-genel-baskani-kemal-kilicdaroğlu-balikesirin-gonen-ilcesinde-konustu>, 26.11.2017.

Kirişci, Kemal (2009): “The Transformation of Turkish Foreign Policy: The Rise of the Trading State”. *New Perspectives on Turkey*, 40, 29–57.

Kirişci, Kemal (2011): “Turkey’s “Demonstrative Effect” and the Transformation of the Middle East”. *Insight Turkey*, 13(2), 33–55.

Klein, Bradley S. (1988): “Hegemony and Strategic Culture: American Power Projection and Alliance Defence Politics”. *Review of International Studies*, 14, 133–148.

Kutlay, Mustafa (2011): “Economy as the ‘Practical Hand’ of ‘New Turkish Foreign Policy’: A Political Economy Explanation”. *Insight Turkey*, 13, 67–88.

Laustsen, Carsten Bagge & Ole Wæver (2000): “In Defence of Religion: Sacred Referent Objects for Securitization”. *Millenium: Journal of International Studies*, 29(3), 705–739.

- Lock, Edward (2010): "Refining Strategic Culture: Return of the Second Generation". *Review of International Studies*, 36, 685–708.
- Mardin, Şerif (1973): "Center-Periphery Relations: A Key to Turkish Politics?" *Daedalus*, 102(1), 169–190.
- Mirow, Wilhelm (2016): *Strategic Culture, Securitisation and the Use of Force. Post-9/11 Security Practices of Liberal Democracies*. Lontoo: Routledge.
- Mufti, Malik (2009): *Daring and Caution in Turkish Strategic Culture. Republic at Sea*. New York: Palgrave Macmillan.
- Neumann, Iver B. & Henrikki Heikka (2006): "Grand Strategy, Strategic Culture, Practice. The Social Roots of Nordic Defence". *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association*, 40(1), 5–23.
- Oğuzlu, Tarik (2008): "Middle Easternization of Turkey's Foreign Policy: Does Turkey Dissociate from the West?" *Turkish Studies*, 9(1), 3–20.
- Roe, Paul (2008): "Actor, Audience(s) and Emergency Measures: Securitization and the UK's Decision to Invade Iraq". *Security Dialogue*, 39(6), 615–635.
- Ruşen Çakır (2005): "Millî Görüş Hareketi". Teoksessa: T. Bora & M. Gültekingil (toim.) *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce. Cilt 6. İslamçılık*. İstanbul: İletişim, 544–604.
- Searle, John R. & Daniel Vanderveken (1985): *Foundations of Illocutionary Logic*. Edinburgh: Cambridge University Press.
- Snyder, Jack L. (1977): *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations*. Rand.
- Stritzel, Holger & Sean C. Chang (2015): "Securitization and Counter-securitization in Afghanistan". *Security Dialogue*, 46(6), 548–567.
- Stritzel, Holger (2014): *Security in Translation. Securitization Theory and the Localization of Threat*. New York: Palgrave Macmillan.
- The New York Times* (2014): "Turkish Leader Disowns Trials That Helped Him Tame Military". 26.2.2014.
- The New Yorker* (2016): "Turkey's Thirty-Year Coup". 17.10.2016.
- Vuori, Juha A & Lauri Paltemaa (2007): "Kamppailu identiteeteistä. Identiteettiväittämät ja turvallisuuskurssi yhteiskunnallisten liikkeiden tukahduttamisessa ja oikeuttamisessa Kiinan kansantasavallassa". *Politiikka*, 49(3), 182–193.
- Vuori, Juha A. (2008): "Illocutionary Logic and Strands of Securitization: Applying the Theory of Securitization to the Study of Non-Democratic Political Orders". *European Journal of International Relations*, 14(1), 65–99.

Vuori, Juha A. (2010): “A Timely Prophet? The Doomsday Clock as a Visualization of Securitization Moves with a Global Referent Object”. *Security Dialogue*, 41(3), 255–277.

Vuori, Juha A. (2011): “Religion Bites. Falungong, Securitization/Desecuritisation in the People’s Republic of China”. Teoksessa: B. Thierry (toim.) *Securitization Theory. How Security Problems Emerge and Dissolve*. Abington: Routledge, 186–121.

Wæver, Ole (2002): “Identity, Communities and Foreign Policy: Discourse Analysis as Foreign Policy Theory”. Teoksessa: L. Hansen & O. Wæver (toim.) *European Integration and National Identity. The Challenge of the Nordic States*. Lontoo: Routledge, 20–49.

Politico (2017): “Turkey’s New Curriculum: More Erdoğan, More Islam”. 13.2.2017. <https://www.politico.eu/article/erdogan-turkey-education-news-coup-analysis-curriculum-history-istanbul/>, 12.4.2019.

Wendt, Alexander (2003/1999): *Social Theory of International Politics*. Edinburgh: Cambridge University Press.

White, Jenny (2014): *Muslim Nationalism and the New Turks*. Princeton: Princeton University Press.

Williams, Michael C. (2003): “Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics”. *International Studies Quarterly*, 47, 511–531.

Yıldırım, Binali (1.3.2017): *Başbakan Yıldırım, Amasya Evet Diyor Mitingi’nde konuştu*. <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/basbakan-yildirim-amasya-evet-diyor-mitinginde-konustu/88570#1>, 27.11.2018.

Yıldırım, Binali (12.3.2017): *Başbakan Yıldırım, Bursa Evet Diyor Mitingi’nde konuştu*. <https://www.youtube.com/watch?v=oACSoGnKG6A>, 27.11.2018.

Yıldırım, Binali (26.3.2017): *Başbakan Yıldırım, Muğla Evet Diyor Mitingi’nde konuştu*. <https://www.youtube.com/watch?v=w6h0kENQpbQ>, 27.11.2018.

Yıldırım, Binali (8.4.2017): *Başbakan Yıldırım, Büyük İstanbul Mitingi’nde konuştu*. <https://www.youtube.com/watch?v=CRJAu05XJZQ>, 27.11.2018.

Yıldırım, Binali (9.4.2017): *Başbakan Yıldırım, Büyük İzmir Mitingi’nde konuştu*. <https://www.youtube.com/watch?v=Bdsyc32Imtw>, 27.11.2018.

Yıldırım, Binali (14.4.2017): *Başbakan Yıldırım, Ankara Yenimahalle’de halka hitap etti*. <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/basbakan-yildirim-ankara-yenimahallede-halka-hitap-etti/89841#1>, 27.11.2018.

Zürcher, Erik J. (2010): *Turkey: A Modern History*. Lontoo: I.B. Tauris & Co. Ltd.

Öktem, Kerem (2011): *Angry Nation. Turkey since 1989*. Lontoo: Zed Books.

Özyürek, Esra (2004): “Miniaturizing Atatürk: Privatization of State Imagery and Ideology in Turkey”. *American Ethnologist*, 31(3), 374–391.